MUSEO – Mäntyharjun muisti

KOKOELMAPOLIITTINEN OHJELMA

Mäntyharjun museot

2026

Teksti: Anne Närhi, FM/2012, Museo – Mäntyharjun esineellinen muisti, kokoelmapoliittinen ohjelma, päivitys Minna Kärenlampi, HuK/2026

Susanna Helminen, FM/2015, Valokuvien ja audiovisuaalisen aineiston hallinta- ja tallennussuunnitelma, täydennysosa Mäntyharjun museon kokoelmapoliittiseen ohjelmaan, päivitys Minna Kärenlampi, HuK/2026

Etukannen kuvatiedot: Ylhäällä Vanha-Rantalan talomuseon päärakennuksen perusnäyttelyn emännän kamari kesällä 2026, alhaalla vasemmalla Marianna Paloniemen hääpuku (241/Vanha-Rantalan talomuseon esinekokoelma), alhaalla vasemmalla ylempänä Mäntyharjun Lasin 4:n juomalasin sarja ”Ninna” (825/Mäntyharjun museon esinekokoelma), alimpana vasemmalla Miekankosken uittomuseon perusnäyttelyn kasöörivene (5/Miekankosken uittomuseon esinekokoelma).

Takakannen kuvatiedot: Ylärivi vasemmalta oikealle: Miekankosken uittomuseon näyttelyssä esillä olevat Kauko Keräsen valokuvat (numeroton/Miekankosken uittomuseon valokuvakokoelma), Vanha-Rantalan talomuseon tuvan öljylamput (168 ja 606/Vanha-Rantalan talomuseon esinekokoelma), ja yksityiskohta Vanha-Rantalan talomuseon päärakennuksen perusnäyttelystä emännän kamarista. Keskimmäisellä rivillä: yksityiskohta Vanha-Rantalan päärakennuksen perusnäyttelyn tuvasta, Mäntyharjun museolle lahjoitettu pitsinauha (5210:295:2), ja Askel-kengät (numeroton/Mäntyharjun museon esinekokoelma). Alimmalla rivillä: yksityiskohta Vanha-Rantalan talomuseon päärakennuksen perusnäyttelyn salista, yksityiskohta Miekankosken uittomuseon alakerrasta, ja yksityiskohta Kosmos-Brenner-öljylampusta (168/Vanha-Rantalan talomuseon esinekokoelma).

Museo on yleishyödyllinen, pysyvä ja yhteiskuntaa palveleva instituutio. Se tutkii, kerää, säilyttää, tulkitsee ja asettaa näytteille aineellista ja aineetonta perintöä. Museot ovat yleisölle avoimia, saavutettavia ja inklusiivisia. Museot edistävät monimuotoisuutta ja kestävää kehitystä. Ne toimivat ja viestivät eettisesti ja ammattimaisesti, yhdessä yhteisöjensä kanssa. Museot tarjoavat monipuolisia oppimisen, ilon, pohdinnan ja tiedon jakamisen kokemuksia.

Kansainvälinen museoneuvosto (ICOM)

Ensimmäinen esinekokoelmaa koskeva kokoelmapoliittinen ohjelma laadittiin Mäntyharjun museolle kesällä 2012 osana Museoviraston Paikallismuseotoiminnan kehittäminen -hanketta (PAMU). PAMU-hankkeen tavoitteena oli parantaa paikallismuseoiden toimintaedellytyksiä, nostaa esille paikallismuseotoiminnan tarjoamat mahdollisuudet alueellisen omaleimaisuuden ja elinvoimaisuuden vahvistamisessa sekä lisätä yhteistoimintaa sekä museokentän sisällä että sidosryhmien kanssa. Vuonna 2015 kokoelmapoliittiseen ohjelmaan laadittiin täydennykseksi valokuvien ja audiovisuaalisen aineiston hallinta- ja tallennussuunnitelma. Molemmissa työnohjaajina toimivat maakuntamuseotutkija Jorma Hytönen Savonlinnan maakuntamuseosta ja kulttuurisihteeri Anu Yli-Pyky Mäntyharjun kunnasta. Esinekokoelmaa koskeva kokoelmapoliittinen ohjelma hyväksyttiin työnohjaajien puolesta 20.9.2012 ja Mäntyharjun sivistyslautakunnassa 13.3.2013. Valokuvien ja audiovisuaalisen aineiston hallinta- ja tallennussuunnitelma hyväksyttiin työnohjaajien puolesta 13.8.2015 ja Mäntyharjun sivistyslautakunnassa 13.10.2015.

Vuosina 2012–2026 kokoelmien kartuttaminen toteutui parhaiten valokuvien osalta: vuoden 2015 keräys Huvilaelämää- ja Mökkielämää -näyttelyjä varten sekä vuosien 2016–2017 keräys Mäntyharjun teollisuus -näyttelyä varten.

Kokoelmapoliittisen ohjelman päivitys – joka korvaa vuosien 2012 ja 2015 ohjelmat – on laadittu Mäntyharjun museoille kesällä 2026 Museoviraston hankeavustuksen rahoituksella ja kunnan omarahoitusosuudella.

Työnohjaajina ovat toimineet Jorma Hytönen Savonlinnan museosta ja koulutus- ja kulttuurikoordinaattori Lotta Savolainen Mäntyharjun kunnasta.

Hyväksytty työnohjaajien puolesta 10.9.2026.

Hyväksytty Mäntyharjun sivistyslautakunnassa esitetyssä muodossa/muutettuna 25.11.2026.

Tämä ohjelma tarkistetaan ja päivitetään kolmannen valtuustokauden aikana hyväksymisestä.

MENNEISYYS MUKAAN MATKALLA TULEVAAN – Kohti suunnitelmallista, kestävää ja saavutettavaa kokoelmatyötä

Museoiden kokoelmat ovat paikallisen historian, elämänmuotojen ja yhteisön muistin säilyttäjiä. Kokoelmapoliittinen ohjelma on museotyön keskeinen strateginen asiakirja, jossa määritellään, mitä kokoelmiin tallennetaan, miten niitä hoidetaan, dokumentoidaan, käytetään ja säilytetään tuleville sukupolville. Se luo pitkäjänteiset periaatteet kokoelmatyölle sekä tukee päätöksentekoa tilanteissa, joissa joudutaan arvioimaan rajallisten resurssien kohdentamista. Ohjelma on laadittu turvaamaan Mäntyharjun museoiden kokoelmien säilyminen, käytettävyys ja merkityksellisyys myös tulevaisuudessa.

Mäntyharjun museoiden tehtävänä on tallentaa, vaalia ja tehdä näkyväksi paikallista kulttuuriperintöä. Samalla on tunnustettava toimintaympäristön realiteetit. Mäntyharjun kunnan näkökulmasta museoiden ylläpito ei kuulu kunnan strategisiin ydintehtäviin samalla tavoin kuin esimerkiksi varhaiskasvatus, koulutus tai hyvinvointipalvelut. Myös museoiden käytettävissä olevat taloudelliset ja henkilöstöresurssit ovat rajalliset. Juuri tästä syystä kokoelmapoliittinen ohjelma on tärkeä: se auttaa tekemään harkittuja valintoja ja suuntaamaan niukat resurssit sinne, missä niiden vaikutus on suurin.

Mäntyharjun museoiden kehittämisen lähtökohtana on pienten askelten strategia. Kehittäminen tapahtuu ensisijaisesti olemassa olevia kokoelmia, osaamista ja yhteistyöverkostoja hyödyntäen. Tavoitteena ei ole nopea kasvu tai laajentuminen, vaan kokoelmien hallinnan, saavutettavuuden ja tunnettuuden määrätietoinen parantaminen vähitellen. Kehittämistyötä tehdään osana normaalia toimintaa sekä silloin, kun ulkopuolisia avustuksia, hankerahoitusta tai yhteistyömahdollisuuksia on saatavilla.

Mäntyharjun museoiden visiona on olla pieni mutta arvostettu paikallisen kulttuuriperinnön säilyttäjä, jonka kokoelmat ovat hyvin hoidettuja, tarkoituksenmukaisesti dokumentoituja ja mahdollisimman monen saavutettavissa. Museoiden tehtävänä on vahvistaa paikallisidentiteettiä, tukea kulttuurihyvinvointia sekä tarjota kuntalaisille ja vierailijoille mahdollisuus ymmärtää Mäntyharjun menneisyyttä ja sen yhteyttä nykyisyyteen. Tulevaisuuden museo rakentuu pitkäjänteisesti, yhteistyössä ja käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Museo toteuttaa museoiden kehittämisessä Mäntyharjun kuntastrategian 2026 tulevaisuuskuvaa: ”Ylpeästi kotiseuturakas ja kansainvälinen. Yritysmyönteinen ja vastuullinen. Puhtaan veden ja vihreän kullan kunta. Turvallinen ja yhteisöllinen, kaikenikäisten kulttuurikunta”.

Ohjelman ensimmäinen osio, luvut 1–7, koostuu katsauksista paikallismuseotoiminnan tilaan Etelä-Savon maakunnassa, Mäntyharjun museoiden nykytilanteeseen ja kokoelmien sisältöön, sekä museoiden ~~ja~~ syntyhistoriaan. Mäntyharjun museo jakautuu nykyisin kolmeen toimintayksikköön: Iso-Pappilan museoalueeseen, Miekankosken Uittomuseoon ja Vanha-Rantalan talomuseoon, joiden välistä työnjakoa ja kokoelmaprofiileja KOPO pyrkii selkeyttämään. Kokoelmien sisällön tunteminen on kokoelmien hyvän hallinnan perusta, sillä kokoelmat määrittävät niin näyttelyitä kuin muutakin toimintaa. Ohjelmassa esitellään museoiden esine-, valokuva-, filmi-, nauhoite- ja arkistokokoelmien muodostuminen ja merkittävimmät osakokoelmat kustakin ryhmästä.

Museoesineiden arvoluokitusta ja vastaanottoa käsitellään ohjelman luvuissa 8 ja 9. Kokoelmien tulevaa käyttöä ja hallintaa helpottamaan museolle on laadittu ammatillisissa museoissa menestyksekkäästi hyödynnetty arvoluokitusjärjestelmä, jonka avulla merkittävä museoaineisto saadaan näkyvämmin esille ja sen säilyminen voidaan turvata paremmin. Museoiden uniikkeja kokoelmaprofiileja ja niiden vahvuuksia on tuotu esiin kokoelmien Helmiä käsittelevissä alaluvuissa. Ohjelma toimii myös suunnitelmana museon tulevan vastaanoton ja tallennuksen järjestämiseksi. Vastaanoton suuntaviivoiksi ohjelmaan on kirjattu seitsemän vastaanottopäätöksien periaatetta, joita museo sitoutuu noudattamaan. Näitä ovat tallennussuunnitelman noudattamisen lisäksi mm. kaksoiskappaleiden ja epämääräisten omistussuhteiden välttäminen. Museoiden resurssien rajallisuus tullaan myös huomioimaan vastaanoton yhteydessä.

Museotoiminnalle välttämättömät prosessit, kuten esineiden kirjaaminen, luettelointi, esinelainaus ja kokoelmapoistot, on kuvattu ja määritelty kokoelmapoliittisen ohjelman luvuissa 10–14. Ilman huolella tehtyä kokoelmaluetteloa museolla ei ole tietoa kokoelmien sisällöstä eikä kykyä hyödyntää kokoelmien sisältämää tietomäärää. Kokoelmapoistojen asema museotyössä on pysyvästi säilytettävälle museokokoelmalle ongelmallinen. Kokoelmapoistojen perusteet on määritelty mahdollisimman huolellisesti, jotta vältytään toimenpiteen aiheuttamalta arvokkaan kulttuuriperinnön ja julkisen luottamuksen menetykseltä. Samalla korostetaan kokoelmapoistojen tarpeellisuutta osana museoesineen elinkaarta ja museon kokoelmanhallintaa. Myös poistamattomuuden ongelmallisuus tuodaan esiin. Luvussa 12 käsitellään kokoelmien säilytystiloja ja turvallisuutta. Mäntyharjun museoiden säilytystilat ovat olosuhteiltaan vaihtelevia, ja olosuhteiltaan kokoelmille sopivammissa säilytystiloissa ongelmana on tilanpuute. Kokoelmien inventoinnin ja kuntotarkastusten lisäämisen, sekä kokoelmien suunnitelmallisemman sijoittamisen tarvetta korostetaan. Suurimmat uhat Mäntyharjun museoiden kokoelmille ovat vesi- ja palovahingot ja rakennus- ja kokoelmatuholaiset, mutta myös varkaudet ja ilkivalta ovat kokoelmiin kohdistuva riski. Lisäksi säilytyksen ja metatiedon hallinnan epäsuunnitelmallisuus, sekä esinepoistojen välttely, aiheuttavat uhkaa kokoelmille kokonaisuudessaan. Lopuksi kokoelmapoliittinen ohjelma sisältää kokoelmanhallinnassa tarvittavien lomakkeiden mallit, toteuman seurannan ja vuoden 2012 kokoelmapoliittisen ohjelman toteuman, ja lyhyen käsitesanaston.

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ 3
1. Johdanto 8
1.1. Mikä on museon tehtävä, ja mitkä ovat sen toteuttamisen haasteet? 8
1.2. Kokoelmapoliittinen ohjelma 9
1.3. Paikallismuseoiden ja niiden kokoelmien tila 10
2. Mäntyharjun museo 11
2.1. Museon nykytila, hallinto ja kiinteistöt 11
2.2. Mäntyharjun museotoiminnan historia 12
3. Mäntyharjun museon kokoelmat 14
3.1. Esinekokoelma 14
3.2. Valokuva-, filmi- ja nauhoitekokoelmat 16
3.3. Arkistoaineisto 20
4. Miekankosken uittomuseo 20
4.1. Museon nykytila, hallinto ja kiinteistöt 20
4.2. Miekankosken uittomuseon museotoiminnan historia 21
5. Miekankosken uittomuseon kokoelmat 21
5.1. Esinekokoelma 21
5.2. Valokuvakokoelma 22
5.3. Arkistoaineisto 23
6. Vanha-Rantalan talomuseo 23
6.1. Museon nykytila, hallinto ja kiinteistöt 23
6.2. Vanha-Rantalan talomuseon museotoiminnan historia 25
7. Vanha-Rantalan talomuseon kokoelmat 27
7.1. Esinekokoelmat 27
7.2. Valokuvakokoelma 32
7.3. Arkistoaineisto 32
8. Kokoelmien tallennussuunnitelma 33
8.1. Esinekokoelmien tallennussuunnitelma 33
8.2. Mäntyharjun museoiden valokuvakokoelmien ja audiovisuaalisen kokoelman tallennussuunnitelma 35
9. Arvoluokitus 36
9.1. Mäntyharjun museoiden arvoluokitusjärjestelmä 36
9.2. Helmet 38

9.3. Arvoluokitus museon käytössä ... 42
10. Museokokoelmien hallinta ... 45
10.1. Vastaanotto ... 45
10.2. Arvoluokituksen muuttaminen ... 46
10.3. Kokoelmapoistot ... 47
10.4. Museo-objektin elinkaari kokoelmissa ja sen dokumentointi ... 50
10.5. Ennaltaehkäisevä konservointi ... 51
11. Metatiedon hallinta ja dokumentointi ... 52
11.1. Kokoelmaluettelot ... 52
11.2. Etelä-Savon paikallismuseoiden kokoelmatietokanta PaMu ... 58
11.3. Digitointi ja digitaalisen aineiston säilytys ... 59
11.4. Museotoiminnan dokumentointi ... 61
12. Kokoelmien säilytystilat ja turvallisuus ... 61
12.1. Mäntyharjun museon säilytystilat ... 61
12.2. Miekankosken uittomuseon säilytystilat ... 61
12.3. Vanha-Rantalan talomuseon säilytystilat ... 62
12.4. Yleiset uhat ... 62
13. Lainaaminen ja valokuvakokoelman saavutettavuus ... 64
13.1. Lainaus Mäntyharjun museon kokoelmista ... 64
13.2. Lainaus Mäntyharjun museoon ... 64
13.3. Mäntyharjun museoiden valokuvien saavutettavuus ... 64
14. Kokoelmatyössä tarvittavat lomakkeet ... 65
KÄSITTEET ... 66
LÄHTEET 2012 ... 67
LÄHTEET 2015 ... 68
LÄHTEET 2026 ... 68
LIITTEET ... 72

1. Johdanto

1.1. Mikä on museon tehtävä, ja mitkä ovat sen toteuttamisen haasteet?

Museot toimivat kansakunnan muistiorganisaatioina yhdessä arkistojen ja kirjastojen kanssa. Museoiden tehtävänä on kuvata koko inhimillistä elämää; tallentaa ja hoitaa siitä kertovaa aineistoa kuten esineitä, näytteitä, taideteoksia, rakennuksia, muinaisjäännöksiä ja muistomerkkejä sekä niihin liittyviä tarinoita. Museon tehtäväkenttä on siis paljon laajempi kuin yleensä kävijälle näkyvin osa, näyttelytoiminta, antaa helposti ymmärtää. Museon toiminta on ympärivuotista ja jatkuvaa vaatien resursseja myös näyttelyiden aukioloajan ulkopuolella. Museotyön varsinainen kivijalka ovat kokoelmat, joiden varaan ja ympärille museon muu toiminta rakentuu. Museokokoelmat vaativat hoitoa, luettelointia ja järjestämistä.

Museoesineet vaativat erityistä kohtelua, ja ne omaavat tavallisista käyttöesineistä poikkeavan oikeudellisen aseman. Museokokoelmissa esineellä on sekä dokumentaarinen että representoiva tehtävä: se on itsessään todiste, että myös viesti siitä ympäristöstä, johon se on alun perin kuulunut. Museoesineet ovat siis poikkeuksellisen latautuneita esineitä, joihin kytkeytyvät niiden käyttöarvon lisäksi niiden välittämät kulttuuriset merkitykset ja arvot, niihin liittyvät historialliset tapahtumat ja jatkumot, sekä niitä valmistaneet ja käyttäneet menneisyyden henkilöt ja yhteisöt. Näiden esineiden välittämien viestien, kulttuuristen muistojen, selvittäminen, dokumentointi, suojelu ja välittäminen on museotyön ytimessä. Museoissa myös valokuva- ja audiovisuaalisella aineistolla on vastaava dokumentaarinen ja representoiva tehtävä, ja esimerkiksi niiden esteettisestä ilmeestä tai laadusta riippumaton itseisarvo. Fyysisten ja digitaalisten aineistojen pitkäaikainen säilyttäminen on merkittävä osa museoiden perustehtävää. Pitkäaikaissäilytyksen tavoite koskee muistiorganisaatioissa, kuten museoissa, sekä fyysisiä ja digitaalisia objekteja, kuin myös niitä koskevaa metatietoa.

Museotoimintaa ohjaavat niin museolaki kuin yleisesti tunnustetut ja hyväksytyt periaatteet ja tavoitteet, jotka pätevät niin harrastajavoimin ja osa-aikaisesti kuin museoammatillisesti hoidetussa museotoiminnassa. Museotyön sisältämät velvollisuudet on määritelty Kansainvälisen museoneuvoston (ICOM) julkaisemissa ”Museotyön eettisissä säännöissä”. Museokokoelmat muodostavat merkittävän julkisen perinnön, jolla on erityisasema lain edessä ja jota kansainvälinen lainsäädäntö suojaa.

Mäntyharjun museot ovat Mäntyharjun kunnan omistamia, sivutoimisia ja ei-ammatillisesti hoidettuja paikallismuseoita. Mäntyharjun museot käsittävät kolme museota: Iso-Pappilan museoalueen, Miekankosken uittomuseon ja Vanha-Rantalan talomuseon. Mäntyharjun museoihin kuuluu lisäksi Mäntyharjun verkkomuseo (museotesti.wordpress.com). Paikallismuseotoiminta on usein perustunut kulttuuriperinnöstään ja historiastaan kiinnostuneiden kansalaisten aktiivisuuteen. Nämä museot tarjoavat tasavertaisia kulttuurin lähipalveluja. Ne toimivat oppimisympäristöinä, työllistäjinä, palveluntarjoajina, kulttuurimatkailukohteina, asiantuntijoina sekä vapaaehtoistyön ja osallistumisen areenoina. Monipuolisuudestaan huolimatta paikallismuseo ei kykene tuottamaan palveluita tai järjestämään museotyötä ammatillisesti hoidettujen museoiden tapaan. Tämä osa-aikaisuuden aiheuttama resurssipula on joiltakin osin paikattavissa vapaaehtoistyövoiman ja Museoviraston myöntämien harkinnanvaraisten valtionavustusten avulla. Resurssien rajallisuuden vuoksi Mäntyharjun museoissa korostuu tarve museotyön suunnitelmallisuuteen ja pitkäjänteisyyteen. Kunnan organisaatiossa museolla ei ole tällä hetkellä taloudellisia tai henkilöresursseja mittaviin projekteihin, vaan museotoiminnassa panostetaan erityisesti tapahtumiin ja museoiden avoinnapitoon kesäisin. Kokoelmatyössä vaaditaan tämän vuoksi käytettävissä olevien resurssien mahdollisimman tehokasta hyödyntämistä. Kokoelmapoliittisessa ohjelmassa määritellään museoille kokoelmasuunnitelma ja toimintakäytännöt, joista kiinni pitäen kokoelmien ja niiden tietovarantojen säilyminen kyetään mahdollistamaan käytössä olevilla resursseilla ja mahdollisimman tehokkaasti.

Tällä hetkellä Mäntyharjun museoiden keskeisin haaste on osin museohenkilöstön vaihtuvuudesta johtuva kokoelmatietojen vajavaisuus ja hajanaisuus – henkilöstön vaihtuessa ja tiedon epäjärjestelmällisen

säilytyksen seurauksena tieto kokoelmista katoaa täysin, tai tiedon etsimiseen joudutaan käyttämään ylimääräisiä resursseja. Esimerkiksi kokoelmaesineiden sijainti-, konteksti- ja metatietojen katoamisen tai paikkansapitävyyden menetyksen takia aiemman museohenkilöstön tallentamia tietoja joudutaan etsimään tuntikausia, tai esineet täytyy inventoida kokonaan uudestaan. Kokoelmien haltuunottoon joudutaan käyttämään tässä tilanteessa vähintäänkin ylimääräisiä henkilöresursseja, ja todennäköisesti myös taloudellisia, mikäli kokoelmien inventointityö joudutaan aloittamaan uudestaan tyhjältä pöydältä. Yksi keskeisimmistä kokoelmatyön tavoitteista onkin kokoelmien ja niitä koskevien metatietojen haltuunotto, sekä tiedon säilytyksen kehittäminen. Tämän pohjalta, esineiden inventoinnin kautta, sekä aiemmissa Mäntyharjun museon kokoelmahankkeissa saavutetun tiedon avulla kyetään kehittämään kokoelmien säilytystä, mikä on keskeisin tässä KOPO:n päivityksessä määritelty kokoelmatyön tavoite.

Kokoelmien dokumentointiin, esine- ja metatietojen suunnitelmalliseen ylöskirjaamiseen, sekä aineiston säilytykseen tulisi panostaa niin, että tarvittava tieto ja kokoelmaesineet ovat jatkossa helposti löydettävissä. Tallennustyötä ei ole tällä hetkellä järkevää tehdä museoissa, vaan keskeisempää on kokoelmien inventointi ja haltuunotto kaikkien Mäntyharjun museoiden kohdalla, mutta erityisesti Vanha-Rantalan talomuseon ja Miekankosken uittomuseon erityisen heikosti tunnettujen kokoelmien kohdalla. Luettelointia tulee jatkaa Mäntyharjun museon kokoelmien kohdalla, Vanha-Rantalan kokoelmat tulee inventoida ja luetteloida numerottomien esineiden ja valokuvien osalta, ja uittomuseon kokoelmat täytyy inventoida ja luetteloida. Myös pelkästään digitaalisessa muodossa vastaanotettu aineisto tulisi luetteloida asiaankuuluvasti. Esineiden arvoluokitusta on hyvä jatkaa Mäntyharjun museossa, ja uittomuseossa ja Vanha-Rantalan talomuseossa voidaan aloittaa esineiden arvoluokitusta: tämä auttaa jatkossa esimerkiksi esineiden säilytyspaikkojen valinnassa, kun arvokkaammat esineet voidaan priorisoida. Inventoinnin myötä myös kokoelman ”aukot” tulevat helpommin havaittaviksi, mikä voi tarvittaessa ohjata museoiden tallennustyötä tulevaisuudessa. Tavoitteena on, että kokoelmatyö, ja sitä myötä myös laajemmin koko museon toiminta saadaan järjestelmällisen ja suunnitelmallisen työn kautta toimimaan mahdollisimman tarkoituksellisesti ja resurssitehokkaasti.

1.2. Kokoelmapoliittinen ohjelma

Museoiden kokoelmatyötä ohjataan kokoelmapoliittisella ohjelmalla (KOPO). Ohjelma toimii museon perustyökaluna, jolla turvataan suunniteltu ja tavoitteellinen museotyö. **Kokoelmapoliittisessa ohjelmassa määritellään museon suhde kokoelmaansa: siihen kirjataan museon velvollisuudet kokoelmaa kohtaan, kuvaillaan ja eritellään kokoelman arvoluokituksen perusteet ja määritellään vastaanoton ja kokoelman hoidon periaatteet sekä museon tallennussuunnitelma.**

Ohjelman tarkoitus on auttaa museota profiloitumaan sekä paikallisena että alueellisena toimijana. Profiloitumalla museo selkeyttää rooliaan yhtenä Mäntyharjun matkailullisena vetonaulana osana kunnan muita matkailukohteita ja kulttuurielämää. Aiempaa suunnitelmallisempi sijoittuminen museokentälle ja kuntalaisten elämään vahvistaa myös mahdollisuuksia kasvaa osana Etelä-Savon maakuntaa ja osallistua museo- ja matkailutoiminnan kehittämiseen alueellisesti ja paikallisesti. Ohjelman pitkän tähtäimen tavoitteena on varmistaa suunnitelmallisen ja resurssitehokkaan kokoelmapolitiikan kautta Mäntyharjun museoiden toiminnan jatkuminen ja niiden roolien vahvistaminen paikallishistorian ja -kulttuurin tallentajina ja säilyttäjinä tulevia sukupolvia varten.

KOPO:a päivitetään ja täydennetään säännöllisesti, ja se muodostaa pohjan jatkuvalle ja pitkäjänteiselle strategiselle työlle kokoelman kehittämiseksi. Tarkistusten yhteydessä on otettava huomioon museotyön pitkäjänteisyys ja museon säilyttäminen myös jälkipolville toimivassa ja aktiivisessa muodossa. Samalla ohjelma pyrkii jo nykyisessä muodossaan helpottamaan jokapäiväistä työtä museossa.

1.3. Paikallismuseoiden ja niiden kokoelmien tila

Kuntaliitosten aiheuttamat yhdistymiset suuremmiksi kokonaisuuksiksi uhkaavat häivyttää vanhoja kunta- ja kylärajoja. Paikallismuseot tarjoavat tavan säilyttää uusien suurkuntien pienempien osien omaa historiaa ja yhteisöllisyyttä. Samalla on mahdollista rakentaa ja määrittää uuden kuntakokonaisuuden yhteistä historiaa ja identiteettiä. **Paikallismuseotyön arvo ja paikka paikallisena ja alueellisena voimavarana on huomioitava myös kuntatyössä.** Kokoelmat ja niihin liitetyt tarinat ovat osa tapaamme rakentaa maailmankuvaamme. Paikallismuseon kokoelmissa on pyritty huomioimaan seudulle tyypilliset piirteet, niin elinkeinot, tavat, pukeutuminen kuin hengellisyyskin, jotka erottavat sen alueen muista yhteisöistä. Tämä on usein tarkoittanut keskittymistä alueelle tyypilliseen maanviljelyskulttuuriin ja käsitöihin. Kokoelmien karttuminen ei aina ole ollut suunnitelmallista tai ongelmatonta vähäisten henkilöresurssien ja tarpeenmukaisten säilytystilojen puuttumisen vuoksi.

Paikallismuseotoimintaa kehitetään osana muuta kansallista museokenttää, huomioiden ensisijaisesti alueellisen vastuumuseon toimintatavat ja tulkinnat. Kokoelmanhallinnan puutteet ovat tuttuja kaikissa – myös ammatillisissa – museoissa: kokoelmat kasvavat, luettelointi laahaa jäljessä, kokoelmien järjestelyssä samoin kuin säilytystiloissa ja -olosuhteissa on puutteita.

Etelä-Savon maakunnassa on noin kolmekymmentä kunnallista tai yhdistyspohjaista museota, ja lisäksi säätiöpohjaisen sekä yhteistyö- ja palvelujärjestön ylläpitämät museot, joita hoidetaan sivutoimisesti tai vapaaehtoistyönä. Nykyisin yhdistysten ylläpitämien museoiden osuus on kolmannes kokonaismäärästä. Yhdistysten talkootyöllä 1960–1970-luvuilla perustettuja museoita on siirtynyt sittemmin kuntien omistukseen ja hoitoon. Suurin osa maakunnan paikallismuseoista on ns. kotiseutumuseoita. Museoista vain muutamat ovat erikoistuneet tietyn teeman tallentamiseen ja esittelyyn: uitto, Savon rata tai sisälähetystyö. Muutaman erikoistuneen museon avoinnapito ja toiminta ovat lakanneet (Suomen järvikalastusmuseo 2017, Moision sairaalamuseo 2021).

Maakunnan paikallismuseoissa on ainakin noin 50 000 esinettä, ja kokoelmat ovat keskenään melko samankaltaisia (mm. maa- ja karjatalous sekä kodin esineistö). Ajallisesti kokoelmat painottuvat 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkupuoliskolle. Esinekokoelmat ovat pääsääntöisesti joko näytteillä tai säilytyksessä yleisöltä suljetuissa kylmissä tai vähemmässä määrin lämmitetyissä tiloissa. Arkisto-, valokuva- ja nauhoitemateriaalin tilanne on lämpimän säilytystilan osalta parempi.

Tallentaminen tapahtuu pääsääntöisesti sattumanvaraisesti, lahjoituksin tai tallentamista ei tehdä. Vuoteen 2012 mennessä vain yhdessä eteläsavolaisessa paikallismuseossa vastaanottokriteerit oli määritelty kirjallisesti, ja museota hallinnoiva taho oli hyväksynyt ne. Vuonna 2022 julkaistu maakunnallinen museosuunnitelma on osin parantanut tilannetta. Keruu- ja tallennussuunnitelmien puuttumisen vuoksi mm. kuntien teollisuushistoria, ympäristönmuutokset, 1900-luvun loppupuolisko ja lähihistoria jäävät tallentamatta.

Tiedot museo-objekteista on pääsääntöisesti kirjattu paperille. Maakunnallisen PaMu-kokoelmatietokannan käyttöönoton jälkeen, joulukuusta 2020 lähtien, Mäntyharjun kunta, Kangasniemen kunta sekä Kangasniemen kotiseutuyhdistys, Juvan kunta sekä Juvan kotiseutu- ja museoyhdistys sekä Pieksämäen kaupunki ovat siirtäneet esinekokoelmiensa tietoja sähköiseen muotoon.

2. Mäntyharjun museo, Iso-Pappila

2.1. Museon nykytila, hallinto ja kiinteistöt[1]

Mäntyharjun museon kerää ja säilyttää mäntyharjulaista kulttuuriperintöä ja kotiseututietoutta. Museo on perustettu vuonna 1970 ja se on kuulunut Savonlinnan maakuntamuseon (1.5.2020 lähtien Riihisaari – Savonlinnan museo) alueeseen vuodesta 1985 lähtien. Museotoimesta vastaavat nykyisin sivistyslautakunnan alaiset kulttuuripalvelut.[2] Mäntyharjun kulttuuritoimea koordinoi tällä hetkellä kansalaisopisto. Museon toiminnasta, näyttelyistä ja tapahtumista vastaa kunnan koulutus- ja kulttuurikoordinaattori[3]. Museon vuotuisesta kokonaisbudjetista noin 57 % osuuden vievät kiinteistökustannukset. Loput budjetista jakaantuvat kokoelmatyön, näyttelytoiminnan ja avoinnapidon sekä kalustohankintojen kesken. Kokoelmatyöhön ja näyttelysuunnitteluun museo on 2000-luvulla hakenut ja saanut Museoviraston harkinnanvaraista valtionavustusta. Kokoelmatyötä tehdään yhä Museoviraston valtionavustusten rahoituksella, mutta näyttelysuunnitteluun ei enää ole haettu avustuksia.

Nykyisin Mäntyharjun museon toiminnot keskittyvät joitakin säilytystiloja lukuun ottamatta Kirkonkylässä sijaitsevaan Iso-Pappilaan. Museon rakennukset Iso-Pappilassa kuuluvat valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY) osana Mäntyharjun vanhaa keskustaa. Rakennukset on merkitty osayleiskaavaan ja oikeusvaikutteiseen asemakaavaan suojelukohdemerkinnällä.[4] Iso-Pappilan pappila-aikaisiin rakennuksiin kuuluvat vuonna 1812 rakennettu ja vuonna 1933 laajennettu pappila, vuosina 1829 ja 1855 kahdessa osassa rakennettu väentupa, vuonna 1899 valmistunut kivinavetta, halkovaja-vaunuliiteri, kolme maakellaria, kolme kaivoa, kaksi aittaa ja vuodelta 1913 peräisin oleva riihi, johon on lisätty kylkiäinen vuonna 1978. Museoaikana pihapiiriin lisättyjä rakennuksia ovat vuonna 1972 Toivolasta Iso-Pappilaan siirretty nuottakota sekä pajarakennus, joka on siirretty nykyiselle paikalleen museoalueella viimeistään vuonna 1979. Museoalueella on myös Etelä-Savon perinnemaisemaan kuuluvaksi luokiteltu Iso-Pappilan kallioketo ja niittyalue. Vuodesta 2025 alkaen pappilan perinnebiotooppialueelle on tuotu perinnebiotoopin ennallistamiseksi ja museoalueen vetovoiman vahvistamiseksi kesäisin suomanlampaita. Iso-Pappilan museoaluetta hallinnoi Mäntyharjun kunnan kiinteistöpalvelu, jolta museo vuokraa tiloja käyttöönsä.

Mäntyharjun museon näyttelyt Iso-Pappilassa ovat avoinna kesäkuukausina noin puolitoista kuukautta. Tiloissa on esillä vaihtuva näyttely päärakennuksessa, pitkäkestoinen näyttely ja tupainterióóri väentuvassa, laaja ajokalustokokoelma navetassa sekä riihi ja nuottakota viite-esineineen. Navettarakennukseen on sijoitettu osaksi pysyvää näyttelyä valikoituja museon menneitä vaihtuvia näyttelyitä. Navettarakennuksessa on esillä museoesineistön lisäksi Taidekeskus Salmelan Nina Ternon museon veistoksia. Museon avoinnapidosta huolehtii kesäisin museoisäntä. Museon näyttelyt ovat omatoimisia, ja sisäänpääsy on ilmainen. Kesästä 2025 alkaen museon päärakennuksessa on toiminut museon aukioloaikoina taidekahvila. Talvisin tilat ovat pääosin joko suljettuja tai muiden toimijoiden käytössä. Päärakennuksen talvikäytöstä johtuen vaihtuvien näyttelyiden materiaalit on kerättävä tiloista pois syksyllä ja näyttely rakennettava uudestaan keväällä. Museokävijöiden määrä on vaihdellut Iso-Pappilan museoalueella vuosittain n. 850 ja 2000 välillä. Koronapandemia vaikutti osaltaan kävijämäärien laskuun museossa. Vuosien 2023–2025 aikana vuosittaiset kävijämäärät ovat olleet kasvusuunnassa, mahdollisesti kävijöitä kiinnostaneiden

[1] Vuoden 2026 tilanne.
[2] Vuoden 2013 alusta kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta sekä koululautakunta yhdistyvät sivistyslautakunnaksi.
[3] Vuoden 2026 alusta voimaantulleen Mäntyharjun kunnan hallintosäännön (19 §) mukaan ratkaisuvalta museota ja museokokoelmia koskevissa päätöksissä on sivistystoimen johtajalla. Koulutus- ja kulttuurikoordinaattori toimii valmistelevassa roolissa museon toiminnassa ja vastaa sen kehitystyöstä. Tässä dokumentissa käytetään termiä museovastaava, sillä museolla voi myös olla käytössä myös tilapäistä projektityövoimaa tai harkinnanvaraisilla avustuksilla palkattu museoammatillinen työntekijä, joka avustaa koulutus- ja kulttuurikoordinaattoria ja on osaltaan vastuussa museon toiminnasta työsuhteensa ajan.
[4] Maankäyttö- ja rakennuslain nojalla alueelle tehdyt suojelumerkinnät/asemakaava: Museoalueen suojellut rakennukset (sr) ovat rakennustaiteellisesti arvokaita tai kyläkuvan säilymisen kannalta tärkeitä rakennuksia. Rakennuksia ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksissa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksien rakennustaiteellisesti tai kyläkuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Museoalueen (610 y/r) uudisrakennusten tai olemassa olevaan rakennukseen tehtävien muutosten sopeutumiseen olemassa olevaan rakennuskantaan ja ympäristökuvaan on kiinnitettävä erityistä huomiota

vaihtuvien näyttelyiden ja tapahtumien ansiosta. Kävijämäärät eivät kuitenkaan ole vielä elpyneet 2010-luvun alkupuoliskon vertaisiin lukuihin.[5] Alue houkuttelee myös paljon kuntoilijoita ja kesäteatterivieraita. Museoalueen perinnebiotooppialueella kesäisin laiduntavat lampaat tuovat varsinkin lapsiperheitä alueelle. Museo tarjoaa vuosittain myös koululaisvierailumahdollisuuden. Museon lisäksi alueella toimii Mäntyharjun kesäteatteri ja alueella järjestetään vuosittain erilaisia kulttuuritapahtumia ja näyttelyitä. Iso-Pappilan lähistössä toimii lisäksi yhdistysvetoinen Korsumuseo ja Veteraanipuisto, jonka kanssa kunta tekee yhteistyötä.

2.2. Mäntyharjun museotoiminnan historia

Mäntyharjulle yritettiin perustaa museota jo 1950-luvulla. Vuodelta 1959 säilyneessä museotoimikunnan pöytäkirjassa pohdittiin vanhan viljamakasiinin kunnostamista museotiloiksi. Viljamakasiinin museokäyttöä harkittiin aina vuoteen 1965, jolloin syntyi ajatus kunnan ja seurakunnan yhteistyöstä museon perustamiseksi. Samana vuonna ehdotettiin ensi kertaa Iso-Pappilan alueen ottamista museokäyttöön. Toimikunnan nimi muuttui museolautakunnaksi 60-luvulla.

Museon esinekokoelmia kerättiin jo ennen museon perustamista. Ohjesäännön mukaan lautakunnan tehtävänä oli ottaa vastaan seurakuntaa ja kuntaa koskevia museoesineitä, joilla voitiin nähdä olevan historiallista merkitystä:

”Tehtävänä on koota ja tallettaa kunnan vaiheita ja sen asukkaiden elämää valaisevaa esineistöä ja siihen liittyvää tieto- ja kuva-aineistoa, suojella toimialueensa esineellisiä kulttuurimuistoja ja herättää paikkakunnalla harrastusta seudun entisyyttä kohtaan.”

Sopimus Mäntyharjun kotiseutumuseon perustamisesta ja ylläpitämisestä allekirjoitettiin Mäntyharjun ja seurakunnan välillä tammikuussa 1970. Tällöin sovittiin myös seurakunnan omistaman Iso-Pappilan vuokraamisesta museokäyttöön. Museo avattiin yleisölle samana vuonna, mutta näyttelyiden rakentamista ja museoalueen kunnostusta jatkettiin koko vuosikymmenen ajan.

Museon mahdollista erikoistumista pohdittiin jo 1970-luvulla. Tällöin museolautakunnan puheenjohtaja Veikko Möller esitti Mikkelin läänin maakuntaliiton tiedustelussa **museon erikoisalaksi metsätöitä ja uittoa**. Museon keruutoiminnan painopistealueiksi ilmoitettiin näiden lisäksi kiinteät uittolaitteet, kyläyhteisöjen ja teollisuuden kehitys, koulu- ja sivistystoimi, kirkkohistoria, ääni- ja kuvanauhatallennus sekä arkistomateriaalin dokumentointi. **Nämä painopistealueet näkyvät museokokoelmassa yhä.**

Vilkas museotoiminta jatkui aina 1980-luvun puoliväliin. Iso-Pappilassa järjestettiin museo- ja taidenäyttelyitä, kyläjuhlia, häitä ja kesäteatteriesityksiä. Museossa työskenteli 1970- ja 80-luvuilla kesäisin museonhoitaja, kaksi museoapulaista ja museolla ympärivuotisesti asunut museovalvoja/vahtimestari, jotka näyttelyvalvonnan ja lipunmyynnin lisäksi järjestivät ja luetteloivat kokoelmia ja huolehtivat museon siivouksesta. Lisäksi museon toimintaa ohjasi viisijäseninen museolautakunta. Museolautakunnasta muodostui sittemmin museon asioita hoitava jaosto, joka siirtyi vuonna 1985 kulttuurilautakunnan alaisuuteen. Iso-Pappilan alue pysyi seurakunnan omistuksessa aina vuoteen 1987, jolloin kunta sopi seurakunnan kanssa alueiden vaihdosta. Kaupasta sovittaessa tuotiin esille kuntalaisten ja seurakunnan toive Iso-Pappilan

[5] Kävijätilastot: Vuonna 2007 museokävijöitä n. 640, tapahtumissa n. 350 (näyttelytilat jaettiin Taidekeskus Salmelan kanssa). Vuonna 2008 kävijöitä yhteensä n. 1120 (yhteistyö kesäteatterin kanssa). Vuonna 2009 museokävijöitä 703, tapahtumissa n. 400. Vuonna 2010 museossa n. 890 kävijää, tapahtumissa n. 350. Vuonna 2011 museokävijöitä yhteensä n. 4200 (Loma-asuntomessujen oheiskohde). Vuonna 2012 museokävijöitä n. 2030 (Iso-Pappila 200 vuotta -juhlavuosi).
Vuonna 2013 kävijöitä oli n. 2100. Vuonna 2014 kävijöitä oli n. 2500, ja vuonna 2015 heitä oli n. 2600. Vuonna 2016 kävijämäärä oli n. 2500. Vuosina 2017–2018 kävijämäärä oli arviolta n. 2500. Vuonna 2019 kävijöitä oli n. 1200. Vuonna 2020 museokävijöitä oli n. 1000 ja tapahtumissa kävijöitä 55. Vuoden 2021 kävijämäärä oli n. 850. Vuonna 2022 kävijöitä oli museossa n. 995. Vuonna 2023 kävijöitä oli museossa 661 ja tapahtumissa 414. Vuonna 2024 museokävijöitä oli yhteensä 1467, ja vuonna 2025 1670. Vuonna 2026 kävijöitä oli 1697.

alueen ja erityisesti sen rakennusten säilymisestä kuntalaisten ulottuvilla ja käytössä. Maakaupan myötä seurakunta vetäytyi museotoiminnasta ja museo muuttui täysin kunnallisesti hoidetuksi. Kunnanhallitus asetti 1980-luvun lopulla Iso-Pappila -toimikunnan selvittämään museon toiminnan suunnittelua ja kehittämistä. Alueelle harkittiin mm. vuokrattavaa juhlatilan tai pitopalveluyrityksen perustamista.

Museorakennusten ja perusnäyttelyiden huonon kunnon vuoksi museo ei ollut yleisölle avoinna vuosina 1991–1994. Tänä aikana museolla tehtiin peruskorjaustöitä ja uusittiin väentuvan perusnäyttely Postuumi ry:n tekemien suunnitelmien mukaisesti. Museo avattiin uudelleen yleisölle väentuvan tiloissa pidettyä ”Mäntyharju 400 vuotta” -juhlia varten. Museon avoinnapidosta ja opastamisesta huolehtivat Mäntyharjun matkailuoppaat ry:n työntekijät. Iso-Pappilan päärakennus vuokrattiin Taidekeskus Salmelan näyttelytiloiksi vuonna 1992. Salmelaa varten kunnostettiin päärakennuksen näyttely- ja yleisö-wc-tiloja. Museotoiminta palasi päärakennukseen vuonna 2007, jolloin Salmelan näyttelyiden tilalle tulivat Mäntyharjun museon vaihtuvat näyttelyt. Vuonna 2016 Mäntyharjun museo kehitti ja lisäsi Museoviraston myöntämän harkinnanvaraisen valtionavun turvin museon ja Mäntyharjun yhtenäiskoulun yhteistyötä sekä museon tarjoamaa kotiseutuopetusta. Hankkeen tuloksena syntyi Mäntyharjun verkkomuseo *Mäntyharjua puolin ja toisin*. Verkkomuseoon on koottu niin uusia asiakokonaisuuksia, kuin myös sisältöjä museon menneistä vaihtuvista näyttelyistä Huvilaelämää (2014), Mökkielämää (2015) ja Mäntyharjun teollisuus (2016–2017). Lisäksi verkkomuseossa voi tutustua vuosina 2022–2025 museolle lahjoitettuihin, digitoituihin Varpasen kylän historiikkiin ja kuvakokoelmaan.

Museotoimesta vastasi 1980-luvun puolivälistä lähtien vuoteen 2019 saakka kunnan kulttuurisihteeri. Kulttuurisihteerin työnkuvaa oli vuosien varrella muutettu ja kasvatettu, ja kulttuurisihteerin toimen päättyessä siitä kuului museotyölle vain pieni osa. Vuonna 2020 vastuu museotoimesta siirtyi kulttuurituottajalle, joka vastasi museotoimesta vuoteen 2024 saakka. Vuosina 2024–2026 museoista vastasi ensin sijainen ja sitten sivutoimenaan kansalaisopiston käsityönopettaja. Vuoden 2026 aikana vastuu museotoimesta siirtyi koulutus- ja kulttuurikoordinaattorille. Iso-Pappilan alueelle on tullut museotoiminnan ja kesäteatterin lisäksi myös muita toimijoita: alueen viereen on rakennettu vuonna 1995 Savon ja Karjalan Prikaatien kantahenkilökunnan ja varusmiesten työnä Korsumuseo ja Veteraanipuisto. Korsumuseon toiminnasta vastasi pääasiassa Mäntyharjun Rintamamiesveteraanit ry vuoteen 2022 saakka, jolloin toiminta siirtyi Sotien 1939–1945 Mäntyharjun–Pertunmaan perinneyhdistys ry:lle. Yhdistys muutti nimensä vuonna 2026 Tammenlehvän Mäntyharjun-Pertunmaan perinneyhdistys ry:ksi. Kunta omistaa maapohjan ja rakenteet sekä palkkaa oppaan kesäaukioloajan arkipäiviksi – yhdistys pitää museon auki viikonloppuisin.

Vuosina 2011–2012 Iso-Pappilan alueen talousrakennukset kunnostettiin työllisyysperusteisen investointiavustuksen turvin. Puolet hankkeen kokonaiskustannuksista oli Mäntyharjun kunnan omarahoitusta. Hankkeen kunnostussuunnitelma ja työnjohto olivat osa Etelä-Savon ELY-keskuksen hallinnoimaa Ympäristötyöt Etelä-Savossa-hanketta**.** Vuonna 2014 yhden Iso-Pappilan museoalueen kellarin sementtitiilikatto kunnostettiin ja navetan sementtitiilikatto maalattiin työllisyyshankkeen avulla kunnan toimesta. Pappilan takakuistin lattia ja portaat uusittiin Mäntyharjun kunnan toimesta vuonna 2016. Samana vuonna Mäntyharjun kirkonkylän kylätoimikunta toteutti pääasiassa talkootyönä ja yhteistyössä Mäntyharjun kunnan kiinteistötoimen ja Maisema- ja ympäristösuunnittelu Sofia ry:n kanssa Iso-Pappilan pihamiljöön kunnostuksen, joka oli Etelä-Savon maisemateko vuonna 2016. Seuraavana vuonna kylätoimikunta rakensi museoalueelle pihakeinun pappilan pihalla 1900-luvun alussa ollutta keinua mallina käyttäen. Kesällä 2024 Iso-Pappilan perinnebiotooppialueelle rakennettiin lammasaidat Mäntyharjun kunnan toimesta ja Veej'jakaja ry -Leader-ryhmän tukemana.

3. Mäntyharjun museon kokoelmat

3.1. Esinekokoelma

Mäntyharjun museon esinekokoelma on pääosin syntynyt 1960- ja 1970-lukujen perustamisvaiheessa innokkaan kotiseututyön tuloksena. Esinekeräystä hoidettiin mm. koulupiireittäin ja kansakoululaisten avustuksella: kuntalaisia kehotettiin toimittamaan museoesineiksi sopivaa tavaraa alueensa kouluille, joista museolautakunta nouti esineet. Keräys jatkui 1980-luvulla, mutta tyrehtyi vuosikymmenen lopulla. Pääkirjan mukaan esinekokoelmat eivät ole juurikaan kasvaneet vuoden 1988 jälkeen.

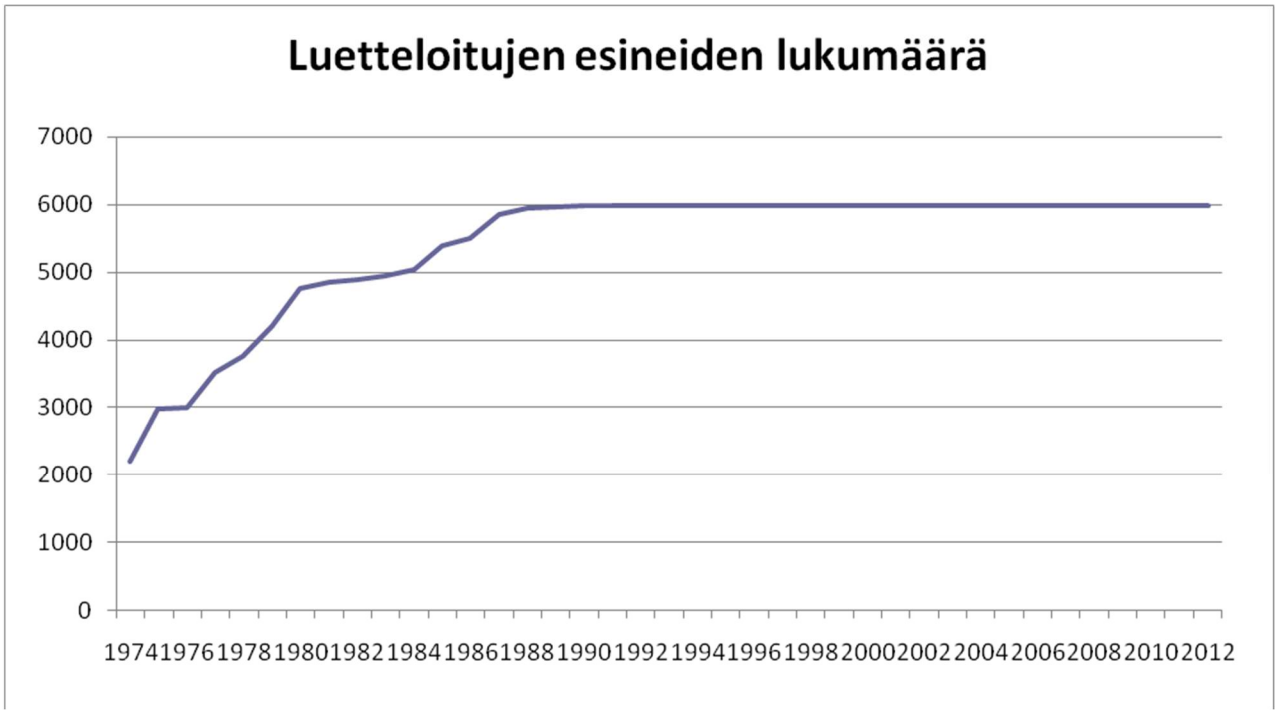
Keskimääräinen kartunta museon perustamisesta 1980-luvun lopulle asti on ollut 246 esinettä per vuosi. Vähiten esineitä otettiin vastaan vuonna 1977, jolloin museon kokoelmaan hyväksyttiin 14 esinettä. Huimin vastaanottovuosi oli 1975, jolloin hyväksyttiin vuosikertomuksen mukaan 533 esinettä.

Esinekokoelman kokoa ei tunneta tarkasti ajalta ennen vuotta 1974. Mäntyharjun museo sai merkittäviä lahjoituksia ainakin vuosina 1970–1971 ja keräystoiminta oli vilkasta jo aiemmalla vuosikymmenellä. Kuitenkin esinekokoelman kooksi ilmoitettiin Museoviraston kyselyssä vuonna 1972 ”jonkin verran” ja vuonna 1973 ”muutama kymmenen”.[6] Vuonna 1974 luetteloituja esineitä oli hieman yli 2000 kappaletta ja vuonna 1980 noin 4150 kappaletta. Esinemäärien arviointia vaikeuttaa museolla 1980-luvulla vallinnut tapa kirjata yhden lahjoittajan lahjoittamat esineet samalle päänumerolle, jolloin pääkirjan päänumerointi ei kuvaa esinelukumäärää. Kesällä 2026 kokoelmassa oli vajaa 6500[7] esinettä. Suurin osa luetteloiduista museoesineistä on arvoluokitettu, kuten myös osa numeroiduista mutta luetteloimattomista esineistä. Ennen vuotta 2013 kokoelmasta oli poistettu vain muutamia huonokuntoisia tai tuhoutuneita esineitä. Vuosien 2013, 2017, 2019 ja 2021 aikana kokoelmasta poistettiin 62 luetteloitua esinettä esineiden luetteloinnin ja arvoluokittamisen yhteydessä. Kaikkia poistoja ei kuitenkaan toteutettu. Osasyynä tähän oli, että numerottomien esineiden (nk. EiNo) kuuluminen museon kokoelmaan jäi epävarmaksi. Poistotoimenpiteiden tekemättä jättämistä selittää myös resurssivaje, minkä vuoksi valtaosaa numeroitujen esineiden poistoista ei ole myöskään toteutettu.

Usean vuosikymmenen hitaan kartunnan vuoksi museon esinekokoelma on suhteellisen hyvin luetteloitu (Taulukko 1). Lähes kaikki esineet on kirjattu sähköiseen pääkirjaan (Excel). Esineiden sijaintitiedot ovat kuitenkin vanhentuneet näyttelyissä ja säilytystiloissa tapahtuneiden muutosten vuoksi.

[6] Nämä määritteet viittasivat todennäköisesti luetteloitujen esineiden lukumäärään. Samaan aikaan museon tiloissa oli runsaasti vastaanotettua, mutta luetteloimatonta materiaalia.

[7] Päänumeroiden määrä (5348 päänumeroa kesällä 2026) ei kerro kokoelmissa olevien museo-objektien todellista määrää, sillä samaan päänumeroon on voitu merkitä jopa satoja yksittäisiä museoesineitä. Luetteloitujen esineiden määrä on suurempi kuin kokoelmiin kuuluvien esineiden määrä (6480 museoesinettä kesällä 2026), sillä tämä luku ei sisällä kokoelmasta poistettuja esineitä.

Taulukko 1. Luetteloidut esineet. Luvut ovat arvioita, sillä tiedot puuttuvat useilta vuosilta tai ne on ilmoitettu epäselvästi.

Mäntyharjun museon esinekokoelmaan sisältyvät Iso-Pappilassa esillä ja säilytyksessä olevat, muissa tiloissa säilytettävät ja Miekankosken Uittomuseoon 1990-luvun alussa ja vuonna 2007 siirretyt esineet. Esinekokoelmaa ei ole virallisesti jaoteltu tai ryhmitelty. Saantotietojen ja esineiden kontekstien avulla on kuitenkin mahdollista tehdä alustavia luokitteluja kokoelman sisällön kartoittamiseksi.

Mäntyharjun museon esinekokoelman osakokoelmat:

A. Suurin museon yksittäinen osakokoelma sisältää agraariyhteiskuntaan kuuluvia esineitä. Suuri osa esineistä on ollut tai on yhä esillä Iso-Pappilan piharakennuksissa. Tähän ryhmään kuuluu myös maakunnallisesti sekä lukumäärällisesti että kattavuudeltaan merkittävä kokoelma maa- ja metsätalousajokalustoa.

B. Suuri esineryhmä ovat myös uittoon liittyvät esineet. Metsäteknikkojen paikallisyhdistys osti Kymi-yhtiön huutokaupasta vuonna 1970 metsä- ja uittotyökalustoerän, josta suuri osa on sijoitettu vuonna 1990 Miekankoskelle perustettuun yksityiseen ja ei-ammatilliseen Miekankosken Uittomuseoon. Mäntyharjun museo sai lisäksi vuonna 1997 lahjoituksena Uittomuseon esinekokoelman museon siirryttyä kunnan omistukseen. Tähän osakokoelmaan kohdistettiin museopoistoja museon perusnäyttelyn uudistamisen yhteydessä vuonna 2007.

C. Koululaitokseen liittyvät esineet ovat kuuluneet Mäntyharjun museon kokoelmiin alusta asti. Iso-Pappilan päärakennukseen on sisustettu eri aikojen pulpetteja esittelevä koululuokka, jossa säilytetään osaa koulutoimintaan liittyvästä esineistöstä. Esineryhmään kuuluu pulpettien lisäksi erilaisia havainnointi- ja opetusvälineitä sekä opetustauluja.

D. Paikalliset teollisuustuotteet muodostavat yhden osakokoelman. Kokoelmissa on mm. Mäntyharjulla vuosina 1952–1992 toimineen Askel-kenkätehtaan käyttämättömiä kenkiä ja esitteitä. Museolla on myös Mäntyharjun Lasi Oy:n (1968–1971) tuotantoa. Yhtiön tuotteita olivat puristamalla tai puhaltamalla lasista valmistetut käyttö- ja koriste-esineet.

E. Museon rahakokoelma käsittää yli 150 kolikkoa ja seteliä. Rahojen saantitietoja ei juuri tunneta, tunnetuista lahjoittajista suurimmat lahjoitukset on tehnyt kirkkoherra Kaarlo Airas (1880–1960). Rahakokoelmaan kuuluu sekä Venäjän vallan aikaisia että itsenäistyneessä Suomessa käytössä olleita kolikoita ja lisäksi lukuisia kolikoita ulkomailta, mm. Saksasta. Kokoelma on ollut esillä viimeksi 1970-luvulla. Rahakokoelma on luetteloitu ja valokuvattu erilliseen diaariin vuonna 2008. Osa rahakokoelman objekteista on luetteloitu myös museon esineluetteloon.

F. Tiivis yhteistyö seurakunnan kanssa erityisesti museon perustamisen aikoihin on kasvattanut museon kirkolliseen elämään ja seurakunnan toimintaa liittyvien esineiden lukumäärää. Museon kokoelmassa on sekä kalusteita Mäntyharjun kirkosta että pappiloissa eläneiden kirkkoherrojen henkilökohtaisia tavaroita. Seurakunnan lahjoituksena museolla on myös reilun 500 kappaleen erä sanomalehdissä käytettyjä seurakuntaa koskevien kuvien painolaattoja. Mäntyharjun museon ja seurakunnan välisen sopimuksen myötä tietyt Mäntyharjun museokokoelman kirkolliseen elämään liittyvät esineet ovat näytillä Mäntyharjun kirkossa.

G. Kirjallisuutta museolla on osana sekä esinekokoelmaa että käsikirjastoa. Suurimman erän muodostavat Mäntyharjun nuorisoseurantalon ullakolta museon säilytystiloihin siirretyt kirjat, jotka on myös luetteloitu osaksi kokoelmaa. Osakokoelman kuuluu myös runsaasti Mäntyharjun seurakunnan kirkkoherrojen ja heidän perikuntiensa lahjoittamaa hengellistä kirjallisuutta ja virsikirjoja 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.

Viiden pennin kolikko Aleksanteri II:sen ajalta, Suurtalkoot-leimasin (5211:28), Mäntyharjun Lasin lasikulho ”Nina” (854), ja vuonna 1877 painettu Raamattu (941).

3.2. Mäntyharjun museon valokuva-, filmi- ja nauhoitekokoelmat

Mäntyharjun museon luetteloitu valokuvakokoelma käsittää yli 5000 diaarinumeroa. Osa uudemmista kirjauksista sisältää usean kuvan hankintaerän alanumeroineen, minkä vuoksi tarkkaa kuvamäärää on vaikea arvioida – se lienee kuitenkin 5600 kuvan paikkeilla. Lisäksi museokokoelmissa on noin 20 C-kasettia, magnetofoninauhoja ja ainakin 44 kaitafilmikelaa. Valokuvakokoelmiin kuuluu myös tallennussuunnitelman (ks. luku 8.2.) tallennuksen painopistealueiden 1. ja 2. mukaisten keräysten yhteydessä vuosina 2013–2016 vastaanotettu kuvamateriaali, mikä käsittää yhteensä noin 300 luetteloimatonta ja numeroimatonta valokuvaa. Luetteloimaton ja numeroton kuva-aineisto sisältää myös digitoituja valokuvia Varpasen kylästä.

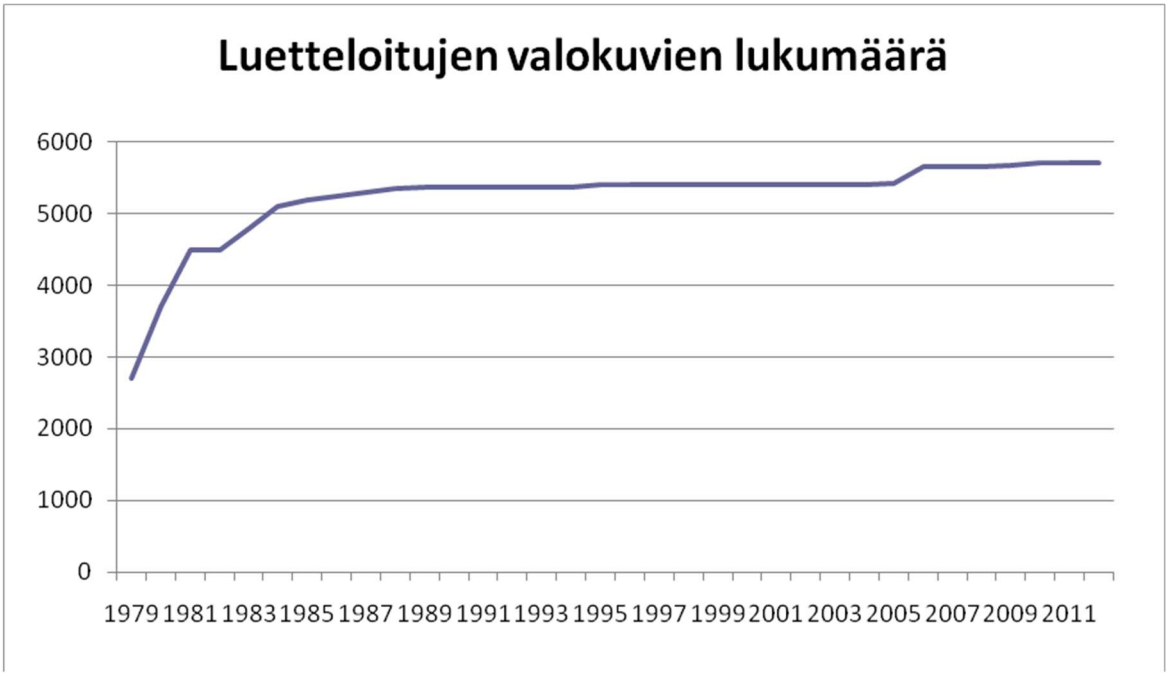
Mäntyharjun teollisuus -näyttelyä (2016–2017) varten kerätty kuvamateriaali sisältää Mäntyharjun teollisuustoiminnan kannalta merkityksellisiä paikka-, rakennus- ja henkilökuvia. Huvilaelämää- ja Mökkielämää -museonäyttelyjä (2014–2015) varten kerätty kuvamateriaali sisältää puolestaan mm. informanttien museolle lahjoittamia loma- ja rakennuskuvia sekä 1900-luvun alusta että 1900-luvun loppupuolelta. Pääosin luetteloimaton vapaa-ajan asumista esittelevä valokuva-aineisto koostuu digikuvista. Molempien keräysten yhteydessä museon kokoelmaan tallennettiin lisäksi haastatteluäänitteitä ja litteraatioita.

Vuonna 2024 valokuvakokoelmaan vastaanotettiin 766 digitoitua kuvaa Varpasen kylästä. Kuvia ei ole numeroitu tai luetteloitu museon luetteloon, mutta niiden kontekstitiedot ovat hyvät. Kuvat kontekstitietoineen on upotettu Mäntyharjun verkkomuseoon. Kuvakokoelma sisältää mm. kuvia kylän rakennuksista, maisema- ja ilmakuvia sekä kuvia Varpasen kylän asukkaista.

Valokuvakokoelman kartuntatahdista on olemassa hyvin vähän tietoja. Vuotuinen kartunta näyttää olleen muutamasta kymmenestä kuvasta pariin sataan kuvaan per vuosi, pois lukien kyläkuvaaja Nestor Kurvisen[8] ja Kauko Keräsen (ks. luku 5.2.) kuvalahjoitukset. Poikkeuksellinen on ollut ainakin vuosi 1981, jolloin kuvakokoelmat karttuivat 774 kuvalla. Vuonna 1979 valokuva-, filmi- ja nauhoitekokoelmien kooksi ilmoitettiin 1586 negatiivia, 2100 valokuvaa, 3540 positiivia, 44 kaitafilmiä ja 10 äänikasettia. Valokuva-, filmi- tai nauhoitekokoelmista ei ole museoarkistossa olevissa asiakirjoissa mainintoja ennen edellä mainittua vuotta 1979. Kunnassa pidettyjä tapahtumia ja juhlia on myös dokumentoitu ahkerasti aina 1980-luvun puoliväliin asti ja kuvat on liitetty osaksi valokuvakokoelmaa. Tämän jälkeen museon kuvamateriaalissa on katko aina vuosituhannen vaihteeseen asti, jolloin on siirrytty pääosin digitaaliseen kuvaukseen. Tätä aukkoa kokoelmassa on korjattu kartuttamalla kokoelmaa erityisesti valokuvakokoelman tallennussuunnitelmassa määriteltyjen painopistealueiden, Mäntyharjun teollisuuden ja huvila- ja vapaa-ajan asumisen, osalta vuosien 2013–2016 aikana. Uudemman kuvamateriaalin kohdalla ei aina ole selvää kuuluvatko kuvat valokuvakokoelmaan, museotoiminnan dokumentointiin vai kulttuuritoimelle.

Luetteloiduista valokuvista varhaisimmat on otettu 1800-luvun lopulla ja uusimmat ~~1980~~ 1990-luvun lopussa. Valokuvien luettelointi on aloitettu 1970-luvun lopulla. Viimeisimmät suuret kuvaerät on viety pääkirjaan vuonna 2007 (Taulukko 2). Suurin osa luetteloitujen valokuvien tiedoista on siirretty pääkirjasta sähköiseen luetteloon vuosina 2015–2017. Sähköistä luetteloa on päivitetty viimeksi vuonna 2022. Luetteloiduista kuvista on tehty myös aiheenmukainen kortisto, jossa ovat mukana 1980-luvun loppuun mennessä luetteloidut kuvat. Luetteloimatonta kuvamateriaalia oli vuonna 2012 museolla runsaasti, arviolta noin 3000 valokuvaa ja negatiivia, jotka päänumeroitiin vuonna 2022, ja joista osa myös alanumeroitiin, mutta joita ei luetteloitu. Kokoelmassa on yhä myös luetteloimatonta ja numerotonta valokuva-aineistoa kehitettyinä valokuvina ja negatiiveina. Vuoteen 2026 mennessä luetteloimattomien kuvien määrä on kasvanut noin 1200:lla digitaalisella tai digitoidulla valokuvalla, joita ei ole numeroitu. Kuvaerien tiedot tunnetaan suhteellisen hyvin, vaikka yksittäisten kuvien tiedoissa olisikin puutteita.

[8] Nestor Kurvinen (1896–1982) oli Mikkelin, Heinolan, Parkanon, sekä kotiseutujensa Mäntyharjun ja Ristiinan alueella ammattiaan 1920–1940-luvuilla harjoittanut matkavalokuvaaja. Kurvisen kuvia on Mäntyharjun museon lisäksi Ristiina-Seuran hallussa, sekä Museoviraston kansatieteen kuvakokoelmassa.

Taulukko 2. Luetteloidut valokuvat. Luvut ovat arvioita, sillä tiedot puuttuvat useilta vuosilta tai ne on ilmoitettu epäselvästi.

Valokuva-, filmi- ja nauhoitekokoelmia ei ole virallisesti jaoteltu tai ryhmitelty. Saantotietojen ja kuvien sisältämän tiedon perusteella on kuitenkin mahdollista tehdä alustavia luokitteluja kokoelman sisällön kartoittamiseksi.

Mäntyharjun museon valokuvakokoelman osakokoelmat:

A. Vanhimpia valokuvia sisältävä osakokoelma koostuu lähinnä alueen vanhojen säätyläisperheiden ja perillisten lahjoittamista kuvista, esimerkiksi apteekkari Domanderin ja kirkkoherra Bernerin perhekuvista. Osakokoelmassa on myös kuvia asutetusta ympäristöstä, mm. vanhasta kirkonkylän keskustasta, kulkuvälineistä ja kirkosta.

B. Merkittävän, ja suurelta osin luetteloimattoman, valokuvaerän muodostavat matkakuvaaja Nestori Kurvisen 1900-luvun alussa ja puolivälissä ottamat valokuvat. Suuri osa kuvista lahjoitettiin museolle toukokuussa 1999. Lisäksi Nestori Kurvisen kuvamateriaalia on saatu lahjoituksena Museovirastolta syksyllä 2010. Tämä Kurvisen perikunnan aikoinaan Museovirastolle tekemä lahjoitus sisälsi 1300 lasinegatiivia ja kuusi valokuvaa sekä joukon Kurviselle kuuluneita valokuvausvälineitä. Museoviraston lahjoitus Mäntyharjun museolle koostui alkuperäisistä lasinegatiiveista tehdyistä vedoksista. Alkuperäiset lasinegatiivit pysyivät Museoviraston kansatieteen kuvakokoelmassa (KK5523:1–1306). Kurvisen kuvamateriaalia on 2010-luvulla luetteloitu mm. osana väentuvan perusnäyttelyn uudistamista. Merkittävää osaa Kurvisen kuvamateriaalista ei ole kuitenkaan luetteloitu, vaikka se onkin pääosin numeroitu. Kurvisen valokuvia ja negatiiveja ei ole myöskään vielä digitoitu. Vuonna 2025 museon kokoelmiin lahjoitettiin lisäksi 189 Nestor Kurvisen digitoitua valokuvaa, joita ei ole luetteloitu.

C. Vuonna 1979 pidetystä ”Säästöpankki 100 vuotta” -näyttelystä peräisin olevat valokuvat on diaareissa merkitty nimelle ”5000-kokoelma” kuvaryhmän päänumeron mukaan. Vuonna 1981 reprokuvattu valokuvakokoelma lahjoitettiin museolle 2000-luvulla. Osa kuvista on peräisin museonkokoelmista, mutta suuri osa on yhä luetteloimatta. Kuvat on liimattu tiukasti pahvilevyille, joten niiden käyttö ilman digitointia on käytännössä mahdotonta.

D. Merkittävin osakokoelma museotoiminnan ajalta sisältää museolautakunnan ja nuorisosihteeri Hannu Heiliön 1960- ja 70-luvuilla Mäntyharjusta ja Mäntyharjun museolta ottamia valokuvia. Valokuvista suuri osa on luetteloitu, mutta niitä ei ole säilytetty asianmukaisella tavalla. Valokuvat käsittelevät erityisesti rakennettua kulttuuriympäristöä ja sen muutoksia ympäri kuntaa. Museon toimintaa ja museoesineitä kuvattiin myös runsaasti ja kuvat on liitetty 1970- ja 80-luvuilla osaksi museon valokuvakokoelmia.

E. Museolla on runsaasti luetteloitua ja luetteloimatonta uittoperinteeseen liittyvää kuva-aineistoa. Suurimpana yksittäisenä lahjoittajana on toiminut Miekankosken Uittomuseota perustamassa ollut Kauko Keränen sekä hänen perikuntansa. Osa kuvista on ollut esillä Uittomuseon perusnäyttelyssä ennen näyttelyn uudistamista.

F. Mäntyharjun museo toteutti vuonna 2015 keräyksen Huvilaelämää- ja Mökkielämää -näyttelyjä varten, sekä osana vuoden 2012 kokoelmapoliittisessa ohjelmassa ja vuoden 2013 Mäntyharjun valokuva- ja audiovisuaalisen aineiston hallinta- ja tallennussuunnitelmassa laadittua tallennussuunnitelmaa. Keräyksen aikana vastaanotettiin noin 200 digitoitua tai digikuvaa, jotka sisältävät paikkakunnalla 1900-luvun loppupuolella mökkeilleiden yksityishenkilöiden ottamia lomakuvia, valokuvia paikkakunnan huvilarakennuksista, sekä 1900-luvun alussa otettuja lomakuvia. Kuvat lahjoitettiin museolle näyttelykäyttöä varten ja ne liitettiin osaksi kokoelmaa, mutta niitä ei ole luetteloitu tai numeroitu.

G. Oman osakokoelmansa muodostaa Mäntyharjun teollisuus -näyttelyä (2016–2017) varten kerätty kuva-aineisto, jonka tarkoituksena oli myös täydentää kokoelmaa museon tallennussuunnitelman mukaisesti. Keräyksen yhteydessä vastaanotettiin noin 100 lahjoitettua valokuvaa. Pääasiassa aineisto on digitaalista, mutta mukana on myös yksittäinen fyysinen mustavalkokuva. Kyseistä mustavalkokuvaa lukuun ottamatta osakokoelman valokuvia ei ole luetteloitu tai numeroitu.

H. Mäntyharjun säästöpankin lahjoituksena museolla on 19 kaitafilmin (16 mm) verran kuvamateriaalia mäntyharjulaisesta maisemasta ja tapahtumista 1950- ja 60-luvuilta. Filmit on siirretty 1990-luvun puolivälissä Suomen elokuva-arkiston, eli nykyisen Taide- ja kulttuuriviraston (Kuvi) säilytykseen. Filmit on digitoitu Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (nyk. osa Kuvia) arkistosta vuosina 2017–2019, mutta kahta filmiä lukuun ottamatta kyseisten digitointien nykyinen sijainti on epävarma. Lisäksi museolautakunta, ja erityisesti nuorisosihteeri Hannu Heiliö, kuvasivat itse toimintaansa, kesäteatteria ja muita tapahtumia ja kuntalaisten haastatteluja 8 mm:n kaitafilmeille vuosina 1977–1980. Heiliön kuvaamia filmejä on vähintään 30, ja niitä on digitoitu vuonna 2006 opetus- ja näyttelykäyttöä varten. Ainakin osa Heiliön filmeistä on luetteloitu museon filmiluetteloon, mistä niiden tiedot on siirretty sähköiseen luetteloon vuonna 2015.

I. Äänitemateriaalia museolla on C-kasetteina ja magnetofoninauhoina. Nämä sisältävät mm. museolautakunnan 1970-luvulla tekemiä haastatteluja iäkkäistä kuntalaisista, radio-ohjelmia ja nauhoituksia Mäntyharjussa 1960–80-luvuilla pidetyistä juhlista ja tapahtumista sekä kopiot Suomen kielen nauhoitearkiston Mäntyharjun murretta sisältävistä nauhoitteista. Äänitteiden sisällöt tunnetaan, ja osa niistä on digitoitu, mutta niitä ei ole sisällytetty museon pääkirjaan tai luetteloitu.

Kulttuurihistoriallisessa museossa painopiste on kuvien sisällössä eikä niiden valokuvahistoriallisessa tietosisällössä. Kuvista pyritään ensisijaisesti säilyttämään alkuperäiskappaleet, mutta myös riittävän hyvälaatuisella kopiolla voi olla suuri museoarvo. Museon valokuva-, filmi- ja nauhoitekokoelmille ei ole asetettu käyttörajoituksia.

3.3. Arkistoaineisto

Museotoiminnan virka-arkiston keräyksestä ja säilytyksestä huolehtivat museovastaava ja kunnan arkistonhoitaja. Kunnassa toimivat ja vaikuttavat yhdistykset ja yritykset sekä muut toimijat huolehtivat itse arkistojensa muodostuksesta ja sen säilytyksestä. Museo pyrkii neuvomaan ja avustamaan halukkaita aineiston säilytyksessä ja järjestämisessä.

Mäntyharjun museo ei tällä hetkellä aktiivisesti täydennä museoarkistoa. Museolla on kokoelmissa jonkin verran yhdistysten, kylätoimikuntien, paikallisten yritysten ja yksityishenkilöiden arkistomateriaalia, josta osa on liitetty myös museokokoelmiin. Suurin osa materiaalista on aiheen mukaan järjestettyä, mutta luetteloimatonta. Museoarkistossa on lisäksi mäntyharjulaisten yhdistysten pöytäkirjoja ja vuosikertomuksia, pappilan torpparivuokrasopimuksia, virkatilan vuokrakirjoja sekä yksityishenkilöiden aineistoja. Oman osa-alueensa museon arkistomateriaalissa muodostaa myös museon arkistoitu virka-aineisto, joka on pääasiassa sähköisessä muodossa.

4. Miekankosken uittomuseo

4.1. Museon nykytila, hallinto ja kiinteistöt

Mäntyharjun kunnan toinen museokohde Miekankosken Uittomuseo on Etelä-Savon maakunnan ainoa uittoon keskittynyt museo, jonka tekee erityisen ainutlaatuiseksi sen sijainti aidossa uittoympäristössä. Alun perin yksityinen Uittomuseo perustettiin vuonna 1990 Miekankosken uittotuvalle Mäntyharjun seudun uittoyhdistyksen entiseen tukikohtaan, joka sijaitsee puolentoista kilometrin päässä Valtatie 5:ltä ja noin 10 kilometrin etäisyydellä Mäntyharjun kirkonkylältä. Uittomuseon rakennukset ovat alkuperäisillä paikoillaan sijaitsevia, 1940-luvulla rakennettuja uittorakennuksia. Mäntyharjun kunnan omistama nykyinen museorakennus toimi alun perin uittokalustovarastona, kun taas entisessä uittotuvassa toimii kahvila. Pajarakennusta on käytetty sepänpajana museotoiminnan aikana, mutta nykyisin sitä käytetään varastona. Pajan yhteydessä on myös sauna. Muita alueen uittorakennuksia ovat nipunsiirtoradan ohjauskoppi ja luultavasti varastona toiminut sementtitiilinen rakennus. Rantaosayleiskaavassa Miekankoski on varattu matkailupalvelujen alueeksi, jonka ympäristö tulee säilyttää (RM/s).

Museo siirtyi kunnan omistukseen vuonna 1996. Uittorakenteiden lisäksi alueella on uittoa kuvaava perusnäyttely sekä vuoden 1743 valtakunnanrajasta kertovia opastauluja. Kunnan omistamat rakennukset on vuokrattu matkailuyrittäjälle, joka huolehtii myös Uittomuseon avoinnapidosta. Museossa on ilmainen sisäänpääsy. Museon lisäksi alueella on kahvio ja paikallisten käsityöläisten tuotteiden myymälä. Alueella järjestetään myös uittoperinnetapahtumia, ja myydään koskikalastuslupia. Miekankosken uittomuseon kävijämäärä perustuu arvioon, mutta Miekankosken kahvilan arvioiden perusteella se on todennäköisesti jopa muutama tuhat kesässä[9]. Museolle suunniteltiin kävijälaskurin käyttöönottoa kesäksi 2013, mutta teknisten ongelmien takia laskuri poistettiin käytöstä.

4.2. Miekankosken uittomuseon museotoiminnan historia

[9] Miekankosken kahvilan antamat kävijämäärien arviot: Vuosina 2011 ja 2012 museokävijöitä oli n. 3000. Vuonna 2013 kävijöitä oli n. 2000. Vuosina 2014–2016 kävijöitä oli n. 1500. Vuosina 2017–2019 kävijöitä oli n. 2000. Vuosina 2020–2022 kävijämäärä oli n. 2500. Vuosina 2023 ja 2024 kävijöitä oli n. 2000. Vuonna 2025 kävijöitä oli 3110.

Uiton päätyttyä Mäntyharjun väylällä vuonna 1975 Miekankosken saari siirtyi Kymin uittoyhdistyksen omistukseen, jonka kautta se siirtyi Mäntyharjun kunnalle. Kunnan tavoitteena oli alun perin saaren saattaminen yleiseen käyttöön. Tavoitetta edistääkseen kunta aloitti saaren tyhjentämisen uiton jättämästä kalustosta ja saarelle kertyneestä jätteestä 1980-luvun lopulla. Miekankosken lähistössä asunut ja uittoon perehtynyt Kaarlo Salmenkivi sai kuitenkin kunnalta suostumuksen tallettaa valikoidun kokoelman saarelta löytynyttä uittoesineistöä. Idea uittoon erikoistuneen museon perustamisesta syntyi näiden esinelöytöjen pohjalta.

Saari kunnostettiin museo- ja matkailukäyttöä varten, ja kosket muokattiin koskikalastuskäyttöön sopiviksi. Miekansaari rakennuksineen (uitonvalvontarakennusta lukuun ottamatta) vuokrattiin Miekankosken kalastus- ja virkistysalue Ky -matkailuyritykselle, jonka vastuunalaisena yhtiömiehenä toimi Kaarlo Salmenkiven tytär Päivi Tuokko (ent. Poikolainen), 17.5.1990. Museo perustettiin yksityisomisteisena, mutta museokokoelma muodostui useiden tahojen yhteistyön kautta. Kokoelmissa on sekä alkuperäistä Miekansaarelta löydettyä uittoesineistöä, yhdistysten ja yksityishenkilöiden museolle lahjoittamia esineitä ja valokuvia, että Mäntyharjun museolta uittomuseolle lainattuja museo-objekteja. Näyttelyn sijaintipaikaksi valikoitui entinen uittokaluston varastorakennus, johon Salmenkivi oli alun perin sijoittanut kokoelmaan valikoimansa esineet. Uittotuvassa toimi kesäkahvila. Museo avautui yleisölle juhannuksena 1990.

Miekankosken Uittomuseo siirtyi Mäntyharjun kunnan omistukseen ja osaksi Mäntyharjun museota vuonna 1996, kun museon perustaja Päivi Tuokko irtisanoi vuokrasopimuksensa Miekansaaren kiinteistöstä rakennuksineen ja luovutti uittomuseon kunnan haltuun 1.8.1996. Samalla uittomuseolle lahjoitettu esineistö ja valokuvat lahjoitettiin kunnalle ilman erityisiä ehtoja. Kirjallisen sopimuksen kopio on arkistoitu Mäntyharjun kunnanarkistoon. Mäntyharjun kunnanhallitus hyväksyi vuokrasopimuksen purkamisen 14.10.1996. Omistajanvaihdos ei juuri kasvattanut museon esinemäärää, sillä Uittomuseon näyttelyt ja esinekokoelma oli koottu vuosina 1990–1992 pääosin Mäntyharjun museon esinelainojen pohjalta. Siirron yhteydessä Uittomuseon näyttelyihin ei tehty muutoksia. Perusnäyttely uusittiin vuonna 2007 Museoviraston kohdeavustuksen turvin. Näyttelyuudistuksen yhteydessä noin 25 uittomuseolle lainattua esinettä siirrettiin kunnan säilytystiloihin. Muutamia metsäteollisuuteen liittyviä esineitä on myös tällöin palautettu Mäntyharjun museolle ja sijoitettu Iso-Pappilan navettarakennuksessa sijaitsevaan näyttelyyn. Perusnäyttelyssä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia näyttelyuudistuksen jälkeen. Museorakennuksen tiilikatto puhdistettiin Mäntyharjun kunnan kustantamana vuonna 2013 ja maalattiin vuonna 2014.

5. Miekankosken uittomuseon kokoelmat

5.1. Esinekokoelmat

Miekankosken uittomuseo on erikoismuseo, jonka tehtävä on esitellä aidossa tukkilaisympäristössä kahden keskeisen uittoväylän risteyskohdan uittoa 1900-luvun alusta vuoteen 1975, sekä yleisesti uitto- ja metsätöitä. Museon esinekokoelmat koostuvatkin uittoon ja metsäteollisuuteen liittyvästä esineistöstä. Osa museon esineistä on Mäntyharjun museolta vuosina 1990–1992 lainattuja uittoon ja metsäteollisuuteen liittyviä esineitä. Loput museon kokoelmista koostuvat Miekansaarelle 1970-luvulla hylätyistä uittoesineistä sekä uittomuseolle tehdyistä lahjoituksista. Lahjoittajiin kuului sekä paikallisia uittoyhdistyksiä että yksityishenkilöitä, ja suurin osa lahjoituksista tehtiin 1990-luvun alkupuolella. Kokoelma liitettiin osaksi Mäntyharjun museon kokoelmia uittomuseon siirryttyä kunnan omistukseen vuonna 1996.

Mäntyharjun museolta lainassa olevia esineitä lukuun ottamatta uittomuseon kokoelmien koosta ei ole tarkkaa tietoa. Uittomuseon kokoelmat luetteloitiin 1990-luvulla, mutta kyseinen esineluettelo on kadonnut mahdollisesti vuonna 2007 museolla tehdyn perusnäyttelyuudistuksen yhteydessä. Luettelointitietojen puuttuessa kokoelmien koosta ja kartunnasta on haastavaa esittää arvioita. Museon perustaja Päivi

Tuokko on kuitenkin inventoinut museon näyttelyesineitä, ja tehnyt samalla Mäntyharjun museolta lainassa olevien ja uittomuseon esinekokoelmien erottelua. Näiden inventointitietojen ja Mäntyharjun museon kokoelmaluetteloiden perusteella voi esittää suuntaa antavia arvioita uittomuseon kokoelmien koosta.

Päivi Tuokon vuonna 2026 tekemän näyttelyesineiden inventoinnin perusteella uittomuseon näyttelyssä on esillä hieman yli 200 esinettä. Tämän alustavan kartoituksen perusteella kesällä 2026 näyttelyssä on esillä 81 Mäntyharjun museolta lainassa olevaa esinettä ja noin 125 uittomuseolle lahjoitettua esinettä. Lisäksi museon näyttelyssä on 6 Päivi Tuokon omistamalta Alhon kotimuseolta lainassa olevaa esinettä, jotka eivät kuulu museon kokoelmiin ja joista ei ole toistaiseksi tehty lainasopimusta. Mäntyharjun museon luettelointitietojen perusteella siltä lainassa olevia esineitä pitäisi olla uittomuseolle sijoitettuna 92, joista osan sijaintipaikka on tosin merkitty epävarmaksi. Sekä Mäntyharjun museolta lainassa olevista esineistä että uittomuseon alkuperäisistä näyttelyesineistä useita on kadonnut, eikä kaikkien kohdalla ole varmuutta siitä, onko ne siirretty vai onko ne varastettu.

Uittomuseon näyttelyn lisäksi Mäntyharjun museolta lainassa olevia esineitä on sijoitettuina kunnan säilytystiloihin noin 24 kappaletta, ja mahdollisesti myös joitakin uittomuseon kokoelmien luetteloimattomia esineitä on siirretty Mäntyharjun kunnan säilytystiloihin. Mäntyharjun museon esineluettelossa olevat sijaintitiedot ovat kuitenkin mahdollisesti osin vanhentuneet, ja joidenkin esineiden sijaintitiedot ovat olleet jo luetteloitaessa epävarmoja.

Museon kokoelmien haltuunottamisesta tekee haasteellista luettelointitietojen puuttumisen lisäksi museon esinekokoelmien karttuminen satunnaiskartuntana. Vaikka museon kokoelmiin ei ole suunnitelmallisesti tallennettu esineitä 1990-luvun puolenvälin jälkeen, on sen kokoelmiin otettu esineitä vastaan tämän jälkeenkin. Lahjoitusesineistä ei ole tehty diaarimerkintää tallennuksen yhteydessä, eikä niitä ole numeroitu tai luetteloitu, tai sitten nämä tiedot ovat kadonneet. Esineitä on myös hylätty museoalueelle vielä 2020-luvulla, ja hylätyt esineet on otettu osaksi kokoelmaa diaari- tai luettelointimerkintöjä tekemättä. Hylättyjen esineiden kohdalla provenienssitietojen selvittäminen jälkikäteen on lähes mahdotonta, ja myös lahjoitustietojen selvittäminen voi olla hyvin haastavaa nykyhetkestä käsin. Hylättyjä ja lahjoitettuja esineitä on myös käytännössä mahdotonta erottaa toisistaan, mikäli lahjoitusasiakirjoja ei ole pidetty tallessa tai täytetty.

5.2. Valokuvakokoelma

Miekankosken uittomuseon valokuvakokoelma pitää sisällään Mäntyharjun museolta lainassa olevia, uittoa ja metsäteollisuutta käsitteleviä valokuvia, sekä uittomuseolle suoraan lahjoitettuja valokuvia. Mäntyharjun museolta lainatut, näyttelyssä esillä olevat kuvat ovat reprokuvia, mutta uittomuseolle suoraan lahjoitetuista valokuvista kolme originaalia on esillä näyttelyssä. Loput originaalikuvat ovat säilytyksessä Mäntyharjun museon kuva-arkistossa ja säilytystiloissa. Uittomuseon näyttelyssä on näiden lisäksi Päivi Tuokon Alhon kotimuseolta lainaamia valokuvia, jotka eivät kuulu museon kokoelmiin ja joista ei ole tehty lainasopimusta. Uittomuseolle lahjoitetut valokuvat ovat pääosin alkuperäiskappaleita, mustavalkokuvia 1900-luvulta. Mäntyharjun museolta lainassa olevat valokuvat on luetteloitu Mäntyharjun museon valokuvaluetteloon. Uittomuseolle lahjoitettuja valokuvia ei ole numeroitu tai luetteloitu.

Merkittävimmän Miekankosken uittomuseon valokuvien osakokoelman muodostaa metsäteknikko Kauko Keräsen[10] 1.6.1991 uittomuseolle lahjoittama valokuvakokoelma, joka sisältää 72 alkuperäistä,

[10] Kauko Keränen (1923–2005) valmistui metsäteknikoksi Sippolan metsäkoulusta, jonka jälkeen hän muutti Mäntyharjuun ja toimi paikkakunnalla vuodesta 1949 alkaen Kymin Oy:n piirityönjohtajana. Työ piirityönjohtajana tutustutti Keräsen paikalliseen hakkuu- ja uittotoimintaan, sekä paikallisiin alan työntekijöihin. Vuodesta 1977 alkaen hän taltioi ja keräsi metsäteollisuuteen ja uittoon liittyviä valokuvia, kuten myös haastatteli perinteisten metsätyömenetelmien harjoittajia. Hänen henkilökohtainen kokoelmansa käsitti noin 40 haastattelua, yli 100 valokuvaa Mäntyharjun reitin toiminta-ajalta, ja muuta

uittoperinnettä kuvaavaa mustavalkokuvaa 1900-luvulta. Kokoelma sisältää mm. kuvia Mäntyharjussa sijainneelta Hallan sahalta 1920-luvulta, sekä uitosta Mäntyharjun Kurkilahdella 1940-luvulla. Mittava valokuvakokoelma oli uittomuseon kokoelman Helmi sen ollessa yksityisomistuksessa vuoteen 1997 asti. Valokuvat on kehystetty paspartuurilla ja lasikehyksillä., ja kolme kokoelman alkuperäistä originaalikuvaa on nykyisin esillä uittomuseon näyttelyssä. Kokoelmaa ei ole numeroitu tai luetteloitu.

5.3. Arkistoaineisto

Museon virka-aineistoa on arkistoitu vuosina 1990–1996 museon perustajan Päivi Tuokon toimesta, ja hän on jatkanut esimerkiksi museota käsittelevien lehtiartikkelien tallentamista hieman myös ajalta, jolloin museo oli jo siirtynyt kunnan omistukseen. Tämä arkistoaineisto on yhä hänen hallussaan.

Uittomuseon siirryttyä Mäntyharjun kunnan omistukseen vuonna 1996 virka-aineistoa ei ole tallennettu kunnan toimesta. Toiminnan dokumentoinnista tekee haasteellista, että museolla ei ole yleensä työntekijöitä läsnä, vaan kahvilayrittäjä huolehtii museon avoinnapidosta oman työnsä ohessa. Jatkossa museon virka-aineistoa dokumentoidaan museovastaavan toimesta fyysisessä ja sähköisessä muodossa.

6. Vanha-Rantalan talomuseo

6.1. Museon nykytila, hallinto ja kiinteistöt

Vanha-Rantalan talomuseo on itähämäläinen talonpoikaismuseo, joka sijaitsee vajaan kahden kilometrin etäisyydellä Pertunmaan kirkonkylältä. Vanha-Rantala on maakunnallisesti arvokas kohde, sekä Pertunmaan ranta- ja kyläyleiskaavan (11.12.2006) suojelukohde (merkintä SR). Alue on määritelty ranta- ja kyläyleiskaavassa rakennustaiteellisesti tai historiallisesti arvokkaaksi rakennetuksi alueeksi, joka tulee säilyttää niin, ettei sen arvoja menetetä. Tilan rakennukset ovat alkuperäisiä, ja tollaa lukuun ottamatta ne sijaitsevat alkuperäisillä paikoillaan. Tilan rakennukset kattavat päärakennuksen talousrakennuksineen. Tilan päärakennus on seudulle tyypillinen 1800-luvun talonpoikaistalo. Rakennuksen tupa on rakennettu 1700-luvun puolivälissä ja 1850-luvulla sitä laajennettiin rakentamalla sali, keittiö, sekä kaksi kamaria. Tuvan ikkunat on vaihdettu 9-ruutuisiksi 1920-luvulla. Tilan talousrakennuksiin kuuluvat 1600-luvun rakennustyyppiä edustava talousrakennus eli tolla, jossa sijaitsivat tilan sikala, karjakeittiö ja sauna, kaksi todennäköisesti 1700-luvulla rakennettua hirsiaittaa, jotka toimivat sekä särvin- ja vilja-aittoina että vaatesäilytys- ja nukkumistiloina, kellari, sekä 1930-luvulla rakennettu sauna. Tilan navetasta on museon piha-alueella jäljellä kivijalka, joka kaivettiin talkootöillä esille vuonna 2008. Museon piha on säilynyt hyvin 1900-luvun alun paikalliselle pihapiirille tyypillisessä ilmeessä. Aiemmin tilan rakennuksiin on kuulunut myös kolme aittaa, navetta, talli, vaja ja riihi. Marianna Paloniemen (o.s. Översti) (1870–1952) vanhemmilla oli lisäksi talon eteläpäädyssä oma erillinen syytinkimökkinsä. Päärakennuksessa on tupaa ja vinttiä lukuun ottamatta peruslämmitys, mutta talousrakennuksia ei lämmitetä. Päärakennuksessa ja tollassa on sähköt.

Museon vetovoimaisuutta lisäävät museoalueen lähellä vuosina 1928 ja 1929 tehdyt myöhäisrautakautiset arkeologiset löydöt, joiden on tunnistettu kuuluneen varakkaan naisen hautaan vuodelta 1000. Pertunmaan Lions Club pystytti muistomerkin hautalöydön kunniaksi alueelle vuonna 1975, ja hautalöytöjen pohjalta on suunniteltu Kalevala-koru. Myös Vanha-Rantalan pihamaalla on vuonna 1983 suoritettu

materiaalia. Keränen järjesti valokuvanäyttelyn kokoelmansa pohjalta, ja hänen keräämiensä ja tuottamiensa aineistojen pohjalta on koottu Uittomuistoja Mäntyharjun reitiltä -kirja. Näiden lisäksi hän kokosi Hallan sahan historian ja Mäntyharjun eri väylien historiikin. Osa Keräsen aineistoista on nykyisin Miekankosken uittomuseon ja Mäntyharjun museon kokoelmissa.

arkeologisia kaivauksia, joiden yhteydessä löydettiin noin 300 artefaktia. Löydöt eivät kuitenkaan ole myöhäisrautakautisia, vaan kertovat tilan elämästä noin 200 vuotta sitten.

Vanha-Rantalan tila oli Tapio-Översti-Paloniemen suvun hallussa vuodesta 1665 lähtien vuoteen 1964 saakka, jolloin tila lahjoitettiin Pertun säätiölle. Tilan viimeinen asukas Elin Maria Puukko (ent. Korpela, o.s. Paloniemi) (1871–1960) asui tilalla vuodesta 1937 vuoteen 1958 saakka, ja merkittävä osa museon esineistöstä kuuluu hänen jäämistöönsä. Valtaosa museon esineistä on Paloniemen suvun jäsenten omistamia tai valmistamia. Vanha-Rantalan päärakennuksessa toimi lisäksi alakansakoulu vuosina 1934–1936 ja Mikkelin läänin I kiertävä naiskotiteollisuuskoulu vuosina 1947–1948. 1940-luvulla päärakennuksessa toimi myös siirtoväen tupa.

Aluksi Vanha-Rantalan museotoiminnasta vastasi Pertun säätiö, jolle tila oli lahjoitettu museokäyttöön vuonna 1964. Säätiö lahjoitti talomuseon Pertunmaan kunnalle vuonna 1988. Pertunmaan liittyminen osaksi Mäntyharjun kuntaa vuonna 2025 siirsi vastuun Vanha-Rantalan talomuseosta Mäntyharjun kunnalle, ja liitti sen osaksi Mäntyharjun kunnan hallinnoimia Mäntyharjun museoita. Museo on auki kesäisin noin puolitoista kuukautta, jolloin Pertunmaan 4H-yhdistyksen Mäntyharjun kunnan työllistämisvarojen turvin työllistämä opasvalvoja huolehtii sen avoinnapidosta. Lisäksi museoon on järjestetty mm. koululaisvierailuja aukioloaikojen ulkopuolella. Museon kävijämäärät ovat vuosittain n. 350–1200[11]. Määrä perustuu osittain arvioon.

Museon perusnäyttely sijaitsee nykyisin pääasiassa tilan päärakennuksessa. Päärakennuksen tupaan on sijoitettu agraariyhteiskunnasta kertovia esineitä, kuten villan ja pellavan käsittelyyn, kankaankudontaan, puutöihin ja muihin kädentöihin, metsästykseen, kalastukseen, ruoanlaittoon ja leipomiseen käytettyjä esineitä. Tuvan 1960-luvulla myyntitiskiksi[12] osittain avatun seinän kautta tuvasta on näköyhteys tilan maitohuoneeseen, jonne on sijoitettu mm. maidon erottelussa käytettyjä välineitä. Sali ja emännän kamari edustavat ilmeeltään uudempaa, 1850-luvun jälkeistä aikaa. Esineet ja sisustus ovat pitkälti erityisesti huonekalujen ja tekstiilien osalta tilanväen itse valmistamia, vaikka näyttelyssä on myös teollisesti valmistettuja esineitä, kuten erilaisia painotuotteita. Museon vaihtuva näyttely sijaitsee tollassa, jossa on kesäisin myös vohvelikahvila. Aitat ovat osa perusnäyttelyä ja kesäisin avoimia kävijöille, mutta niiden yläkerrokset on suljettu yleisöltä turvallisuussyistä. Toiseen aitoista on sijoitettu pellavan käsittelyyn ja kehräämiseen liittyviä esineitä, ja toiseen mm. vaatehuoltoon, metsä- ja peltotöihin liittyviä esineitä. Isännän kamari oli aiemmin osa perusnäyttelyä, mutta tila muutettiin museovalvojan toimistotilaksi keväällä 2020, samalla kun päärakennuksen keittiöstä tehtiin vaihtuvien näyttelyiden tila. Molemmat tilat ovat nykyisin yleisöltä suljettuja säilytystiloja. Suunnitelmissa on palauttaa isännän kamari näyttelykäyttöön. Museon kokoelmiin kuuluvia esineitä on lisäksi sijoitettu Pertunmaa-talolla sijaitsevaan museohuoneeseen, jossa esillä olevassa näyttelyssä on esim. osa vuoden 1983 arkeologisista löydöistä.

Kosteusvauriot ovat olleet toistuva ongelma museon päärakennuksessa ja talousrakennuksissa sen toiminnan aikana. Vuonna 1977 päärakennuksen salin ja kamarin lattiat uusittiin lahoamisen vuoksi täysin. Päärakennusta peruskorjattiin vuosien 1998–2001 aikana Museoviraston ohjeiden ja avustusten mukaan, ja vuosina 1999–2000 se maalattiin. Päärakennuksen ikkunoiden alapuitteet uusittiin lahovaurioiden vuoksi vuonna 2010, jolloin myös rikkoutuneet lasit korjattiin uusilla. Vuonna 2011 päärakennuksen katto kunnostettiin, ja seuraavana vuonna kamarien lattiat ja päärakennuksen 1850-luvulta peräisin olevan puolen kivijalka ja vesikourut kunnostettiin. Vuonna 2012 päärakennuksen ympäristö niskaojitettiin. Vuonna 2014 rakennuksen avokuistin lahonneet lankut uusittiin. Vuonna 2015 Museovirasto myönsi valtionavustuksen päärakennuksen keittiön lattian ja sen tukirakenteiden kunnostusta varten. Samana vuonna

[11] Kävijämäärät: Kävijöitä oli vuonna 2011 n. 500, samoin kuin myös vuosina 2012 ja 2013. Vuonna 2014 kävijöitä oli n. 350, ja vuonna 2015 n. 375. Vuonna 2016 kävijöitä oli n. 350. Vuonna 2017 kävijämäärä oli n. 400, ja vuonna 2018 n. 420. Vuoden 2019 kävijämäärä oli n. 275. Vuonna 2020 kävijämäärä oli n. 750, ja vuonna 2021 n. 1200. Vuonna 2022 kävijöitä oli 600, ja vuonna 2023 351. Vuonna 2024 kävijöitä oli museossa 500, ja vuonna 2025 820. Vuonna 2026 kävijöitä oli 430.

[12] 1960-luvulla suunniteltiin tuvan käyttämistä tilaisuuksien järjestämiseen. Myyntitiskiä suunniteltiin käytettäväksi virvokkeiden myyntiin.

kamarin lattiassa todettiin lattiasieni, joka oli ehtinyt toteamisvaiheessa levitä museorakennuksen muihinkin huoneisiin. Ongelmaa torjuttiin aluksi tuulettamalla lattiaa, ja vuosina 2018, 2019 ja 2020 isännän kamariin tehtiin kunnostuksia Museoviraston harkinnanvaraisten avustusten tuella. Lattiasienitilannetta on pidetty ongelman toteamisen jälkeen silmällä ja viimeisimmässä tarkastuksessa vuonna 2022 keittiön lattiarakenteissa ei havaittu lattiasienestä kertovia poikkeavuuksia. Vuonna 2019 päärakennuksen tuvan vesikaton vuotokohta korjattiin, ja vuonna 2025 tuvassa ja rakennuksen vintissä tehtiin tilapäisiä korjauksia. Päärakennus sähköistettiin tupaa ja vinttiä lukuun ottamatta 1990-luvulla. Päärakennuksen 1990-luvulla asennetut sähköpatterit vaihdettiin uusiin sähköllä toimiviin öljylämmittimiin vuonna 2010.

Tollan[13] purkamista ja varastorakennuksen rakentamista sen tilalle suunniteltiin vuonna 1976 rakennuksen huonokuntoisuuden vuoksi. Museoviraston kehotuksesta ideasta kuitenkin luovuttiin, ja sen sijaan rakennus purettiin rungolleen, siirrettiin ja rakennettiin uudelleen vuonna 1978. Rakennuksen maalattian tilalle rakennettiin lattia vuonna 2010, ja vuonna 2013 tollan vesikate kunnostettiin. Sähköt tollaan vedettiin vuonna 2013, ja rakennuksen painunut hirsirunko oikaistiin vuonna 2025. Yläaitta (eli otsaluhti) katettiin kesällä 1993, jolloin sen huopakate vaihdettiin pärekattoon. Rintaluhtia (eli ala-aittaa) kunnostettiin vuonna 2007, jolloin rakennukseen muun muassa lisättiin hirsiä. Samalla yläaittaa kohotettiin. Ala-aitassa havaittiin vuoden 2007 korjausten yhteydessä kosteusvaurioita, minkä vuoksi vuonna 2008 ala-aitan huopakatto vaihdettiin pärekattoon. Samalla yläaitan hirsiä kengitettiin. Seuraavana vuonna yläaitan pärekatto uusittiin. Vuonna 1930 rakennettuun hirsisaunaan uusittiin vuonna 2009 huopakatto, piipun juuri pellitettiin ja sisäkatto uusittiin. Kellarin ilmanvaihtotorni uusittiin vuonna 2008. Museon pihapiiriä on uusittu vuosina 2007–2010 mm. kaatamalla puita, uusimalla aitoja ja nurmikko, raivaamalla kiviä, sekä tekemällä alapihalle salaojitus.

6.2. Vanha-Rantalan talomuseon museotoiminnan historia

Vanha-Rantalan talomuseo mainitaan paikallislehdistössä ensimmäisen kerran vuonna 1963. Tällöin Vanha-Rantalan museointi oli tilan omistaneen Aino Paloniemen sekä hänen tyttärensä Maija-Liisa Paasosen ja tämän puolison Paavo Paasosen oma-aloitteinen projekti, jota varten Aino Paloniemi oli siirtänyt tyhjillään olleelta tilalta esineitä säilytykseen. Paikalliset suhtautuivat myönteisesti ajatukseen tilan museoimisesta ja itähämäläisen talonpoikaismuseon perustamisesta Pertunmaalle, mutta tilan entisöimistä museokäyttöä varten pidettiin liian mittavana vastuuna yksityishenkilölle. Sen sijaan kuntaa tai kotiseutuyhdistystä kannustettiin ottamaan tilan museointi tehtäväkseen. Vanha-Rantalan talomuseon perustaminen ja hoito uskottiin Pertunmaan manttaalikunnan 17.3.1959[14] perustaman Pertun säätiön tehtäväksi. Säätiön alkuperäiseksi tarkoitukseksi oli määritelty avustusten myöntö *"yhdistyksille, säätiöille ja muille yhteisöille, jotka toimivat maa- ja metsätalouden kehittämiseksi, maatalousväestön elinehtojen parantamiseksi, suorittavat talouspoliittista valistustyötä tai muulla tavoin huolehtivat maanviljelijäin taloudellisten ja yhteiskunnallisten oikeuksien turvaamisesta.*" (Pertun säätiön säännöt 2 §) Säätiö ei kuitenkaan koskaan toteuttanut alkuperäistä tehtäväänsä, vaan sen pääasialliseksi tehtäväksi osoittautui talomuseon hoito, vaikkei kyseinen tehtävä kuulunut säätiön säännöissä sille määrättyihin tarkoituksiin.

Lahjoitussopimus Aino Paloniemen ja Pertun säätiön välillä solmittiin 16.12.1963, ja lahjakirja Vanha-Rantalan tilasta asuin- ja talousrakennuksineen allekirjoitettiin 14.5.1964. Lahjoituksen ehtona oli, että lahjan saaja *" […] ei ole oikeutettu myymään tai siirtämään muualle lahjoitettuja rakennuksia, vaan ovat lahjoitetut rakennukset samoin kuin niiden sisällä oleva omaisuus käytettävä kotiseudun oloja ja menneisyyttä kuvaavaan toimintaan sekä pidettävä paikkana, missä lahjan saaja yhteistoiminnassa Pertunmaa-Seuran kanssa vaalii esi-isiemme Pertunmaalla*

[13] *Tolla* on merkinnyt Lapissa rehusuojaa. Vanha-Rantalassa käytettynä tolla-nimitys on ainutlaatuinen sekä merkitykseltään että esiintyvyysalueeltaan: rehusuojan sijaan sillä merkittiin sikala-karjakeittiö-saunakompleksia, ja sanamerkityksen kulkeutuminen Lapista Pertunmaalle on arvoituksellista. Sanamerkitys on mahdollisesti kulkeutunut tilalle yksittäisen matkailijan mukana.

[14] Lupa säätiön perustamiselle annettiin ja sen säännöt vahvistettiin oikeusministeriössä 1.10.1960.

kotiseutunsa hyväksi tekemää työtä", sekä sitoutui huolehtimaan lahjoitetun omaisuuden kunnosta. Mikäli lahjoituksen vastaanottajalla ei ollut mahdollisuuksia ylläpitää museota, tulisi se lahjakirjan mukaan palautumaan Aino Paloniemelle tai hänen oikeudenomistajilleen. Samalla Paloniemi myi säätiölle n. 3000 m^2 suuruisen maa-alueen ajoneuvojen paikoitusalueeksi. Hankintaluettelo tilan irtaimistosta laadittiin 8.8.1966–13.8.1966 Heimoliiton museoneuvos Arvo Kytölän ja opettaja Jorma Niemen toimesta, ja myös esinelahjoituksia otettiin vastaan ennen museon avaamista. Kytölän ja Niemen luetteloima tilan irtaimisto lahjoitettiin säätiölle 22.12.1972, ja tilan kirja- ja lehtikokoelman liittämisestä osaksi lahjoitusta päätettiin vuonna 1989. Kytölä laati suunnitelman museon entisöimistä varten vuonna 1966. Museo entisöitiin pääosin talkoovoimin vuonna 1967, jolloin Arvo Kytölä ohjasi työtä Jorma Niemen avustamana. Samalla museon paikoitusalue tasoitettiin kaivinkoneilla. Museo avattiin vuonna 1968.

Pertun säätiöllä oli vaikeuksia museon ylläpidossa vähäisten resurssien takia. Tämän vuoksi museorakennusten kunto pääsi ajoittain huononemaan, eikä museon kokoelmia pääsääntöisesti kartutettu. Museorakennuksia ja -pihaa hoidettiin pääosin talkoilla, ja museon avoinnapidosta huolehdittiin vapaaehtoistyönä. Rakennushuollossa tarvitut materiaalit ja raha hankittiin osittain keräyksillä, mutta 1960–1980-luvuilla rakennusten ja piha-alueen hoitoon hyödynnettiin myös ostopalveluja. Pertunmaan kunnanvaltuusto myönsi museon ylläpitoa varten säätiölle avustuksia 1960–1980-luvuilla, vuosien 1979–1989 välillä lähes vuosittain. Pertunmaan kulttuurilautakunnan toimintasuunnitelmien kulttuuritoiminnan toimintalinjoissa Vanha-Rantalan talomuseon toiminnan kehittäminen ja avustaminen asetettiin yhdeksi kulttuurilautakunnan tavoitteeksi vielä museon ollessa Pertun säätiön omistuksessa – museotoiminnan jatkuvuutta pidettiin siis tärkeänä osana kunnan kotiseututyötä. Pertun säätiön hallitus päätti kokouksessaan 30.3.1988 säätiön lakkauttamisesta oikeusministeriön luvalla, ja omaisuuden lahjoittamisesta Pertunmaan kunnalle sillä ehdolla, että kunta jatkaisi kotiseututoimintaa Vanha-Rantalan talomuseolla. Lahjoituksen ehdot pysyivät lähes samoina kuin lahjoituksessa vuonna 1964, ja ainoastaan vaatimus yhteistoiminnasta Pertunmaa-Seuran kanssa jätettiin pois ehdoista. Lahjoituksen todettiin vuoden 1988 lahjakirjassa palautuvan Aino Paloniemen oikeudenomistajille ehtojen rikkomisen seurauksena. Lupa säätiön lakkauttamiseen annettiin 29.8.1988.

Pertun säätiö oli pyytänyt Pertunmaan kunnalta ennakkoon suostumusta Vanha-Rantalan tilan vastaanottamisesta 30.3.1988 päivätyllä kirjeellä, ja kunnanhallitus hyväksyi ehdotuksen yksimielisesti 8.4.1988. Kunnanvaltuusto hyväksyi yksimielisesti lahjoituksen vastaanottamisen 19.4.1988, ja lahjakirja Pertun säätiön ja Pertunmaan kunnan välillä allekirjoitettiin 13.10.1988 Aino Paloniemen perikunnan suostumuksella. Vanha-Rantalan talomuseo siirtyi kunnan omistukseen lahjoituksen tultua lainvoimaiseksi 28.12.1988. Säätiön kunnalle kokonaisuudessaan lahjoittamaan omaisuuteen kuului Vanha-Rantalan talomuseo kiinteistöineen ja irtaimistoineen, sekä säätiön jäljelle jääneet rahavarat, mitkä käsittivät noin 10 000 markkaa. Aluksi museon toiminnasta vastasi kunnan kulttuuriohjaaja. Virka kuitenkin lakkautettiin vuonna 2005, jonka jälkeen Pertunmaan kunta hankki kulttuuripalvelut ja matkailumarkkinoinnin ostopalveluna määräaikaisella, vuosittain uusitulla sopimuksella yksityiseltä yritykseltä. Vuodesta 2006 lähtien kunta ulkoisti vaihtuvien näyttelyiden järjestämisen, museon avoinnapidon, yleisöpalvelun ja alueenhoidon, yhteistyön sidosryhmien kanssa sekä tapahtumien järjestämisen yksityisyritykselle. Tilojen kunnosta ja korjausten tilauksista vastasi kunnan tekninen toimi sekä yrittäjä yhteistyössä mm. maakuntamuseotutkijan, sekä ra/rk Maria Luostarisen ja Caj Cygnaeuksen/ES Perinnemestarit kanssa. Vuonna 2020 ostopalvelusopimus museon hoitamisesta solmittiin toisen kulttuurituottajan kanssa, mutta vuoden 2022 lopulla ostopalvelusopimusta ei enää jatkettu ja vastuu museotoimesta siirtyi kunnalle. Pertunmaa liittyi Mäntyharjun kuntaan 1.1.2025, ja kuntaliitoksen myötä vastuu Vanha-Rantalan talomuseosta siirtyi Mäntyharjun kunnalle. Nykyisin siitä vastaavat samat tahot kuin muistakin Mäntyharjun museokohteista.

7. Vanha-Rantalan talomuseon kokoelmat

7.1. Esinekokoelmat

Valtaosa Vanha-Rantalan talomuseon esinekokoelmista on saatu lahjoituksena Aino Paloniemeltä. Museon alkuperäinen kokoelma koostuu käytännössä täysin Paloniemen suvun, ja suvun jäsenistä erityisesti Elin Maria Puukon, omaisuudesta ja muusta Vanha-Rantalan tilan irtaimistosta. Kokoelma on luetteloitu vuonna 1966 museon irtaimiston hankintaluetteloon, josta esinetiedot on myöhemmin siirretty käsinkirjoitettuihin pääkirjoihin. Museon lahjoituksina vastaanottamat esineet on koottu ja luetteloitu omaksi kokoelmakseen (nk. L-kokoelma). Suurin osa sekä museon alkuperäisestä että lahjoitetusta kokoelmasta liittyy agraariyhteiskunnan elämään. Museon kokoelmissa on esimerkiksi runsaasti kankaankudonnassa käytettyjä esineitä. Myös museon tekstiilikokoelma on laaja: kokoelmassa on runsaasti sekä vaatteita, joista osa on hyvin vanhoja tai muuten erityisen merkityksellisiä, että erilaisia sisustustekstiilejä, kuten seinävaatteita, mattoja, verhoja, pöytä- ja tyynyliinoja. Siinä missä museon tekstiilit edustavat agraariyhteisöjen naisten kädentöitä, mm. museon huonekalut kertovat miesten kädentöistä. Alkuperäisessä kokoelmassa korostuvat kuitenkin naisten työvälineiksi perinteisissä agraariyhteisöissä mielletyt esineet, kuten kankaankudontaan, maidon käsittelyyn, ruoanlaittoon ja säilytykseen, sekä vaatehuoltoon ja ompeluun liittyvät esineet. Kokoelmassa on silti myös maataloustyövälineitä ja -koneita, puutyö- ja rakennustyökaluja, metsästysvälineitä ja suutarinvälineitä. Vanha-Rantalan kokoelmissa on lisäksi runsaasti kirjoja ja lehtiä, joista valtaosa kuuluu tilan alkuperäiseen varustukseen Kuortin kirjastolta vastaanotettua kirjalahjoitusta lukuun ottamatta. Oman osakokoelmansa esinekokoelmassa muodostavat kirja- ja lehtikokoelman lisäksi myös Vanha-Rantalan pihapiirin arkeologisissa kaivauksissa vuonna 1983 tehdyt esinelöydöt.

Vanha-Rantalan talomuseon esinekokoelman osakokoelmat:

A. Vanha-Rantalan tilan alkuperäiset esineet kattavat suurimman osan esinekokoelmasta. Alkuperäinen esinekokoelma sisältää 640 päänumeroa, ja koostuu lähes täysin tilan alkuperäisestä irtaimistosta sekä Elin Maria Puukon jäämistöstä.
B. Vanha-Rantalan tilan alkuperäinen, tilan irtaimistoon kuulunut kirja- ja lehtikokoelma käsittää lähes 870 päänumeroa. Se liitettiin osaksi museon kokoelmia muuta esinekokoelmaa myöhemmin, ja siitä muodostettiin erillinen kokoelma luetteloinnin yhteydessä. Jatkossa se liitetään osaksi esinekokoelmaa, jossa se muodostaa oman osakokoelmansa (ks. luku 11.1.3.).
C. Kuortin kirjaston kirjakokoelma on lahjoitettu museolle luultavasti 1970-luvulla, vaikka tieto tarkasta lahjoitusajankohdasta ei ole säilynyt. Lahjoitus käsittää 28 kirjaa, ja koostuu pääosin kansakoulukirjoista sekä lapsille ja nuorille suunnatusta kertomakirjallisuudesta.
D. Kolmannen osakokoelman muodostavat talomuseolle lahjoitetut esineet, eli L-osakokoelma. Pääosa esineistä liittyy agraariyhteisöjen elämään, mutta joukossa on myös huomattavia määriä vaatteita ja asusteita, sekä esimerkiksi huonekaluja ja ruokailuvälineitä. Esineitä on otettu lahjoituksena vastaan museossa 1960–1990-luvuilla, mutta tiedot lahjoitusajankohdista ja lahjoittajista ovat tyypillisesti niukkoja. L-osakokoelmaan on luetteloitu kuuluvaksi 38 päänumeroa. (Ks. luku 7.1.3.)
E. Arkeologinen kokoelma koostuu vuoden 1983 kaivauksissa Vanha-Rantalan piha-alueella tehdyistä n. 300 löydöstä. Merkittävimpiä kaivauksen löydöistä ovat 200 vuotta vanhat hirven hampaat ja savipiipun palaset. (Ks. luku 7.1.4.)

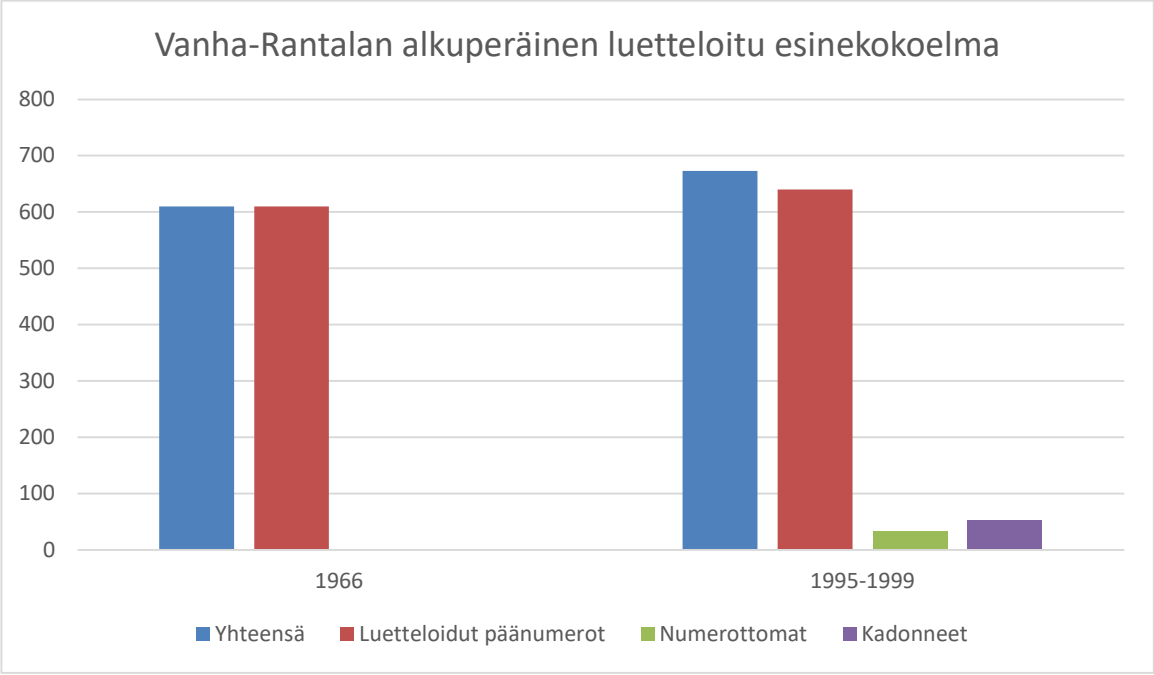
7.1.1. Vanha-Rantalan talomuseon alkuperäinen esinekokoelma

Alkuperäinen kokoelma koostuu lähes täysin Vanha-Rantalan tilan alkuperäisestä irtaimistosta, jonka Aino Paloniemi museoi 1960-luvun alussa. Museo ei pääasiallisesti ole ottanut vastaan sellaista esineistöä, joka ei liity Vanha-Rantalan historiaan, rakennukseen tai sukuun. Osa kokoelmasta voi olla myös suvun uudemmalta tilalta, Uudesta Rantalasta, tuotua suvun esineistöä. Merkittävimpiä alkuperäisen kokoelman esineitä ovat tilan asukkaiden valmistamat esineet, kuten tilan miesten valmistamat huonekalut ja naisten

valmistamat tekstiilit. Överstin-Paloniemen suvun naisia pidettiin erityisen taitavina käsitöiden tekijöinä, ja heidän valmistamiaan kudonta- ja ompelutöitä on säilynyt merkittävä määrä museon kokoelmissa. Museon tekstiilikokoelma onkin yksi esinekokoelman arvokkaimmista osa-alueista. Erityisesti heidän valmistamansa perinteiset sisustustekstiilit, kuten seinävaatteet ja matot, ovat sekä kulttuurihistoriallisesti että paikallishistoriallisesti arvokkaita. Monissa suvun valmistamissa esineissä on myös muuhun kokoelmaan verrattuna hyvät kontekstitiedot. Tilan asukkaiden perinnekäsityötaidoista kertovia esineitä ovat myös kokoelmien päre- ja tuohiesineet, kuten korit. Tilalla valmistettujen esineiden lisäksi alkuperäiseen kokoelmaan kuuluu muualla käsityönä tai tehtaissa valmistettua esineistöä, kuten 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa saksalaisessa tehtaassa valmistetut Ehrich & Graetz -yhtiön öljylamput sekä 1800–1900-luvuilta peräisin olevat painotuotteet, kuten kortit ja taulut. Alkuperäiseen kokoelmaan kuuluu sisustustekstiilien, -esineiden ja huonekalujen lisäksi merkittävä määrä vaatteita ja asusteita. Erityisesti 1890-luvulta peräisin oleva Marianna Paloniemen morsiuspuku ja Maria Puukon 1870-luvulla käyttämä morsiushuntu myrtti-seppeleineen ja rintakukkineen ovat kokoelmien merkityksellisimpiä esineitä. Kokoelman erikoisuuksiksi nousevat myös verrattain hyvin säilyneet, yhdet nais- ja toiset miesvainajalle hautauksen yhteydessä puettaviksi tarkoitetut käsineet, joita ei tuntemattomasta syystä ole haudattu alkuperäisen tarkoituksensa mukaisesti (ks. luku 9.2.3.).

Suurin osa tilan alkuperäisestä esineistöstä koostuu talonpoikaistilalle tyypillisestä agraariyhteiskunnan esineistöstä. Näihin kuuluvat kankaankudontaan, kehräämiseen ja pellavan käsittelyyn, ruoanlaittoon, -tarjoiluun ja ruokailuun, maidon käsittelyyn, hevosten pitoon ja liikkumiseen, metsä- ja peltotöihin sekä pyyntiin liittyvät esineet. Joidenkin esineiden kontekstitiedot ja provenienssi tunnetaan melko hyvin, mutta yleensä niiden esinetiedot ovat hyvin rajallisia. Lisäksi alkuperäisessä kokoelmassa on muutamia edellisiin esinetyyppeihin kuulumattomia esineitä, kuten valokuva-albumeita ja kirjoitusvälineitä.

Suurin osa alkuperäisestä kokoelmasta luetteloitiin vuonna 1966, ja luettelointia jatkettiin vuonna 1995. Vuonna 1999 museon tiloista löytyi mahdollisesti alkuperäiseen kokoelmaan kuuluvia, mutta numerottomia ja luetteloimattomia esineitä, jotka lisättiin pääkirjaan numerottomina. 1990-luvun jälkeen kokoelmia ei ole kartutettu, luetteloa ei ole päivitetty, eikä numerointia ole jatkettu, mutta pääkirjoihin luetteloitujen esineiden tiedot on siirretty sähköiseen Excel-luetteloon. Osa esineistä on kuvattu, ja esinekuvat on tallennettu sekä negatiiveina että sähköisessä muodossa.

Taulukko 3. Vanha-Rantalan alkuperäisen esinekokoelman luetteloon merkityt luetteloidut, numerottomat ja kadonneet esineet vuosina 1966 ja 1995–1999.

7.1.2. Vanha-Rantalan alkuperäinen kirja- ja lehtikokoelma

Vanha-Rantalan kirja- ja lehtikokoelma liitettiin osaksi museon kokoelmia myöhemmin kuin muu tilan irtaimisto. Siitä muodostettiin esinekokoelmasta erillinen kokoelma, joka on luetteloitu muusta kokoelmasta erilliseen käsinkirjoitettuun pääkirjaan. Kokoelmat ovat tosin osittain päällekkäisiä, sillä osa kirjoista on luetteloitu molempiin luetteloihin eri päänumeroilla. Luetteloituja kirjoja ja lehtiä on kirja- ja lehtiluettelossa 866:n päänumeron verran, mutta kirjojen ja lehtien todellinen lukumäärä on tätä suurempi, sillä esim. tietyt saman vuosikerran lehdet on merkitty yhden päänumeron alle. Suurin osa kirja- ja lehtikokoelmasta kuuluu tilan alkuperäiseen irtaimistoon, sisältäen erityisesti Maria Puukon omistamaa kirjallisuutta. Kokoelmassa on myös runsaasti Maria Puukon ensimmäisen aviomiehen Johan Emmanuel Korpelan (1861–1928) omistamaa kirjallisuutta, sekä muiden Paloniemen suvun jäsenien omistamia kirjoja. Kirjakokoelma sisältää sekä ulkomaista että kotimaista kertomakirjallisuutta, mm. lääketieteellisiä ja maatilanpitoon liittyviä tietokirjoja, koulukirjoja, sekä uskonnollista ja erilaisiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin liittyvää kirjallisuutta. Kokoelmassa on myös merkittävästi erilaisia puutarhanhoito-, käsityö- ja ruoanlaitto-ohjeita. Lehdistä erityisesti Kotiliesi-lehden vuosikertoja on runsaasti, samoin kuin yhteiskunnallisten liikkeiden julkaisemia lehtiä. Merkittävin kirja- ja lehtikokoelmaan vastaanotettu lahjoitus on J. E. Korpelan avulla[15] perustetulta Kuortin kirjastolta 1970-luvulla saatu, arviolta 28 kirjaa käsittävä kirjakokoelma. Kuortin kirjaston lahjoittama kirjakokoelma sisältää pääosin 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alkupuolelta peräisin olevaa kertomakirjallisuutta, sekä muuta lapsille ja nuorille suunnattua kirjallisuutta. Talomuseon esinekokoelmasta poiketen kirja- ja lehtikokoelman sisältämää lahjoitettua ja tilan irtaimistoon kuulunutta aineistoa ei ole erotettu toisistaan. Kokoelman esineitä ei ole kuvattu.

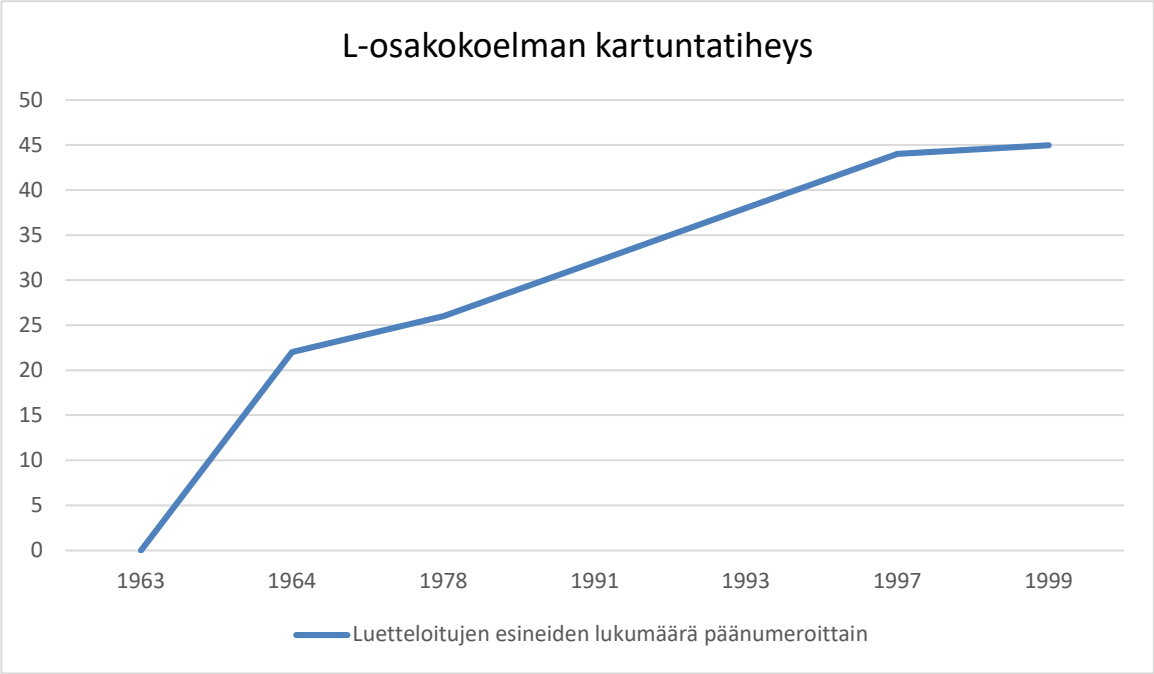
7.1.3. Lahjoitetut esineet (L-osakokoelma)

Vanha-Rantalan talomuseon kokoelmiin on tallennettu myös lahjoituksina vastaanotettuja esineitä. Nämä esineet on museon pääkirjoissa koottu ja luetteloitu muusta esinekokoelmasta erilliseksi L-osakokoelmaksi, johon esineet on numeroitu juoksevalla, L-kirjaimella alkavalla päänumerolla. Museon kokoelmiin ei ole suunnitelmallisesti tallennettu esineitä, vaan kokoelmat ovat karttuneet satunnaisten lahjoitusten myötä. Varhaisimmat lahjoitukset, joiden lahjoitusajankohta tunnetaan, on lisätty kokoelmiin vuonna 1964, ja viimeisimmät on vastaanotettu kokoelmiin 1990-luvun lopulla. Varhaisimmista lahjoituksista ei ole tallennusvaiheessa täytetty vastaanottolomaketta tai tietoja diaariin, joten niiden lahjoittajasta ei ole tietoa. Niiden lahjoitusajankohdan voi kuitenkin arvella sijoittuvan aikavälille 1963–1964[16]. Ensimmäinen lahjoitettu esinesarja, jonka lahjoitusajankohta ja lahjoittaja on tiedossa, on vuodelta 1964. L-osakokoelman kartunta vaikuttaa olleen merkittävintä museon avautumista edeltävänä ajanjaksona. Kartuntatiheyden kartoitus on tallennustietojen puutteellisuuden vuoksi haasteellista, mutta olemassa olevien tietojen pohjalta siitä voi tehdä suuntaa antavia arvioita[17].

[15] Johan Emmanuel Korpela piti tilallaan Kuhajärvellä yksityiskirjastoa vuodesta 1886 vuosisadan vaihteeseen saakka, jolloin hän lahjoitti kirjakokoelmansa Kuortin lainakirjastolle. Kuortin lainakirjasto toimi kansakoulun yhteydessä. Osa kirjaston museolle lahjoittamasta kirjakokoelmasta oli alun perin Mäntyharjun kansakoulun lainakirjaston kokoelmasta.

[16] Sopimuskirja Vanha-Rantalan lahjoituksesta Pertun säätiölle allekirjoitettiin 16.12.1963. Aiemmin samana vuonna oli myös ensimmäisen kerran uutisoitu paikallislehdistössä aikomuksesta museoida Vanha-Rantalan tila.

[17] Diagrammi on suuntaa antava, sillä esinetietoihin ei Vanha-Rantalassa ole yleensä merkitty lahjoitusajankohtaa. Diagrammi on siksi tehty vain niihin esinetietoihin perustuen, joissa lahjoitusajankohta on tiedossa. Näiden kohdalla diaarimerkintä sisältää tallennusajankohdan, lahjoitusasiakirja on säilynyt museon arkistossa, tai lahjoitusajankohta on muuten selvitettävissä arkistoidun virka-aineiston pohjalta.

Taulukko 4. Vanha-Rantalan talomuseon L-kokoelman kartunta vuosien 1963–1999 välillä.

Yksi lahjoitetuista esineistä on Paloniemen suvun omistama, tilan elämään suoraan liittynyt esine, jonka suvun jäsen on lahjoittanut museolle 1990-luvulla. L-kokoelmaan kuuluu myös muita tilan asukkaiden ja Paloniemen suvun elämään liittyneitä esineitä. Suurin osa lahjoitetuista esineistä liittyy kuitenkin paikallisen talonpoikaistilan ja agraariyhteiskunnan elämään yleisemmällä tasolla. Monet tällaisista esineistä on vastaanotettu kokoelmiin käyttökokoelmaesineiksi, vaikka muusta esinekokoelmasta erillistä käyttökokoelmaa ei olekaan museon kokoelmissa varsinaisesti muodostettu. ”Käyttökokoelman” esineiden poistamista museon kokoelmista suunniteltiin vuonna 2014, mutta tätä ei toteutettu. Kokoelma sisältää mm. maatalousesineitä, käsitöitä ja käsityövälineitä, ruoanvalmistus-, kalastus-, puutyö- ja rakennusvälineitä, sekä hevosvetoisia kulkuvälineitä. Mukana on myös sisustusesineitä, kuten huonekaluja ja valaisimia, ja erilaisia asusteita. Museon merkittävin yksittäinen lahjoittaja on ollut Maa- ja kotitalousnaiset, joka lahjoitti museolle vuonna 1976 hieman alle 150 Pertunmaan Lotta-Svärd -yhdistykselle kuulunutta aterinta. Useamman esineen sarjoja museolle ovat lahjoittaneet myös yksityishenkilöt sekä Pertunmaan VPK. L-kokoelma on luetteloitu käsinkirjoitettuun pääkirjaan. L-kokoelman esinetiedot on myös siirretty museon sähköiseen luetteloon, samaan Excel-taulukkoon museon alkuperäisen kokoelman kanssa. Lahjoitettuja esineitä ei ole kuvattu.

Kokoelmien kartunnan hahmottamista vaikeuttaa L-osakokoelman ja museon alkuperäisen esinekokoelman erottamisen haasteellisuus. Luetteloimattomia ja numerottomia esineitä on löytynyt museon säilytystiloista vielä 1990-luvun lopussa, eikä näiden esineiden alkuperästä ole varmuutta: osa niistä on voinut kuulua museon alkuperäiseen esineistöön, ne voivat olla lahjoituksia, tai ne on voitu siirtää museon toiminta-aikana Paloniemien toiselta tilalta, Uudesta Rantalasta, museolle. Kaikkia lahjoitettuja esineitä ei ole myöskään liitetty L-kokoelmaan, sillä ainakin yksi lahjoitettu esine on tuntemattomasta syystä liitetty museon alkuperäiseen esinekokoelmaan L-kokoelman sijaan. On mahdollista, että näin on toimittu useammankin esineen kohdalla, mutta esineen alkuperästä ei ole tehty merkintää esinetietoihin. Mikäli näin on toimittu, on esineen alkuperän selvittäminen todennäköisesti mahdotonta, sillä L-kokoelmankaan esinetiedoissa ei tavallisesti ole tietoa lahjoittajasta, eikä lahjoitusasiakirjoja tyypillisesti ole täytetty tai säilytetty museoarkistossa asianmukaisesti.

7.1.4. Arkeologinen kokoelma

Vanha-Rantalan arkeologinen kokoelma koostuu vuonna 1983 museon alueella suoritetuissa arkeologisissa kaivauksissa tehdyistä löydöistä. Kyseisen vuoden pihatalkoiden aikana tilan kaivon vieressä oli havaittu kiviä ja tuhkaa. Aluksi löydön arveltiin liittyvän alueella vuosina 1928 ja 1929 tehtyihin myöhäisrautakautisiin polttohautalöytöihin, mutta Museoviraston tutkija ei löytänyt paikalta merkkejä polttohautauksesta. Löydöt viittasivat sen sijaan tilan elämään noin 200 vuotta sitten, ja harrastelijoille annettiin lupa kaivausten suorittamiseen. Kaivaustöitä johti Mikkelin läänin maakuntaliiton toiminnanjohtaja ja kotiseutuneuvos Olli Kervinen, ja kaivauksiin osallistui liiton toimesta lisäksi neljä opiskelijaa. Pihapiirin kaivauksissa tehtiin yli 300 löytöä[18], joista merkittävimpinä on pidetty savipiipun kappaleita ja 200 vuotta vanhoja hirven hampaita. Näiden lisäksi löytöihin lukeutuu muun muassa lasinpalasia, ruukunpalasia, nauloja ja muita metalliesineitä, sekä luita. Kaivauksissa löydetyt artefaktit voi jakaa karkeasti ryhmiin niiden materiaalin mukaan:

A. Orgaaninen materiaali: hampaat, hammasluu, sarven- ja luunpalat, puukärki, puunpalaset, sekä palanut tai hiiltynyt puu
B. Keraaminen materiaali: savipiipun osat ja ruukunpalaset, joista osa on lasitettu, sekä fajanssi ja posliinin kappaleet
C. Metalliesineet: naulat, hevosenkengät, saranan kara, solki, pistoolin hylsyt ja rautalanka, sekä muut metalli- tai rautapalat ja -levyt
D. Lasi: pääosin vihreitä, mutta osa myös ruskeita ja kirkkaita lasinpalasia
E. Kivet, kivensirut ja ”kultakivet” (ns. katinkultaa, eli rikkikiisua tai biotiittia)
F. Hiili sekä hiilen ja tuhkan sekainen maa-aines

Arkeologiset kokoelmat on luetteloitu ja numeroitu kaivausten yhteydessä. Kaivauslöytöluetteloon on merkitty löydön numero, nimi, kappalemäärä, sekä löytöpaikka kaivauksen ruudun ja tason tarkkuudella. Osaan on myös merkitty esim. tarkennuksia tai löydön säilytyspaikka. Kaikkien löytöjen kohdalla ei ole tehty tarkkaa identifiointia tai ajoitusta.

7.2. Vanha-Rantalan talomuseon valokuvakokoelmat

Vanha-Rantalan talomuseon valokuvakokoelmaan kuuluu arviolta yli 100 valokuvaa. Pääosa valokuvista on Överstin-Paloniemen suvun ja Vanha-Rantalan asukkaiden henkilökuvia, sekä juhla- ja sisäkuvia. Valokuvakokoelmasta vain vajaa viidesosa on luetteloitu, eikä niitä ole erotettu esinekokoelmasta erilliseksi kokoelmakseen. Luetteloituja valokuvia on yhteensä 16, joista yksi on merkitty kadonneeksi ja yksi on lisätty luetteloon numerottomana. Luetteloidut kuvat ovat mustavalkokuvia, joista yksi on väritetty. Luetteloitu kokoelma sisältää valokuvasuurennoksia sekä kehystettyjä ja kehystämättömiä valokuvavedoksia. Luetteloidut valokuvat koostuvat Paloniemen suvun jäsenten ja heidän puolisoidensa muoto- ja perhekuvista, sekä rakennettua ympäristöä ja tunnistamattomia ihmisiä kuvaavista valokuvista. Rakennuksia esittävät valokuvat liittyvät luultavasti Maria Puukolle merkityksellisiin paikkoihin, mutta luetteloitujen valokuvien konteksti on joissakin tapauksissa hyvin epävarma. Valokuvakokoelma koostuu sekä tilan alkuperäisestä irtaimistosta ja Paloniemen suvun omaisuudesta, että lahjoituksista: esim. yksi, luultavasti Paloniemen suvun jäsenen häitä esittävä valokuva, on vastaanotettu kokoelmaan vuonna 1997.

7.3. Arkistoaineisto

[18] Kaivausluettelossa on 300 päänumeroa, mutta yksittäisten löytöjen määrä huomattavasti on tätä suurempi, luetteloon merkittyjen kappalemäärien perusteella vähintään 622 kappaletta. Joidenkin löytöjen kohdalla on mahdollista, että kyseessä ei olekaan ihmistoiminnasta kertovan arkeologinen artefakti, vaan luonnon prosessien seurauksena muodostunut objekti.

Vanha-Rantalan talomuseon arkistoaineisto koostuu museon arkistoidusta virka-aineistosta ja museon käsikirjastosta. Käsikirjasto koostuu museoalan kirjallisuudesta, sekä rakennusperintöä ja paikallishistoriaa käsittelevästä kirjallisuudesta. Virka-aineisto on arkistoitu fyysisinä kappaleina mappeihin ja arkistokoteloihin, ja sisältää sekä alkuperäiskappaleita että kopioita ja tulosteita. Aineistossa on mm. lehtileikkeitä museota käsittelevistä uutisista ja niiden kopioita, esinekokoelmaa koskevia asiakirjoja, lähdekirjallisuutta ja luetteloita, museon esitteitä, näyttelytekstejä ja -dokumentointia, kävijätilastoja, sekä haastattelujen litterointeja. Virka-aineisto kattaa periaatteessa lähes koko museotoiminnan historian, mutta museotoimintaa on dokumentoitu vaihtelevalla tasolla eri vuosikymmenillä. Pertun säätiön ajalta museotoiminnasta on säilynyt hyvin rajallisesti tietoa museon arkistossa. Pertunmaan kunnan omistuksen ajalta kattavimmat virka-aineistot ovat säilyneet 1990-luvulta ja 2000-luvun alusta. Virka-aineistoa ei ole digitoitu.

Vuosien 2006–2022 aikana Pertunmaan kunta järjesti museotoiminnan ostopalvelun kautta, ja myös virka-aineiston arkistointi oli tällä ajanjaksolla museotoimesta vastanneiden yksityisyrittäjien vastuulla. Ilmeisesti tämän vuoksi vuodesta 2008 alkaen virka-aineistoa on päätynyt kunnan haltuun erittäin rajallisesti. Tällä tietokatkoksella on pitkälle ulottuvat seuraukset, jotka lisäävät varsinkin museotoimesta vastaavien henkilöiden vaihtuvuuden vuoksi museotyön haasteellisuutta. Kesästä 2026 alkaen vastuu museon virka-aineiston arkistoinnista on ensisijaisesti Mäntyharjun kunnan koulutus- ja kulttuurikoordinaattorilla.

Virka-aineiston turvallinen pitkäaikaissäilyttäminen on ensisijaisen tärkeää museon toiminnan kannalta. Virka-aineistoa arkistoidaan sekä fyysisessä että sähköisessä muodossa soveltuvin osin. Virka-aineistoa säilytetään sen pitkäaikainen säilyvyys ja käytettävyys priorisoiden, minkä vuoksi sähköisessä muodossa säilytettävän aineiston tiedostomuotojen säilyvyyteen tulee kiinnittää huomiota.

8. Kokoelmien tallennussuunnitelma

8.1. Esinekokoelmien tallennussuunnitelma

Mäntyharjun museot tallentaa Mäntyharjun kunnan alueella eläneiden ja vaikuttaneiden ihmisten, seurojen, yritysten ja muiden järjestöjen tai ryhmien historiaa niin esinein, valokuvin kuin tarinoinkin. Tästä laajasta tehtävästä museo on erottanut itselleen tulevien vuosien tallennuksen painopistealueet, jotka tarkentavat ja täsmentävät museon roolia sekä kunnallisena että maakunnallisena toimijana. Museon tallennussuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa yhdessä alueellisen vastuumuseon kanssa, jotta tallennustyössä vältytään alueellisilta päällekkäisyyksiltä.

Tallennuksen on pohjauduttava museon kokoelmapoliittiseen suunnitelmaan. Käytännön tallennustyöhön vaikuttavat lisäksi käynnissä olevat näyttelyhankkeet ja mahdolliset muut projektit. Tallennussuunnitelman noudattaminen ja tallennuksen käytännön toteutus ja valvonta ovat aina museovastaavan harkittavissa ja vastuulla. Tallennustoiminnan kautta syntyviä uusia kokoelmia hyödynnetään tulevassa näyttelytoiminnassa ja ne toimivat kunnan muistina ja merkkinä kuntaa luonnehtineista ilmiöistä.

Mäntyharjun museoiden tallennustoiminta keskittyy kunnan lähihistoriaan aina 1950-luvulta nykypäivään. Tallennus on ilmiökeskeistä, eli painopistealue määrittelee ilmiön, joka toimii kerättävien objektien taustana tai kontekstina. Tallennetut esineet ja kuvat kertovat ilmiöstä sekä omana itsenään että niihin liittyvien tarinoiden ja muistojen avulla. Ilmiökeskeinen tallennus pyrkii pois esinekeskeisyydestä keskittyen esineiden tarinoihin ja käyttäjiin. Tämän huomioon ottaen museon aktiivisessa tallennustoiminnassa olisi suositeltavaa jatkossa panostaa erityisesti aineettoman kulttuuriperinnön, kuten esim. haastatteluäänitteinä tallennetun muistitiedon, ja digitaalisen aineiston tallennukseen, koska museon säilytystilat ovat rajalliset ja säilytysolosuhteiltaan vaihtelevat.

Tallennusta tai lahjoituksen vastaanottamista harkitessa tulee kriittisesti arvioida, onko museolla tilaa ja resursseja objektin turvalliseen, pitkäaikaiseen säilytykseen. Mikäli esineelle ei ole mahdollista järjestää sille sopivia säilytysolosuhteita, sen museoarvoa laskee merkittävästi esim. provenienssi- ja kontekstitietojen puute, eikä esine täydennä kokoelmaa, tulee harkita, kykeneekö museo realistisesti ottamaan kyseisen esineen vastuulleen. Tallennuksen yhteydessä tulee aina täyttää asianmukaiset lomakkeet, kontekstoida esine mahdollisimman laajasti, ja säilöä sekä esine että tiedot siitä huolellisesti, turvallisesti ja esineen pitkäaikaista käyttöä ajatellen. Näin tulee toimia myös pelkästään digitaalisessa muodossa vastaanotetun aineiston kanssa.

Tallennuksen ensisijaiset painopistealueet**:**

1. **huvila-, mökki- ja loma-asuntokulttuuri Mäntyharjulla**

    - painotuksella huomioidaan Mäntyharjun kunnan asema yhtenä suosituimmista suomalaisista mökkikunnista ja kesäasukkaiden merkitys kunnan identiteetille
    - museo ei ota vastaan kiinteistöjä, korvaavaa tallennusta ja dokumentointia tehdään tarpeen ja resurssien mukaan valokuvaten, videokuvaten tai muilla sopivilla tavoilla
    - tallennus keskittyy ilmiön pitkään historiaan ja rooliin Mäntyharjulla: 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa alueelle muodostuneeseen huvilakulttuuriin, 1950-luvulla alkaneeseen yksinkertaiseen mökkeilykulttuuriin ja 2000-luvun talviasuttaviin loma-asuntoihin

2. **mäntyharjulaiset teollisuuselinkeinot, niiden tuotanto ja työkulttuuri**

    - Mäntyharju on kaupunkien jälkeen yksi Etelä-Savon maakunnan teollistuneimmista kunnista ja teollisuus, ja sen tuomat työpaikat ovat olleet merkittävä tekijä kuntalaisten elämässä jo vuosikymmenien ajan[19]
    - museo ei tallenna (suurikokoisia) koneita tai työkaluja, mutta korvaavaa tallennusta ja dokumentointia voidaan tehdä tarpeen ja resurssien mukaan valokuvaten, videokuvaten tai muilla sopivilla tavoilla
    - tallennus keskittyy suunnittelu- ja valmistusprosesseihin, lopputulokseen ja mäntyharjulaisten elämää muovanneeseen työkulttuuriin ja tehtaiden läsnäoloon kuntalaisten elämässä
    - käyttämättömien teollisuustuotteiden tai niiden sarjojen lisäksi tallennetaan käytössä olleita esineitä ensisijaisesti näiden kontekstin ja käyttöyhteyden perusteella painottaen sosiaalista merkitystä (sekä tieto käyttäjästä että tieto esineen edustaman esinetyypin käyttäjäryhmästä tai -tavasta)

Lisäksi tallennuksessa on huomioitava:

- museon kokoelmissa runsaasti olevaa vanhaa maa- ja metsätalousvaltaista esineistöä kerätään vain, jos esineelle on osoittaa paikka näyttelyssä.
- museo ei kerää taideteoksia
- museo ei vastaanota talletuksia eli deponointeja, vaan esineiden omistusoikeuden on siirryttävä vastaanoton yhteydessä museolle

[19] Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston mukaan Mäntyharjussa oli vuosina 2018–2024 Juvan ja Kangasniemen kuntien jälkeen – kaupungit pois lukien – kolmanneksi eniten yritysten toimipaikkoja.

Tässä esitetty Mäntyharjun museon tallennussuunnitelma koskee pääasiallisesti vain Iso-Pappilaan keskittyvää museotoimintaa. **Se toimii ohjeena harkittaessa uusien objektien vastaanottamista kokoelmaan, mutta museolla ei toistaiseksi toteuteta aktiivista tallennustoimintaa. Tallennuksen sijaan kaikissa museoissa priorisoidaan jo olemassa olevien kokoelmien inventointi, hoito ja näyttelykäyttö.**

Miekankosken Uittomuseon kokoelmia ei lähtökohtaisesti enää kartuteta eikä uusia esineitä vastaanoteta. Lahjoituksen vastaanotto voi tulla kyseeseen vain esimerkiksi tapauksissa, joissa museon vastaava esine on kadonnut tai hyvin huonokuntoinen, ja vastaanotettava esine on hyväkuntoinen ja kontekstitietojen tunnettuuden tasolla museoon sopiva.

Vanha-Rantalan talomuseon kokoelmia ei myöskään enää kartuteta, eikä uusia esineitä vastaanoteta kokoelmaan. Lahjoituksen vastaanotto voi tulla kyseeseen vain, jos kyseisen esineen katsotaan liittyvän suoraan museon aihepiiriin ja lisäävän merkittävästi kokoelmien arvoa. Vastaanottoa voidaan siis harkita, jos objekti liittyy suoraan tilalla asuneisiin Tapio-Översti-Paloniemen suvun jäseniin, tai muihin tilalla asuneisiin ja toimineisiin tahoihin. Vastaanottamista voidaan myös harkita, jos museon vastaava esine on kadonnut tai hyvin vaurioitunut, ja vastaanotettava esine on valmistus- ja/tai käyttöhistorialtaan museon aihepiiriin sopiva sekä kunnoltaan ja kontekstitiedoiltaan riittävän hyvä.

8.2. Mäntyharjun museoiden valokuvakokoelmien ja audiovisuaalisen kokoelman tallennussuunnitelma

Valokuvien ja audiovisuaalisen aineiston kohdalla Mäntyharjun museoiden tallennuksen painopisteet vastaavat painopistealueiden 1. ja 2. osalta esineiden tallennussuunnitelmaa. Tallennuspainotusten vastaavuus takaa sen, että valokuvakokoelmat tukevat esinekokoelmia ja laajentavat esinekokoelmien sisältämää tietovarantoa. Valokuvakokoelmassa on kuitenkin myös esinekokoelmasta poikkeavia painopistealueita, sillä valokuvakokoelmissa on esimerkiksi kunnan tapahtumia ja rakennettua ympäristöä kuvaavaa aineistoa. Ainoana mäntyharjulaisen rakennus- ja tapahtumaperinteen tallentajana nämä painopistealueet on hyvä huomioida myös jatkossa sekä vastaanotettaessa kokoelmiin valokuva- ja audiovisuaalista aineistoa, että nykydokumentoitaessa. Kuva-aineistoa otetaan vastaan sekä fyysisessä että sähköisessä muodossa. Fyysiset valokuvat pyritään digitoimaan, ja digikuvissa kiinnitetään huomiota niiden laatuun ja tallennusmuotoon kuvien pitkäaikainen säilyvyys priorisoiden. Audiovisuaalista aineistoa otetaan vastaan lähtökohtaisesti digitaalisessa muodossa, tai vastaanotettu aineisto digitoidaan. Audiovisuaalisen aineiston tallennussuunnitelma vastaa pääosin valokuvien tallennuksen painopistealueita, mutta näiden lisäksi tallennetaan myös kuntalaisten haastatteluja esim. museoiden näyttelytoimintaa varten, sekä muiden museoiden kokoelmien sisältöjä tukemaan ja kontekstoimaan. **Vanha-Rantalan talomuseon ja Miekankosken uittomuseon valokuvakokoelmia ei kartuteta.** Näiden museoiden valokuvakokoelmien kohdalla panostetaan sen sijaan jo olemassa olevien kokoelmien inventointiin ja luettelointiin.

Valokuvien tallennuksen ensisijaiset painopistealueet:

1. **Huvila-, mökki- ja loma-asuntokulttuuri Mäntyharjussa**
2. **Mäntyharjulaiset teollisuuselinkeinot, niiden tuotanto ja työkulttuuri**
3. **Mäntyharjun julkiset rakennukset ja rakennettu kulttuuriympäristö**

- Museon kuva-arkistossa on runsaasti materiaalia kunnan rakennetun kulttuuriympäristön muutoksesta. Erityisesti kunnan museolautakunnassa ja nuorisosihteerinä toiminut Hannu Heiliö on kartuttanut kokoelmaa.
- Mikään muu julkinen taho ei kerää ja säilytä kuvamateriaalia Mäntyharjun vanhasta/nykyhetken rakennusperinnöstä pois lukien Etelä-Savon kulttuuriperintökantaa ylläpitävät tahot (Etelä-Savon maakuntaliitto, ~~Etelä-Savon ELY-keskus~~ Etelä-Savon ELY-keskuksen perillinen Itä-Suomen elinvoimakeskus (Mikkelin toimipaikka) ja Riihisaari – Savonlinnan museo), jotka tallettavat rakennusten inventointihetken kuvia omiin kokoelmiinsa.
- Kokoelman jatkuvuuden kannalta on järkevää ottaa vastaan rakennusperinteeseen liittyvää aineistoa myös jatkossa.

4. Mäntyharjun julkisen elämän arki, tapahtumat ja juhlat.

- Museon kuva-arkistossa on entuudestaan paljon aineistoa muun muassa kunnan harrastajanäyttelijöiden produktioista, näyttelyistä ynnä muista kunnassa järjestetyistä tapahtumista. Kuvia on ottanut erityisesti Hannu Heiliö.
- Mikään muu taho ei kerää ja säilytä kuvamateriaalia Mäntyharjun tapahtumista.
- Kokoelman jatkuvuuden kannalta on järkevää ottaa vastaan kunnan julkisen elämän arkeen, tapahtumiin ja juhliin liittyvää kuvamateriaalia myös jatkossa.
- Julkisen elämän tapahtumat käsittävät paitsi kunnan järjestämät tilaisuudet, myös esimerkiksi kunnassa tapahtuvan harrastustoiminnan ja koulumaailman.

9. Arvoluokitus

9.1. Mäntyharjun museoiden arvoluokitusjärjestelmä

Kokoelman arvottamisen ja järjestämisen apuna toimii museoesineiden arvoluokitus. Arvoluokitus on menetelmä, jonka avulla museo valitsemillaan kriteereillä määrittää museo-objektin museoarvon ja sopivuuden museon kokoelmaprofiiliin. Arvoluokan kautta museo myös luokittaa museo-objektin suhteessa muuhun museokokoelmaan, sekä museo-objektin tulevaan hoitoon, säilytykseen ja käyttöön. Arvoluokka ei itsessään kerro objektin konteksteista, merkityksellisyydestä, tai siihen liittyvistä merkityksistä, vaan ilmaisee sen arvon ja merkityksen yleisellä tasolla. Arvoluokitus on erityisen hyödyllinen työkalu kokoelmahallinnassa ja -hoidossa, kun kokoelmaesineiden kunnossa on havaittavissa puutteita, ja säilytystilat ovat rajalliset ja laadultaan vaihtelevat. Arvoluokitus onkin Mäntyharjun museoille sopiva kokoelmanhallinnan työkalu museoesineiden vaihtelevan kunnon sekä rajallisten talvilämpimien säilytystilojen vuoksi, sillä nämä synnyttävät tarpeen objektien arvottamiselle ja tiettyjen valikoitujen esineiden säilytyksen ja hoidon priorisoinnille. Arvoluokitus koskee sekä jo olemassa olevaa museokokoelmaa että tulevaisuudessa kokoelmaan liitettäviä objekteja. Kokoelman arvoluokitus koskee ensisijaisesti museon esinekokoelmaa. Museon arkistoaineisto kuuluu oletusarvoisesti ensimmäiseen arvoluokkaan, samoin kuin kokoelmissa oleva valokuva-, nauhoite- ja filmimateriaali.

<u>Arvoluokituksen pääluokat 1–4 ja luokka 5</u>

Huom. Kunkin arvoluokan kohdalla annetut esimerkit eivät välttämättä vastaa arvoluokan tulevaa sisältöä.

1. arvoluokka

Ensimmäiseen arvoluokkaan kuuluu museon kokoelman ydinosa. Luokan esineet ovat museon toiminnalle välttämättömiä, ainutkertaisia tai edustavia museon tallennustehtävän ja profiilin kannalta. Esineisiin liittyy kattavat tiedot syntykontekstista ja käyttöhistoriasta. Myös tiedoiltaan puutteellisia, mutta muuten museon painopistealueisiin kuuluvia tai muuten museaalisesti merkittäviä esineitä voi kuulua luokkaan.

Tällaisia voivat olla esim. hyvin aihealuettaan ja objektiryhmäänsä edustavat autenttiset esineet. Esineiden käyttöön on museolla mahdollisimman täydelliset ja vapaat käyttöoikeudet eli tekijänoikeudet tai lähioikeudet eivät ole enää voimassa tai ne on siirretty museolle. Luokan 1 esineitä hoidetaan huolellisesti ja niiden säilymisestä huolehditaan: esineille on osoitettava talvilämmin säilytyspaikka esineen säilymisen ja hyvän kunnon varmistamiseksi. Esineen kunto on yleensä hyvä, mutta myös huonokuntoisia ja herkkiä esineitä voi olla ensimmäisessä arvoluokituksessa sikäli kun ne tarvitsevat erityistä huolenpitoa. Luokan 1. esineen vaurioituessa voidaan harkita konservoinnin tarvetta, ja poistoja tehdään vain erityisen painavista syistä. Mikäli esineen konservointi ei ole mahdollista, poiston sijaan ensisijainen 1. arvoluokan vaurioituneeseen esineeseen kohdistuva toimenpide on arvoluokan muuttaminen 2. arvoluokkaan. Kokoelmaan kohdistuvissa uhkatilanteissa 1. arvoluokan esineiden turvallisuus asetetaan etusijalle muuhun kokoelmaan nähden.

Esim.

Esine nro 4638: **Höylä**. Höylä on valmistettu 1800-luvun lopulla ja ollut käytössä Voikosken Pehkojärvellä Papinniemen tilalla. Lahjoittanut Erkki Roitto 21.8.1980.

Esine nro 4912: **Taulu**. Signeeraus Falero 1894, takana teksti ”Falero: Zu lichten Höhen”. Uskonnollisaiheinen kuvajäljennös on kuulunut rovasti Molanderille, jolle Mäntyharjun seurakunta lahjoitti sen hänen täyttäessään 60 vuotta. Taulua on pidetty pöytätelineessä (4911). Lahjoittanut rouva Cantell 16.6.1983.

Helmet-luokka toimii ensimmäisen arvoluokan alaluokkana ja sisältää erityisen arvokkaita, hyvin taustoitettuja, museon toimialueelle ja sisällölle tärkeää tietoa omaavia esineitä tai esine- ja valokuvaeriä. Objektit ovat kokoelmalle valittujen kriteerien pohjalta merkittäviä ja niiden olemassaololla on selkeä vaikutus kokoelman edustavuuteen. Alaluokka pyritään pitämään pienenä, luokassa on kerralla korkeintaan 20 esinettä/esineryhmäkokonaisuutta. Helmet-luokkia käsitellään tarkemmin ja museokohtaisesti luvussa 9.2.

Esim.

Mäntyharjun Lasi Oy:n lahjoitus, esinenumerot 806–935. Mäntyharjulla vuosina 1968–1971 toimineen tehtaan koko mallisarja, suunnittelijana muotoilija Eero Rislakki. Lahjoitettu museolle vuonna 1971.

2. arvoluokka

Toinen arvoluokka muodostaa museon rekvisiittakokoelman. Luokan 2 esineiden mukanaolo museokokoelmassa tuo kokoelmaan syvyyttä, sävyjä ja tietoa varianttien runsaudesta. Esineet eivät välttämättä vastaa kokoelmapoliittisia painopistealueita, mutta laajentavat ja täydentävät kokoelmaa. 2. arvoluokan esineet eivät ole kontekstitiedoiltaan tai kunnoltaan kokoelman parhaita esineryhmäänsä tai aihealuettaan edustavia objekteja. Luokkaan voidaan liittää esim. ensimmäisen arvoluokan esineiden toisintoja ja painavin syin myös kaksoiskappaleita tai kopioita.[20] Esineiden kunnosta huolehditaan mahdollisimman hyvin, mutta säilytykselle ei aseteta ensimmäisen arvoluokan kaltaisia vaateita. Luokkaan kuuluvista esineistä kirjataan ylös kaikki saatavilla oleva tieto, mutta tietoja ei aktiivisesti täydennetä. Luokkaan voi kuulua myös ensimmäisestä luokasta poistettuja esineitä, joilla on yhä käyttöä esim. näyttelyissä.

[20] Toisinnoilla tarkoitetaan esineen rinnakkaismuotoja tai variantteja, esim. erityyppisiä höyliä. Toisintojen merkitys kokoelmalle on ensisijaisesti tuoda kokoelmaan tietoa alueellisesta tai ajallisista vaihteluista ja varianttien runsaudesta. Kaksoiskappaleet ovat keskenään samanlaisia eli duplikaatteja (huomioiden käsityönä tehdyissä esineissä esiintyvät pienet erot), esim. samaa höylämallia edustavat höylät. Tällöin erot kunkin kaksoiskappaleen arvoluokituksen välillä koostuvat lähinnä esineen kunnosta ja/tai käyttö- ja saantitiedoista. Museokokoelmissa voi myös olla alkuperäisen esineen mallin tai taideteoksen mukaan tehtyjä kopioita tai reproduktioita, jotka asettuvat kaksoiskappaleiden kanssa samaan museaaliseen asemaan.

Esim.

Esine nro 4200: **Höylä**. Lahjoittanut Pentti Sulku 10.6.1988.

Esine nro 391: **Pöytäkannu**. Imatralta peräisin oleva tehdasvalmisteinen venäläinen pöytäkannu. Lahjoittanut Helena Riikonen 1970-luvulla.

3. arvoluokka

Kolmas arvoluokka toimii museon opetus- ja käyttökokoelmana~~ksi~~. Tähän luokkaan arvoluokiteltuja esineitä voi olla kokoelmissa useampi vastaava kappale: opetus- ja käyttökokoelmaan sijoitetaan ylempien arvoluokkien esineiden mahdolliset kaksoiskappaleet ja kopiot. Luokan esineet eivät ole museon kokoelmien tai tehtävän kannalta olennaisia tai esinetiedot ovat käytännössä olemattomat. Esineiden säilytys ja huolto tapahtuvat normaalin kodin esineistön tapaan. Luokan esineet altistuvat käytön aiheuttamalle kulumiselle ja mahdolliselle rikkoutumiselle, mikä on huomioitava myös esinettä vastaanotettaessa tai siirrettäessä muista arvoluokista.

Esim.

Esine nro 2653: **Höylä**. Ei muita tietoja.

4. arvoluokka

Neljännen arvoluokan eli poistoluokan kautta esineitä poistetaan kokoelmasta. Luokkaan kuuluu mm. esineitä, jotka ovat vaurioituneet vakavasti ja/tai ne on todettu terveydelle ja esineturvallisuudelle haitallisiksi. Poistettavilla esineillä ei ole yhteyttä museon tallennuskohteisiin tai tallennusalueisiin, eikä niitä ole mielekästä liittää opetus- ja käyttökokoelmaan. Esineitä on mahdollista poistaa museokokoelmista vain poistoluokan kautta (toisin sanoen esineen tulee täyttää 4. luokan kriteerit ennen kuin poistoihin voidaan ryhtyä) ja poistoista päätettäessä on aina kuultava alueellista vastuumuseota. Museopoistojen kriteereitä ja poistotapoja käsitellään luvussa 10.3.

Esim.

Esine nro 2642: **Puukuppi**. Hajonnut. Liitetty museon kokoelmiin vuonna 1976. Poistettu huonon kunnon vuoksi 20.8.2008.

Esine nro 4846 ja 4803: **Lintukettingin lukko**. Lahjoittaja Kymi Oy/Keränen. Liitetty kokoelmiin 12.6.1981. Poistettu kokoelmista 18.8.2008. Liitetty Metsämuseo Luston kokoelmiin 1.10.2008.

Mäntyharjun Lasi Oy:n tuotekuvasto (esineet 821, 824 ja 825) venäläinen pöytäkannu (391), ja Metsämuseo Luston kokoelmiin siirretyt lintukettingin lukot (4846 ja 4803).

5. arvoluokka

Viimeinen luokka käsittää kokoelman arvoluokittelemattomat esineet eli koko museon nykyisen esinekokoelman ennen sen inventoimista ja luokittelua arvoluokituksen mukaan. Kokoelman arvoluokituksen edetessä luokka 5 pienenee häviten lopulta kokonaan.

9.2. Helmet

Museokokoelman Helmi on erityisen arvokas ja edustava kokoelmaesine tai toisiinsa kiinteästi liittyvä esineryhmä. Helmet-luokka muodostaa kokoelman 1. arvoluokan alaluokan, johon kuuluvat esineet ovat erityisen keskeisiä museon kokoelmille ja museon toiminnalle. Kokoelmien Helmiin kiinnitetään erityistä huomiota sekä kokoelmatyössä ja -hoidossa, että myös muussa museotyössä, kuten markkinoinnissa ja näyttelysuunnittelussa. Kyseessä on pitkäaikaisen ja perusteellisen kokoelmatyön tuloksena syntyvä alaluokka, joka edustaa Mäntyharjun kulttuuriperintöä parhaimmillaan ja ainutlaatuisimmillaan. Helmet-alaluokkaan kuuluvat esineet ovat kokoelmien arvokkaimpia esineitä, joiden säilyvyys ja turvallisuus on ensisijaisen tärkeää. Helmet-luokan esineen vaurioituessa harkitaan sen konservointia, eikä luokan esineitä lähtökohtaisesti poisteta.

Helmien valitseminen edellyttää hyvää käsitystä museon kokoelmista, aihepiiristä ja profiilista, minkä vuoksi kokoelmien Helmet valitaan vasta, kun museoiden esinekokoelmat on luetteloitu kattavasti. Mäntyharjun museon esinekokoelman Helmeksi valittiin kesällä 2017 esinekokoelman arvoluokituksen yhteydessä Mäntyharjun Lasin esinekokonaisuus. Miekankosken uittomuseolle ja Vanha-Rantalan talomuseolle ei ole vielä valittu Helmeä. Alaluvut 9.2.1., 9.2.2. ja 9.2.3. sisältävät valitun Mäntyharjun kokoelman Helmen lisäksi nostoja museoiden kokoelmista, jotka voivat sopia Mäntyharjun museoiden kokoelmien Helmiksi museoiden profiilien ja tämänhetkisten kokoelmatietojen pohjalta.

9.2.1. Mäntyharjun museon Helmet

Mäntyharjun museon kokoelman Helmeksi valittiin kesällä 2017 esinekokoelman arvoluokituksen yhteydessä Mäntyharjun Lasin esinekokonaisuus, jonka Mäntyharjun Lasi oli lahjoittanut museolle vuonna 1971 tehtaan lopettamisen yhteydessä. Esinekokonaisuus sisältää tehtaan tuotemalliston lähes kokonaisuudessaan, käsittäen yli 100 tehdastyönä konepuhaltamalla tai puristamalla valmistettua lasiesinettä. Esinekokonaisuus ilmentää yhtä vuoden 2012 kokoelmapoliittisessa ohjelmassa määritettyä kokoelmien painopistealuetta, eli mäntyharjulaisia teollisuuselinkeinoja ja niiden tuotantoa. Tehdas toimi paikkakunnalla vuosina 1968–1971, ja työllisti toiminta-aikanaan noin 70 henkeä. Suurin osa lasinpuhaltajista ja -hiojista tuli Riihimäeltä ja Nuutajärveltä, mutta tehdas työllisti myös mäntyharjulaisia.

Mäntyharjun Lasin tehdas valmisti käyttö- ja koriste-esineitä lasista puhaltamalla ja puristamalla. Tehtaassa käytetyn kristallilasin lyijypitoisuus oli 24 %, ja laseja valmistettiin kirkkaina, liloina ja meripihkan värisinä. Mäntyharjun Lasin tuotekirjoon kuului juomalasien lisäksi mm. makeis- ja jälkiruokakulhoja, lautasia, maljakoita, tuhkakuppeja, sokerikkoja, kermakkoja, kynttilänjalkoja ja koristepulloja. Tehtaan tuotteita suunnittelivat Eero Rislakki, Risto Salonen, Pentti Sarpaneva, Matti Halme, Tauno Wirkkala ja Helge Spring. Tuotteita valmistettiin sekä vientiin että kotimaan markkinoille myyntiin North Crystal -tuotemerkillä. Mäntyharjun Lasin tehtaan lopetettua toimintansa tuotemerkki ja tehtaan jäljelle jääneet varastot myytiin Riihimäen Lasille. Tiettyjen Mäntyharjun lasitehtaan tuotteiden valmistusta jatkettiin Riihimäellä jonkin aikaa, kuten esim. Eero Rislakin suunnittelemaa Troikka-sarjaa.

Mäntyharjun Lasin esinekokonaisuus on ollut esillä useissa Mäntyharjun museon näyttelyissä museon toimintahistorian aikana, viimeksi vuonna 2017 Mäntyharjun teollisuus -näyttelyssä. Esinekokonaisuutta on myös nostettu esille Mäntyharjun verkkomuseossa.

Museon kokoelmissa Mäntyharjun teollisuusperinnettä edustavat myös mm. Mäntyharjun Kenkätehtaalta ja yksityishenkilöltä lahjoituksina saadut Askel-merkkiset kengät ja muut nahkatuotteet. Yhteensä Mäntyharjun museon kokoelmissa on Mäntyharjun Kenkätehtaan (Mäntyharjun Kenkätehdas Oy/Askel Oy) valmistamia esineitä noin 16 päänumeroa. Kaikki Askeleen esineet kuuluvat kokoelman 1. arvoluokkaan ja osa niistä on suoraan tehtaalta lahjoituksena saatuja, täysin käyttämättömiä tuotteita, ja siten moitteettomassa kunnossa. Lisäksi yksityishenkilöltä on saatu lahjoituksena käytettyjä Askeleen esineitä. Museon kokoelmiin on tallennettu lisäksi runsaasti muuta tehtaaseen ja sen valmistamiin tuotteisiin liittyvää aineistoa, kuten entisten työntekijöiden haastatteluja, valokuvia, Askel-kenkien mainos, sekä Askeleen tehtaan kellokorttikone ja pukukaappi penkkeineen.

Mäntyharjun Kenkätehdas oli toiminta-aikanaan vuosina 1954–1991 yksi merkittävimmistä työllistäjistä Mäntyharjussa sekä paikallisille että ulkopaikkakuntalaisille, ja tehdas oli 1980-luvun alussa Suomen kolmanneksi suurin kenkätehdas. Askeleen tehdas työllisti poikkeuksellisesti erityisesti naisia, varsinkin neulomon puolella, mutta myös miehiä työskenteli tehtaalla erityisesti nahan jalostamisen parissa. Suurin osa tehtaan tuotteista meni Neuvostoliiton vientiin, ja yritys kaatui 1990-luvulla Neuvostoliiton hajoamiseen ja lamaan.

Askeleen esinekokoelma voisi sopia Mäntyharjun museon toiseksi, paikallisia teollisuuselinkeinoja ja niiden tuotteita edustavaksi Helmeksi. Esinekokonaisuuden arvoa kokoelmassa nostaa myös Askeleen tuotteiden suosio mäntyharjulaisten parissa ja niiden vaikutus paikallisten pukeutumiseen. Tietyssä määrin Askeleen tuotteiden voi sanoa toimineen mäntyharjulaisille merkityksellisenä paikallisidentiteetin rakentamisen ja ilmaisun välineenä, mikä näkyy yhä siinä, että moni paikkakuntalainen ei ole vuosikymmenien jälkeenkään luopunut Askeleen kengistään. Tehtaan tuotteiden merkityksellisyys paikkakuntalaisille on yhteistä sekä Mäntyharjun Lasin että Mäntyharjun Kenkätehtaan kohdalla.

Museon uusien Helmien valintaa tulevat ohjaamaan sekä museon tämänhetkiset että 1970-luvulla määritellyt kokoelmien painopistealueet. Vapaa-ajan asumiseen suoranaisesti liittyviä esineitä on kokoelmissa niukasti, mutta esimerkiksi kokoelman soittimet kertovat huvilaelämäänkin liittyneistä juhla- ja kestitsemisaktiviteeteista. Toivolan kylän Paakkarin hovista vuonna 1973 lahjoitettu, kotisoittimena käytetty flyygeli kertoo 1900-luvun alun tilallisten elämästä, ja omaa laajimmat kontekstitiedot kokoelman soittimista. Mäntyharjun kirkonkylän koululta peräisin oleva urkuharmoni puolestaan liittyy 1970-luvulla määritettyyn kokoelmien painopisteeseen, koulu- ja sivistystoimen dokumentointiin.

Mielenkiintoisen Iso-Pappilan historiaan ja kirkkohistoriaan liittyvän esinekokonaisuuden muodostavat rokokootyylinen pöytä ja pöytäteline, sekä uskonnollisaiheinen kuvajäljennös, jotka on lahjoitettu museolle vuonna 1983. Kokonaisuus on kuulunut alun perin rovasti Molanderille, jolle Mäntyharjun seurakunta lahjoitti esineet hänen täytettyään 60 vuotta. Kokonaisuus on arvoluokaltaan 1. luokkaa, omaa hyvät kontekstitiedot ja on hyväkuntoinen. Esineiden arvokkuutta lisää erityisesti niiden autenttisuus, sillä esineet olivat pappilassa esillä yhtenä kokonaisuutena.

Mäntyharjun museon kokoelmissa on runsaasti kirkkohistoriaan liittyvää aineistoa. Kokoelmissa on mm. uskonnollista kirjallisuutta ja virsikirjoja, joista vanhin on 1850-luvulta ja uusimmat 1940-luvulta. Mukana on sekä hyvin vanhoja että hyväkuntoisia kirjoja. Kirjojen valmistustiedot tunnetaan hyvin, ja joissakin on myös omistuskirjoituksia ja muita merkintöjä, joiden kautta esineiden omistushistorioita on mahdollista jäljittää. Merkinnät kertovat myös yhteisöllisyydestä ja paikallisesta tapakulttuurista, sillä monet kirjoista olivat lahjoja.

9.2.2. Miekankosken uittomuseon Helmet

Miekankosken uittomuseon kokoelmat ovat Mäntyharjun museoista heikoimmin tunnetut. Museon Helmen lopullinen valinta tuleekin kysymykseen vasta, kun sen kokoelmat on ensin kartoitettu ja luetteloitu. Helmen valinnassa otetaan huomioon museon profiili ja museolle määritelty tehtävä: museo on uittoon erikoistunut museo, jonka tehtävä on esitellä uittoa Mäntyharjun väylällä, kahden keskeisen uittoreitin risteyskohdassa Miekansaaressa, eli Miekankoskella, 1900-luvun alusta 1970-luvulle. Vaikka museon tehtävään kuuluu myös uiton ja metsäteollisuuden yleisempi esittely, museon paikallishistoriaan kytkeytyvä tehtävä ja sen sijainti historiallisessa uittoympäristössä korostaa paikallisuuden ja autenttisuuden merkitystä museon profiloitumisessa. Tämä voi ohjata valitsemaan museon Helmeksi paikallisiin ympäristöihin ja toimijoihin vahvasti kytkeytyvän objektin tai objektikokonaisuuden.

Esineistä erityisen vahvasti paikallisuus ja autenttisuus on läsnä Miekansaarelta löydetyissä uittoesineissä. Vaikka saarelta löytyneitä esineitä ei ole luetteloitu, museon perustajalla Päivi Tuokolla on ensikäden tietoa museon alkuperäiseen esineistöön liittyen, ja hän on tunnistanut osan museon esineistä saarelta löytyneiksi. Tällainen esine on esimerkiksi museon näyttelyssä esillä oleva kasöörivene. Venettä ei ole luetteloitu, numeroitu tai arvoluokitettu, mutta sillä on verrattain kattavat kontekstitiedot. Kasöörivene liittyy tiiviisti paikalliseen uittoon ja metsäteollisuustoimintaan, sekä niiden parissa vaikuttaneisiin toimijoihin niin työnantajien kuin -tekijöidenkin näkökulmasta. Uiton parissa työskentelevien palkat maksettiin tyypillisesti käteisellä, ja kasöörivenettä käytettiin palkkojen vientiin työntekijöille uittoväylien varrelle. Museokokoelman kasöörivenettä käytettiin Päijät-Hämeen maakunnan alueella sijaitsevassa Kausalassa.

Miekankosken uittomuseon yksityisomistuksen aikana vuosina 1990–1997 sen kokoelman Helmeksi oli valittu Kauko Keräsen uittomuseolle lahjoittama, 72 kehitetystä mustavalkokuvasta koostuva valokuvakokonaisuus (ks. luku 5.2.). Kuvat käsittelevät paikallista uittoa ja metsäteollisuutta, ja niiden kontekstitiedot ovat erittäin hyvät – kuvista tiedetään niissä esiintyvät henkilöt, paikat ja kuvausajankohdat. Valokuvakokonaisuus voisi yhä toimia uittomuseon kokoelmien Helmenä, sillä valokuvilla on hyvät kontekstitiedot, se on kokonaisuutena kattava, ja se välittää hyvin tietoa paikallisista uitto- ja metsäteollisuustoimijoista. Kaikkien kokonaisuuden valokuvien tämänhetkisestä kunnosta ei kuitenkaan ole tietoa.

9.2.3. Vanha-Rantalan talomuseon Helmet

Vanha-Rantalan talomuseo on itähämäläiseen talonpoikaisperinteeseen erikoistunut talomuseo, jonka tehtävä on esitellä paikallisperinnettä sekä Vanha-Rantalan tilan asukkaita ja muita toimijoita. Museon tehtävän huomioon ottaen tilalla asuneiden henkilöiden valmistamat autenttiset esineet muodostavat sen esinekokoelman ytimen. Paloniemen suvun naisten valmistamat taidokkaat perinnekäsityöt ovat erityisen arvokkaita esineitä kokoelmassa. Paloniemen suvun naisia arvostettiin jo elinaikanaan taitavina käsitöiden tekijöinä. Erityisesti suvun naisten valmistamia seinävaatteita ja mattoja on arvostettu, ja ne ovat myös edustavia esimerkkejä 1800-luvun lopun perinnekäsitöistä. Muuhun kokoelmaan nähden ne myös omaavat verrattain kattavat kontekstitiedot. Laajimmat kontekstitiedot tästä esineryhmästä on Maria Puukon Heinolassa vuonna 1885 kutomilla kolmella, yhteensopivalla käytävämatolla (päänumero 408), joita pidettiin juhlamattoina päärakennuksen salissa tilan ollessa asuttu. Ne olivat lisäksi esillä 13.11.–29.12.1953 Helsingin taidehallin näyttelyssä *"Aika rientää, työ elää"* - Kotiteollisuusjärjestöjen keskusliiton 40-vuotisjuhlanäyttely. Kotiteollisuusjärjestöt olivat yksi taho, joka omisti Suomessa kiertäneitä naiskotiteollisuuskouluja, eli matot liittyvät myös Vanha-Rantalan toimintaan naiskotiteollisuuskouluna. Käytävämatot ovat yhä esillä museon näyttelyssä. Ne soveltuisivat erittäin hyvin Vanha-Rantalan talomuseon Helmeksi, sillä ne ilmentävät selvästi, miten yksittäisen suvun ja tilan historia asettuu laajempaan paikalliseen, yhteiskunnalliseen ja kulttuurihistorialliseen kontekstiin.

Toinen merkittävä museon kokoelmaesine on Marianna Paloniemen kutoma ryijy (päänumero 360), joka on konservoitu vuonna 1995. Ryijyn valmistusajankohdasta ei ole tarkkaa tietoa, mutta luultavasti se on

valmistettu 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Myös vuonna 1996 konservoitu täkänä (päänumero 359) edustaa kokoelmissa Paloniemen suvun käsitöitä. Täkänän kutojasta tai valmistusajankohdasta ei ole kuitenkaan varmaa tietoa. Se on mahdollisesti käsityönopettaja Hilma Paloniemen (1883–1916) tekemä, ja vuonna 1966 sen arveltiin olevan lähes satavuotias. Täkänän langat on värjätty ilmeisesti itse kasviväreillä.

Varsinkin Maria Puukon tekemiä käsi- ja tekstiilitöitä on kokoelmissa paljon, sillä museon alkuperäinen kokoelma koostuu pääosin hänen jäämistöstään. Perinnekäsitöiden lisäksi kokoelmaan kuuluu mm. hänen ompelemiaan liinavaatteita, joihin hän on nyplännyt pitsit. Monet näistä esineistä tunnistaa niihin kirjailluista nimikirjaimista (MK, eli Maria Korpela), vaikka niiden kontekstitiedot olisivat muuten puutteelliset. Vanha-Rantalan Helmeksi voisi siis myös koota Maria Puukon tekemien tekstiilitöiden kokonaisuuden, vaihtoehtona yhden esineen nostamiselle Helmeksi.

Merkityksellisiä, museon näyttelyissäkin hyödynnettyjä esineitä ovat myös kokoelman häävaatteet. Marianna Paloniemen (o.s. Översti) häissään vuonna 1892 käyttämä valkoinen, hameesta ja paidasta koostuva morsiuspuku on verrattain hyvässä kunnossa säilynyt. Puku on valmistettu ostokankaasta, ja sen valkoinen väri kertoo osaltaan Översti-Paloniemen sosiaalisesta asemasta varakkaan talonpoikaissuvun jäsenenä: valkoinen ei ollut vielä 1800-luvun lopulla tyypillinen hääpuvun väri, ja pukuun on otettu ilmeisesti vaikutteita tällöin säätyläisten parissa ja ulkomailla levinneistä uudemmista muotivaikutteista. Toinen häihin liittyvä asustekokonaisuus kokoelmissa on Elin Maria Puukon häähuntu kukkakoristeineen ja -seppeleineen, joita hän käytti mennessään naimisiin J. E. Korpelan kanssa vuonna 1887.

Poikkeuksellista asustetta kokoelmassa edustavat esinetyypiltään erityisen hyvässä kunnossa säilyneet valkoiset, puuvillalangasta kudotut käsineet. Arvo Kytölän laatimien luettelointitietojen perusteella kyseessä ovat vainajalle hautauksen yhteydessä puettaviksi tarkoitetut käsineet, joita ei ole tuntemattomasta syystä hyödynnetty käyttötarkoituksensa mukaisesti. Kokoelmissa on yksi miehelle ja yksi naiselle tarkoitettu pari.

9.3. Arvoluokitus museon käytössä

Arvoluokitus on hyödyllinen työkalu kokoelmatyössä, joka auttaa kokoelmanhallinnassa, kokoelmanhoidossa sekä museon profiloitumisessa. Kokoelmaesineiden luokittelu auttaa tekemään muutoin vaikeasti hallittavasta esinemassasta helpommin käsitettävän ja käsiteltävän kokonaisuuden. **Arvoluokitus lienee kuitenkin myös yksi kokoelmanhallinnan haastavimmista tehtävistä, jota ammatillisetkin museot ovat ottaneet käyttöön varsin niukasti.** Varsinkin arvoluokan määrittäminen esineen vastaanoton yhteydessä on haastava tehtävä, sillä se edellyttää, että vastaanottajalla on hyvä käsitys kokoelman sisällöstä ja tämänhetkisestä laadusta. PaMu-tietokannan täydentäminen tulee jatkossa helpottamaan vastaanottopäätöksiä, kun käsitys museoiden kokoelmista paranee ja tiedonhaku niitä koskien helpottuu.

Pohdittaessa esineen sijoittumista arvoluokkiin etsitään vastauksia alla oleviin kysymyksiin. Suurimman painoarvon arvoluokituspäätöstä tehtäessä saavat kohdat 1 ja 2:

1. **Tallennussuunnitelma:** Esinettä on tarkasteltava suhteessa museon kokoelmapoliittiseen ohjelmaan. Vastaako esine tallennussuunnitelmassa mainittuja sisällöllisiä ja alueellisia tavoitteita ja/tai edustaako esine kuvaamaansa kulttuuri-ilmiötä riittävän hyvin? Tässä ohjelmassa esitettyä Mäntyharjun museon uutta tallennussuunnitelmaa sovelletaan vain uuden esineistön arvoluokituspäätöksiin. Jo olemassa olevan kokoelman arvoluokituspäätöksiä tehtäessä sovelletaan luvussa 2.2. esiteltyjä museon keruutoiminnan painopistealueita 1970-luvulta. Vanha-Rantalan talomuseon kohdalla jo olemassa olevan kokoelman arvoluokituspäätöksissä huomioidaan Vanha-Rantalan talomuseon tehtävä, joka on toimia itähämäläisenä talonpoikaismuseona, sekä lahjoitussopimuksessa museolle määritellyt tehtävät: esitellä paikallishistoriaa ja Paloniemen eli Vanha-

Rantalan tilan asukkaita ja toimintaa maatilana sekä mm. alakansakouluna, kiertävänä naiskotiteollisuuskouluna ja siirtoväen työtupana. Miekankosken uittomuseon kohdalla arvoluokituspäätöksissä otetaan samoin huomioon museolle määritelty tehtävä, eli arvoluokkaan vaikuttaa esineen kiinnittyminen osaksi paikallista uittotoimintaa ja metsäteollisuutta 1900-luvun alusta vuoteen 1975 saakka. Museon kokoelmien yleisemmin uittoon ja metsäteollisuuteen liittyvien esineiden kohdalla arvoluokituksessa painottuvat voimakkaammin esinetietojen laadukkuus, sekä esineen edustavuus: edustaako se hyvin esinetyyppiään, ja soveltuuko se siten näyttelyesineeksi?

2. **Esinetiedot:** Kuinka paljon esineestä on saatavilla ns. taustatietoa ja kuinka olennainen tämä on museon toimialalle? Onko esine valmistettu tai onko sitä käytetty museon toimialueella ja kuinka tarkkaan nämä tiedot tunnetaan? Esinetietojen painotus on erityisen tärkeää pyrittäessä siirtymään esinekeskeisestä tallennuksesta ilmiökeskeisyyteen.

Viimeiset kolme kohtaa tarkentavat sijoittumista arvoluokitukseen, mutta eivät voi yksin määrittää sitä:

3. **Kokonaisuus:** Kuuluvatko esineet suurempaan kokonaisuuteen, joka museolla jo on tai jota ollaan hankkimassa tai muodostavatko esineet oman ehjän kokonaisuutensa?

4. **Ainutlaatuisuus:** Onko esine museokokoelmalle välttämätön ja ainutlaatuinen? Kerääkö joku muu museo vastaavia tuotteita tai onko esineen kaltaisia tavaroita runsaasti omissa tai muissa kokoelmissa? Esineen ainutlaatuisuuden tarkasteluun liittyy myös kysymys toisinnoista, kaksoiskappaleista ja kopioista. Toisinnot sijoitetaan ensisijaisesti rekvisiittaluokkaan, kaksoiskappaleet ja kopiot opetus- ja käyttökokoelmaan.

5. **Kunto:** Mikä on esineen kunto? Puuttuuko siitä osia, onko sitä korjailtu sopimattomin materiaalein tai vaatiiko esine erityisiä säilytysolosuhteita?

Jokaista esinettä on ensisijaisesti tarkasteltava suhteessa kaikkien kohtien vastauksiin. Kuuluminen ehjään kokonaisuuteen saattaa nostaa esinetiedoiltaan heikon tai tallennusalueen reunamille kuuluvan esineen museaalista arvoa. Toisaalta huonokuntoinen ja korjailtukin esine saattaa runsaine taustatietoineen ja tallennussuunnitelman mukaisena olla kokoelmalle erityisen arvokas. Arvioitaessa esineen merkitystä itsessään ja osana museokokoelmaa voidaan hyödyntää myös seuraavia esineen merkityksellisyyttä arvottavia kriteerejä arvoluokituskriteerien tukena:

Edustavuus: Mitä (esine)tyyppiä, luokkaa, ryhmää tai ideaa esine edustaa? Onko se tyyppinsä, luokkansa, ryhmänsä tai ideansa yleinen, vai harvinainen tai vaarantunut edustaja? Missä mielessä se on harvinainen? Mistä analyysikohde erityisesti kertoo? Esineen konteksti (valmistus-, käyttö- ja omistushistoria) huomioidaan arvioitaessa esineen edustavuutta, samoin kuin sen suhde aikaan, paikkaan, toimijaan tai aihepiiriin.

Autenttisuus: Esineen autenttisuus viittaa sen alkuperän aitouteen, joten sen määrittäminen edellyttää esineen provenienssin riittävää tuntemusta. Autenttisuus voi liittyä objektin materiaaliin, muotoon, ilmenemistapaan, valmistus- ja syntytapaan, käyttöön, aikaan ja paikkaan kuten myös esineeseen liittyviin toimijoihin. Tekeekö analyysikohteen materiaali, muoto, tekotapa tai käyttö siitä autenttisen, ja miten? Millä tavoin autenttisuus ilmenee analyysikohteen suhteessa aikaan, paikkaan tai toimijoihin? Tunnetaanko analyysikohteen alkuperä, käyttökonteksti ja omistussuhteet tai voidaanko niitä selvittää?

Historiallinen ja kulttuurinen merkitys: Liittyykö analyysikohde johonkin (paikallis)historiallisesti merkittävään aikaan, paikkaan, henkilöön, yhteisöön, tapahtumaan, suuntaukseen tai kehityskulkuun? Miten se lisää ymmärrystä kulttuurista? Onko se hyvä esimerkki historiallisesti tai kulttuurisesti merkittävästä objektityypistä? Historiallisesti merkityksellinen esine kertoo jotain keskeistä menneestä ajasta, paikasta, yhteisöstä tai henkilöstä. Se voi olla uniikki, käsityötä tai

teollisesti valmistettu, kuten myös harvalukuisesti säilynyt esine. Kulttuurisesti merkityksellinen esine puolestaan edustaa ja lisää ymmärrystä yksilöiden ja yhteisön jakamasta toimintatavasta, käytännöstä, käsityksestä tai arvosta.

Elämyksellisyys ja kokemuksellisuus: Esineen elämyksellisyys tai sen kokemuksellinen merkitys voi pohjautua sen fyysiseen olemukseen tai tietosisältöön, ja ilmenee erilaisina, esim. nostalgisina, tunteellisina tai älyllisinä elämyksinä tai kokemuksina. Elämyksellisyyttä ja kokemuksellisuutta määritettäessä arvioidaan kohteen potentiaalia herättää museokävijöissä reaktioita tai tarjota heille aineksia identiteetin rakentamiseen. Esineen elämyksellistä tai kokemuksellista potentiaalia lisää keskeisesti sen tai museokokoelman tunnettu autenttisuus.

Yhteisöllinen merkitys: Onko esine yhä erityinen ja tärkeä tietylle yhteisölle tai ryhmälle? Merkitys voi välittyä esim. hengellisten, poliittisten, sosiaalisten tai kulttuuristen ilmausten kautta, ja liittyy usein yhteiseen muistiin, identiteettiin, yhteenkuuluvuuden tunteeseen tai käsitysten ja kokemusten jakamiseen. Yhteisöllisesti merkittävät esineet mahdollistavat kestävien ja pitkäkestoisten suhteiden rakentamisen museon ja sen käyttäjien ja sidosryhmien välille.

Ideaalitila: Vastaako esine sille määritettyä ideaalitilaa, tai olisiko se saatettavissa siihen? Onko ideaalitilan saavuttamiseen ja ylläpitämiseen resursseja, kun otetaan huomioon esineen elinkaariennuste, hyödynnettävyys, käyttö ja säilytysolosuhteet? Ideaalitila on se tila, missä esineeseen liittyvät merkitykset välittyvät parhaiten, ja on aina jokin sen todellisista historiallisista tiloista. Hyväkuntoisuus ei välttämättä vastaa esineen ideaalitilaa. Esineen tilaan tai kuntoon vaikuttavat sekä sen käyttö- ja museohistoria, että materiaalien vanheneminen.

Hyödynnettävyys ja käytettävyys: Mikä on esineen käyttöpotentiaali esim. lähde- tai tutkimusaineistona, opetus- tai näyttelymateriaalina, museon vetovoimatekijänä, tai inspiraation lähteenä uusille palveluille nyt tai tulevaisuudessa? Hyödynnettävyys ja käytettävyys riippuvat myös museon tehtävästä, muusta kokoelmasta, kokoelmapolitiikasta ja käytettävissä olevista resursseista: sitä voivat vähentää esim. kontekstitietojen puutteellisuus, esineen materiaali ja sen aiheuttamat riskit ja rajoitteet, tai esinettä koskevat sopimukset ehtoineen. Vastaako esineen käyttöpotentiaali sen tallennukseen, hoitoon, säilytykseen ja hallinnointiin vaadittavia resursseja tai turvallisuutta?

Viides arvoluokka ei ole varsinaisen arvoluokituksen osa vaan arvoluokittamisen apuväline. Luokka muodostetaan Mäntyharjun esinekokoelmasta ennen sen jakamista sopiviin arvoluokkiin. Tästä luokasta museoesine siirretään luokkiin 1, 2 tai 3 museokokoelmien inventoinnin yhteydessä. **Pyrkimyksenä on sijoittaa suurin osa kokoelmassa jo olevista esineistä ensimmäiseen arvoluokkaan**, sillä esineet on aikoinaan lahjoitettu museolle pysyvään säilytykseen. Esine sijoitetaan rekvisiittaluokkaan, jos ensimmäisen luokan kriteerit eivät täyty tai ensimmäisessä luokassa on jo kriteerit paremmin täyttäviä vastaavia esineitä. Tarvittaessa on vielä mahdollista sijoittaa ensimmäiseen tai toiseen arvoluokkaan sopimaton, mutta muissa museotoiminnoissa mahdollisesti tarpeellinen objekti opetus- ja käyttökokoelmaan. Ensimmäinen arvoluokka sisältää myös erillisen Helmet -alaluokan, joka toimii erityisesti museon markkinoinnin apuna. Helmiksi luokiteltuja esineitä tulee nostaa esille sekä markkinoinnissa että näyttelytoiminnassa. Oman luokkansa kokoelmassa muodostavat myös numerottomat ja luetteloimattomat esineet (nk. EiNot), eli esineet, joita ei ole numeroitu, joita ei ole viety kokoelmiin vastaanottamisen jälkeen, tai jotka on varastoitu mahdollista museokäyttöä varten museon tiloihin, mutta joita ei ole viety kokoelmiin. Lähtökohtaisesti EiNojen arvoluokitus edellyttää niiden kontekstin ja museohistorian selvittämistä kokoelmiin liittämistä, luettelointia ja arvoluokitusta varten. Mikäli objektin esine- ja saantitietojen selvitys ei ole mahdollista käytettävissä olevilla resursseilla, tai esineen kuuluminen kokoelmaan on epätodennäköistä (esim. sen arvioidun valmistusajan, -paikan tai käyttötarkoituksen vuoksi), esinettä ei ole syytä liittää kokoelmaan ja se voidaan poistaa (ks. luku 10.3.).

Arvoluokituspäätöstä tehtäessä on pyrittävä tarkastelemaan ja arvioimaan mahdollisimman monta samantyyppistä esinettä yhtä aikaa. Kustakin esityypistä, -ryhmästä tai ilmiöstä säilytetään vain tyypillisimmät ja oleellisimmat edustajat. Erityistä huomiota on kiinnitettävä toisintojen eli varianttien, kaksoiskappaleiden ja alkuperäisen mallin mukaan tehtyjen kopioiden arvoluokittamiseen. Hyväkuntoinen, ilmiökeskeinen ja hyvillä esinetiedoilla varustettu toisinto voidaan sijoittaa rekvisiittakokoelmaan. Muut toisinnot, kaksoiskappaleet ja kopiot sijoitetaan opetus- ja käyttökokoelmaan tai poistetaan.

Sekä jo kokoelmissa olevan että uuden esineen arvoluokituspäätöksen tekee museovastaava tai museologiaa opiskellut kausityöntekijä. Tarvittaessa konsultoidaan ~~maakuntamuseota~~ alueellista vastuumuseota. **Esineen arvoluokituksesta tehdään asiaankuuluvat merkinnät luettelotietoihin omaan sarakkeeseensa tai suoraan PaMu-kokoelmatietokantaan.** Tulevaisuudessa uuden esineen arvoluokka pitäisi pystyä määrittelemään jo vastaanottopäätöstä tehtäessä ja se toimisi yhtenä vastaanoton kriteerinä. Sivutoimisesti hoidetussa museossa tämä on suurelta osin kuitenkin varsin haastavaa. Esinettä ei ole syytä ottaa vastaan, jos sille ei ole mahdollista määrittää sopivaa arvoluokkaa. Arvoluokka voi määrittää myös luetteloinnin tason ja tulevan säilytyspaikan.

Arvoluokituksen avulla nostetaan esille museon kokoelmien rakennetta sekä parhaiten säilynyttä ja eniten käyttö- ja omistajatietoa sisältävää aineistoa. Myös parhaiden säilytystilojen käytöstä ja digitoinnin ja luetteloinnin priorisoimisesta päätettäessä arvoluokitus on välttämätön. Arvoluokitus on kuitenkin nähtävä muuttuvana ja subjektiivisena. Arvovalinnat on tehty nykyhetken käsitysten mukaan ja nämä käsitykset saattavat muuttua. Niin arvoluokituksen kriteerejä kuin arvoluokkiin sijoitettuja esineitä on syytä tarkastella säännöllisesti ja varmistaa, että ne yhä vastaavat museon tarpeita. Samalla varmistetaan, että ICOM:n suositus toiminnan pitkäjänteisyydestä toteutuu eikä suuria päätöksiä tehdä liian nopeasti.

10. Museokokoelmien hallinta

10.1. Vastaanotto

Mäntyharjun museon kokoelmat karttuvat lähinnä lahjoituksin. Museo ottaa lahjoituksia vastaan ympäri vuoden tallennussuunnitelman mukaan. Museon yhteyshenkilönä lahjoituksista ja vastaanotosta sovittaessa toimii museovastaava. Testamenttilahjoituksiin sovelletaan normaaleja vastaanottoperiaatteita huomioiden erityisesti museon realistiset mahdollisuudet täyttää lahjoituksen ehdot.

Vastaanottoa valmisteltaessa on pohdittava toimenpiteen seurauksia museon käytettävissä olevien tilojen ja henkilöresurssien kannalta, sillä jokainen vastaanotettu esine aiheuttaa museolle kuluja. Lahjoitettavaksi tarjottu esine on nähtävä ja tarkistettava ennen vastaanottopäätöstä. Esine voidaan ottaa osaksi museon varsinaista esinekokoelmaa, rekvisiittakokoelmaa tai opetus- ja käyttökokoelmaa. Jos lahjoitusta ei liitetä museon kokoelmiin, lahjoittaja huolehtii esineen mahdollisesta siirtämisestä tai hävittämisestä aiheutuvista kustannuksista.

Lahjoitettu esine kuuluu museon kokoelmiin vasta museovastaavan tehtyä vastaanottopäätöksen ja luovutustodistusten allekirjoituksen jälkeen. Tämän jälkeen esinettä tulee kohdella museoesineenä ICOM:n museotyön eettisiä sääntöjä noudattaen. Vastaanottopäätös on lopullinen, sillä lahjoittamalla esineen museolle esineen aiempi omistaja siirtää esineen omistusoikeudet museolle.

Joissakin tapauksissa esineet on tuotu museon tiloihin työntekijöiden tietämättä. Hylätty tavara[21] ei yleensä sisällä lainkaan tausta-, käyttäjä- tai omistajatietoja ja on näin museaaliselta arvoltaan vähäistä. Museolla

[21] Ks. Käsitteet.

ei ole velvollisuutta ottaa kokoelmiinsa tai säilyttää museoalueelle hylättyä tai sieltä löydettyä tavaraa. Museovastaavalla on kuitenkin oikeus liittää erityisen kiinnostava tai merkittävä esine kokoelmiinsa, jos esineen omistaja ei ilmoittaudu vuoden kuluessa. Museolla on myös oikeus laskuttaa tavaran hylännyttä tahoa, mikäli tämä voidaan osoittaa, esineen mahdollisesta siirtämisestä ja hävittämisestä aiheutuvista kustannuksista.

Esineiden vastaanottopäätöksissä noudatetaan Mäntyharjun museoiden tallennussuunnitelmaa (ks. luku 8.1.), sekä sovelletaan Etelä-Savon maakunnallisen museosuunnitelman pysyvästi säilytettävien museokokoelmien vastaanoton yleisiä kriteerejä.

Museokokoelmiin tallennetaan pysyvästi aineistoja,

1. jotka eivät kuulu jonkun **muun museon painopistealueeseen ja arkiston tai kirjaston vastuualueeseen**.
2. joilla on **ajallinen, alueellinen ja sisällöllinen yhteys museon toiminta- ja/tai tallennusalueeseen.**
3. joilla on selvä tai mahdollinen **arvo ja merkitys**, ja jotka muuten eivät säilyisi tulevaisuuteen.
4. joissa painotetaan **asia- ja ilmiökeskeisyyttä/-kokonaisuutta**.
5. joiden **valmistus-, käyttö- tai käyttäjätieto** tunnetaan.
6. jotka täyttävät **peruskriteerit** eli yleisyyden, tyypillisyyden, merkittävyyden, alueellisuuden ja kunnon – myös **kuriositeetit, erikoisuudet ja harvinaisuudet** ovat merkityksellisiä paikallisidentiteetille ja museoiden kiinnostavuudelle. Rikkinäisiä ja puutteellisia aineistoja tallennetaan vain, jos aineiston kulttuurihistoriallinen arvo on poikkeuksellinen tai aineisto on harvinainen, ja se kuuluu tallennuksen painopistealueeseen.
7. joita on jo pitkään tallennettu, mutta jotka **eivät ole kaksoiskappaleita**, ja jotka **täydentävät olemassa olevia kokoelmia**.
8. joita **valikoidaan**, koska kaikkea ei voi, eikä kannata tallentaa. Tämä koskee erityisesti suuria aineistomääriä.
9. joiden **omistussuhteet** eivät ole epäselviä.
10. joiden **tekijänoikeudet** ovat selvillä tai selvitettävissä. Tekijänoikeuksien voimassaolo ei ole este kokoelmaan liittämiselle.
11. joiden yksityisyyden suoja ja henkilötietojen käsittely on selvitetty tai selvitettävissä. **Kokoelmiin tallennettavan aineiston on oltava julkista**, mutta käyttöön voidaan tarvita käyttölupa.
12. joihin **ei liity** kohtuuttomia ja myöhemmin vaikeasti toteutettavia **ehtoja**.
13. jotka kokonsa, materiaalinsa, arvonsa tms. puolesta voidaan arvioida **säilyvän museon käytettävissä olevissa tiloissa**.
14. joita voidaan **käyttää** museon **tutkimus-, opetus- ja/tai näyttelytoiminnassa.**
15. jotka museo pystyy **luetteloimaan** säällisessä ajassa.
16. jotka voidaan **säilyttää lain mukaisesti**.
17. jotka eivät ole **deponointeja** (aineiston talletus museon kokoelmiin ilman museon omistusoikeutta).
18. jotka **museon omistaja hyväksyy kokoelmiinsa**.
19. joiden **omistusoikeuden siirrosta** kumpikin osapuoli sopii **kirjallisesti ja allekirjoituksin**.

Luovutuksesta tehdään aina kirjallinen sopimus käyttäen museon vastaanottolomaketta (LIITE 1). Lomakkeesta tehdään kaksi samanlaista kappaletta, joista toinen jää lahjoittajalle ja toinen säilytetään pysyvästi museossa.

10.2. Arvoluokituksen muuttaminen

Esineelle kerran määritelty arvoluokka voidaan muuttaa esineen kunnossa tai esinetiedoissa tapahtuneiden muutosten seurauksena. Arvoluokkaa voidaan muuttaa ylös- tai alaspäin. Arvoluokkapäätös voidaan ottaa uudelleen harkittavaksi myös, jos jo olemassa olevasta kokoelmasta löytyy parempikuntoinen tai esinetiedoiltaan kattavampi vastaava esine. Kokoelman ulkopuolelta sen sijaan ei ole mahdollista vastaanottaa uutta esinettä jo kokoelmissa olevaa korvaamaan. Arvoluokituspäätösten muutokset aiheuttavat aina lisätyötä, eikä niihin tule ryhtyä ilman painavaa syytä.

Muutospäätöksen perustelu kirjataan esineen kokoelmatietoihin kohtaan ”lisätietoja” tai PaMu-kokoelmatietokannan Lisätiedot-kenttään, ja uusi arvoluokka merkitään vanhan tilalle sille osoitettuun sarakkeeseen (kokoelmatietokannassa valitaan pudotusvalikosta uusi arvoluokka). Arvoluokan muutos koskee vain arvoluokkia 1–3. Siirto poistoluokkaan ei ole arvoluokan muuttamista vaan kokoelmapoisto, jota käsitellään luvussa 10.3.

10.3. Kokoelmapoistot

Museokokoelmiin kuuluva aineisto on tallennettu pysyvään säilytykseen, eikä tästä aineistosta oletusarvoisesti tehdä poistoja. **Museokokoelmia hallitaan yhteiseksi hyväksi eikä niitä voi kohdella realisoitavissa olevana omaisuutena.** Museon kokoelmista voidaan tehdä poistoja, jos poistolle on olemassa riittävät perusteet (ks. arvoluokitus). **Kokoelmapoistot ovat aina poikkeuksia**. Alkuperäiseen saantiin liittyviä määräyksiä tai muita rajoituksia on noudatettava, jos ei voida selvästi osoittaa rajoitusten noudattamisen olevan museolle mahdotonta tai oleellisesti haitallista. Esineen poistaminen museon kokoelmasta edellyttää täyttä ymmärrystä sen merkityksestä ja oikeudellisesta asemasta sekä toimenpiteen mahdollisesti aiheuttamasta julkisen luottamuksen menetyksestä.

Niin ammatillisissa kuin paikallismuseoissakin kokoelmapoistoja on perinteisesti pyritty välttämään niihin liittyvän eettisen ongelmallisuuden vuoksi. Poistoja joudutaan usein myös perustelemaan enemmän kuin esineiden vastaanottoa kokoelmiin. Kokoelmapoistot ovat kuitenkin olennainen osa kokoelmanhallintaa, ja poistoa voidaan pitää osana museo-objektin normaalia elinkaarta. Tietyissä tapauksissa myös poistamattomuus voi muodostaa eettisen ongelman. Jos museo-objekti ei osoitettavasti sovi museon kokoelmiin ja kokoelmapolitiikkaan, tai se vaarantaa muun kokoelman, poistamattomuus näyttäytyy poistoa kyseenalaisempana valintana. Poistamattomuus voi johtaa lopulta tilanteeseen, jossa museon kokoelmien hoito ja kartutus vaikeutuu. Tällöin kokoelmien esineturvallisuuden vaarantaa niin tilanpuute, mikä estää siirtämästä merkityksellisempiä tai herkempiä esineitä parempiin säilytysolosuhteisiin, esineiden inventoinnin vaikeutuminen esinemäärän vuoksi, kuin myös vaurioituneiden, potentiaalisesti tuholaisia houkuttelevien esineiden säilytys samoissa tiloissa muiden kokoelmaesineiden kanssa. Tilanpuute, sekä esinetietojen puutteellisuus ja paikkansapitämättömyys lisää myös kokoelmien kartutuksen haasteellisuutta, kun uusille esineille ei ole tilaa, eikä tiedetä, mitä ja minkä kuntoisia esineitä kokoelmassa jo on. Kokoelmanhallinnan kannalta onkin keskeistä, että esineitä arvotetaan ja tarvittaessa tehdään myös poistopäätöksiä. Poisto on toteutettuna peruuttamaton toimenpide, minkä vuoksi poistopäätöksiä voidaan vältellä niihin usein liittyvän epävarmuuden ja päätösten tulkinnanvaraisuuden takia. Tämän vuoksi on tärkeää, että poistot toteutetaan sääntöjen mukaan, mutta että sääntöjä myös uskalletaan tulkita päätöksissä rohkeasti, kunkin tapauksen erityispiirteet, vaikutukset ja museon resurssit huomioiden.

Museot ovat kokoelmistaan vastuussa olevia muistiorganisaatioita, mutta vaikka museoiden tavoite on niiden kokoelmiin luovutettujen esineiden pitkäaikaissäilytys, täytyy myös muistaa, että kokoelmien kartutus on lopulta perustunut subjektiivisiin valintoihin ja ollut usein melko sattumanvaraista. Tämän vuoksi museon kokoelmia kartuttaneita valintoja voi olla tarpeen ajoittain uudelleenarvioida. Museon tehtävä,

kulttuuriperinnön säilyttäminen tuleville sukupolville, ei käytännön syistä voi merkitä kaiken säilyttämistä. Säilyttäminen ei merkitse pelkästään esineistä luopumattomuutta, vaan myös esineen muuttumista ja tuhoutumista ehkäisevistä asianmukaisista säilytysolosuhteista huolehtimista. Pahimmassa tapauksessa pyrkimys säilyttää museossa kaikki kokoelman esineet ja kohdella jokaista niistä samanarvoisina vaarantaa kokoelman kokonaisuudessaan, ja voi johtaa mittavampiin kokoelmaesineiden ja niihin liittyvän kulttuuriperinnön menetyksiin tulevaisuudessa. Herkemmät materiaalit vaativat erilaisia säilytysolosuhteita ja tiiviimpää kunnon seurantaa kestävämpiin esineisiin verrattuna, ja huonokuntoisia esineitä ei ole välttämättä järkevää säilyttää hyväkuntoisten esineiden kanssa samoissa tiloissa.

Museokokoelmista voidaan poistaa esineitä vakavan vaurioitumisen tai terveydelle ja esineturvallisuudelle aiheutuvien riskien vuoksi. Soveltumattomuus kokoelmaan on perusteltava kirjallisesti poistopöytäkirjaan. Poisto voidaan joutua myös tekemään, jos esine katoaa tai varastetaan kokoelmista. Tarvittaessa tehdään rikosilmoitus poliisille riippuen katoamisen olosuhteista ja esineen arvosta.

Poiston tekeminen kokoelmista vaatii useita toimenpiteitä ja huolellista kirjaamista. Poistotoimenpide pitää sisällään sekä konkreettisen poistotoimenpiteen, jossa fyysinen esine siirretään pois museotilasta ja sen hallinnasta (kokoelmasiirrolla tai tuhoamalla), että hallinnollisen toimenpiteen, jossa esineen statuksen muuttaminen johtaa sen poistoon museokokoelmasta. Kokoelmapoistosta päättämisen ei tule koskaan olla yhden henkilön vastuulla. **Nykyisessä organisaatiossa koulutus- ja kulttuurikoordinaattori tai museologiaa opiskellut, määräaikainen työntekijä tekee poistoesitykset sivistystoimialan johtajalle, joka tekee lopulliset poistopäätökset. Poistopäätökset lähetetään tiedoksi maakuntamuseotutkijalle**. Hyväksytty poisto merkitään esineluetteloon siirtämällä poistettava esine entisestä arvoluokastaan poistoluokkaan (luokka 4). PaMu-kokoelmatietokannassa säilytetään myös poistetut esineet lisäämällä esineen nimen eteen POISTETTU-teksti.

Esine poistetaan kokoelmasta lahjoittamalla se toiseen museoon tai hävittämällä.[22] Yleisin esinepoistoon johtava syy Mäntyharjun museossa on esineen huonokuntoisuus tai tuhoutuminen, jolloin poistotoimenpiteenä on sen hävittäminen. Hävittämiseen päädyttäessä on varmistuttava, ettei esine enää päädy uudelle omistajalle. Esineestä poistetaan esinenumero ennen hävitykseen luovuttamista, ellei hävitystä tehdä itse. Uutta objektia ei numeroida tulevaisuudessa samalla numerolla. Tehty poistotoimenpide merkitään esinetietoihin (PaMu-kokoelmatietokannassa Lisätiedot-kenttään tietokannan ohjekirjan mukaan). Poistettaessa luetteloimatonta materiaalia edellä kuvatun kaltaista prosessia ei ole tarpeen käydä läpi. **Esineitä, joiden kuuluminen kokoelmiin on epävarmaa luettelointitietojen ja esinenumeron puuttumisen tai katoamisen seurauksena (EiNo:t), ja joiden potentiaalisesti olemassa olevia esinetietoja ei ole mahdollista selvittää kohtuullisten henkilöresurssien puitteissa (esim. lahjoitusasiakirjaa tai muita tietoja esineestä ei löydy museon arkistoidusta virka-aineistosta), kohdellaan poistettaessa luetteloimattomana materiaalina.** Poistettava esine tulee hävitettäessä saattaa muotoon, jossa se ei enää ole tunnistettavissa museoesineeksi. Esineen kunnosta riippuen sen osia voidaan uusiokäyttää museon tarpeisiin, tai harkita osien tarjoamista museon ulkopuolisille toimijoille materiaaliksi. Lahjoitettujen esineiden uusiokäyttö voi kuitenkin johtaa museoeettisesti arveluttavaan tilanteeseen, eikä haitallisia materiaaleja tai tuhohyönteisiä sisältäviä esineitä voida olennaisesti uusiokäyttää. Myös museon resurssit voivat estää uusiokäytön tai vaihtoehtoisten kierrätystapojen hyödyntämisen. Objektin tuhoamisen yhteydessä noudatetaan materiaalikohtaisia kierrätysohjeita ja turvallisuusmääräyksiä. Mikäli hävitys ulkoistetaan, on keskeisintä luotettavan ja ammattimaisen tahon valinta.

Esinepoistoissa sovelletaan Etelä-Savon maakunnallisessa museosuunnitelmassa määriteltyjä museossa pysyvästi säilytettävien esineiden poistojen yleisiä kriteerejä. **Poistettavan esineen tulee täyttää useampia poistokriteerejä,** mutta tietyt kriteerit ovat poistopäätöksessä muita painavampia. Erityisen painavia

[22] Poistotoimenpiteiden suhteen on erityisen painavin syin ja alueellisen vastuumuseon luvalla mahdollista soveltaa myös ICOM:in museotyön eettisten sääntöjen kohtia 2.15–2.17.

syitä esinepoistoon ovat fyysiset puutteet ja vajavaisuudet, esineen konteksti- ja provenienssitietojen puute, sekä esineen sopimattomuus museon kokoelmiin.

Museon pysyvään säilytykseen vastaanotettu esine voidaan poistaa museokokoelmasta seuraavista syistä:

Fyysiset puutteet ja vajavaisuudet:

1. Huono kunto, puutteellisuus tai tuhoutuneisuus (rikkoutunut, epätäydellinen tai fragmentaarinen, kemiallisesti hajoava, konservointikelvoton tai muutoin tuhoutunut).
2. Vahingollisuus tai vaarallisuus asiakkaille, henkilökunnalle tai toisille esineille (asbesti, tuhohyönteiset, home).
3. Passiivinen poisto (kadonnut, varastettu tai olosuhteiden seurauksena tuhoutunut).

Sisällölliset ominaisuudet:

4. Käyttötarkoitusta ei tunneta.
5. Ei kuulu museon tallennusalueeseen/tallennuksen painopisteisiin (on museon kokoelmien kannalta merkityksetön tai sopimaton).
6. Soveltuu museoiden välisen tallennustyönjaon perusteella paremmin toisen museon kokoelmaan.
7. Kokoelman kannalta tarpeeton duplikaatti (toisinto) tai variantti eli kokoelmassa on jo vastaavanlainen esine.
8. Kontekstitietojen niukkuus tai olemattomuus (kontekstitiedot sisältävät esineen alkuperään, valmistukseen, omistukseen ja käyttöhistoriaan liittyviä tietoja, jotka muodostavat merkittävän osan esineen tietoarvosta ja sitä kautta sen museaalisesta käytettävyydestä).
9. Sisällölliset seikat: esineellä ei ole museaalista, pedagogista tai tutkimuksellista merkitystä, esineellä ei ole arvoa kokoelman kulttuuriperintökokonaisuuden kannalta tai esine on saatavissa jostain muualta.

Taloudelliset resurssit:

10. Kohtuuttomat säilytys-, ylläpito- ja konservointikulut tms.

Suhtautuminen poistoihin vaihtelee esineen arvoluokituksen mukaan:

1. **luokka:** Ei poistoja, ellei esine ole täysin tuhoutunut, vaaraksi muille esineille tai pysyvästi hävinnyt. Esineen säilyminen on pyrittävä turvaamaan karanteeni ja/tai puhdistus- ja pakastustoimenpiteillä ennen kuin poistoon voidaan ryhtyä. Ensimmäisen arvoluokan esineet ovat museon toiminnan kannalta välttämättömiä, joten vahingoittunut esine pyritään siirtämään alempaan arvoluokkaan poistotoimenpiteen sijaan.

2. **luokka eli rekvisiittakokoelma:** Poisto on mahdollinen, jos esine on huonokuntoinen, säilyminen epätodennäköistä eikä konservointi ole mahdollista tai esine on pysyvästi hävinnyt. Rekvisiittakokoelman esineet pyritään hävittämisen sijaan lahjoittamaan muihin museoihin. Ensisijaisesti esinettä on tarjottava alueelliselle vastuumuseolle ja sen kautta maakunnan muille museoille.

3. **luokka eli opetus- ja käyttökokoelma:** Poisto voidaan tehdä, jos esine on kulunut, särkynyt, vaatii liikaa säilytystilaa tai on pysyvästi hävinnyt. Opetus- ja käyttökokoelman esineiden poistotoimenpide on hävittäminen.

Kokoelmaa inventoitaessa on viidennestä arvoluokasta mahdollista poistaa ne toisinnot, kaksoiskappaleet ja kopiot, joita:

A) ei voida sijoittaa opetus- ja käyttökokoelmaan. Toisintoa, kaksoiskappaletta tai kopiota ei sijoiteta opetus- ja käyttökokoelmaan jos samaa esinetyyppiä on kokoelmassa useita

vastaavia kappaleita, esineet ovat huonokuntoisia tai esineiden tiedot ovat vähäiset tai olemattomat.

B) alueellinen vastuumuseo ja maakunnan (paikallis)museot eivät ota vastaan.

Esinepoistosta on aina tehtävä poistopöytäkirja, josta käyvät ilmi esineen kaikki tiedot ja valokuva, poiston syy, ehdotetut ja toteutetut poistotavat, poiston ehdottaja ja toteuttaja sekä poiston lopullinen päivämäärä (LIITE 2). Poistoissa noudatetaan lisäksi museotyön eettisiä sääntöjä[23].

Koska esinepoistoja tehdään Mäntyharjun museoissa vain erityisen painavin syin, suurin osa poistettavista esineistä on hyvin huonokuntoisia tai täysin tuhoutuneita. Hävittäminen on tällaiselle esineelle tyypillinen jatkotoimenpide, erityisesti jos esine kuuluu 2., 3. tai 5. arvoluokkaan, tai sitä ei ole luetteloitu tai numeroitu. Mäntyharjun museoissa on ollut ongelmana kokoelmista poistettujen esineiden jääminen museon säilytystiloihin, kun niitä ei ole hävitetty suunnitellusti resurssivajeen takia. Yksi syy poistojen tekemättä jättämiseen museossa on ollut se, ettei poistoja ehdottanut kokoelmatyöntekijä ole ollut varma poistettavien kohteiden kuulumisesta kokoelmiin. Jatkossa tällaisia esineitä kohdellaan poistoprosessissa samoin kuin luetteloimattomia esineitä, mikäli niiden alkuperän selvittäminen on mahdotonta tai vaatisi kohtuutonta aikaa ja vaivaa.

Myöskään Mäntyharjun museokokoelmiin selkeästi kuuluneita esineitä, joista on täytetty poistopöytäkirjat ja joiden poistopäätös on hyväksytty, ei ole kuitenkaan hävitetty suunnitellusti. Poistettujen esineiden säilyttämistä samoissa tiloissa museoesineiden kanssa tulisi pitää vain väliaikaisratkaisuna. Esineiden hävittämistä varten tulee kartoittaa niiden materiaaleille ja museon resursseille sopivia menetelmiä. Tällä hetkellä poistoa odottaa Mäntyharjun museon säilytystiloissa jopa kymmeniä esineitä: niiden hävittäminen ja poistoprosessin vieminen loppuun tehostaisi museon toimintaa, kun säilytystiloista vapautuisi tilaa kokoelmaesineille. Tämä mahdollistaisi myös suunnitelmallisen tallennustoiminnan jatkumisen tulevaisuudessa, sillä tällä hetkellä esinetallennusta vaikeuttaa museon säilytystilojen rajallisuus. Poistetuista esineistä voi olla myös vaaraa muille samassa tilassa säilytettäville kokoelmaesineille, sillä ne voivat altistaa niitä esimerkiksi tuholaisille.

10.4. Museo-objektin elinkaari museokokoelmassa ja sen dokumentointi

Objektin kulku museossa osaksi museokokoelmaa ja osana sitä sisältää monia vaiheita. Tämä kokoelmaobjektin elinkaari vaihtelee museoittain museossa noudatettavien käytäntöjen mukaan. Museo-objektin elinkaaren perusvaiheet ovat hankinta, vastaanotto, kirjaus, luettelointi, kuntotarkistus, karanteeni, säilytys ja poisto. Toteutettua poistoa lukuun ottamatta näiden osien keskinäinen järjestys voi vaihdella tilanteen mukaan, ne voidaan toteuttaa käytännössä yhtäaikaisesti tai jättää kokonaan pois. Museo-objektin elinkaaren jokaiseen vaiheeseen kuuluu asianmukaisten lomakkeiden täyttäminen tai esineeseen kohdistuneiden toimenpiteiden dokumentointi.

Objektin hankintaperiaatteet, vastaanotto ja poisto on kuvattu muualla tämän dokumentin yhteydessä. Tässä on kuvattu esineen tai valokuvan liittäminen kokoelmiin, luettelointi ja säilytyspaikan valinta yleisesti.

10.4.1. Museoesineen elinkaari

Vastaanottopäätöksen jälkeen esine on kirjattava ja luetteloitava mahdollisimman nopeasti. Esineelle annetaan juoksevan esinenumerosarjan mukainen numero ja tämä numero merkitään esineeseen

[23] Ks. ICOM Museotyön eettiset säännöt 2021: Poistot kokoelmista (2.12–2.17).

huomaamattomaan paikkaan. **Tärkeintä on aina tietää viimeinen käyttöönotettu päänumero, jotta vältytään samannumeroisilta esineiltä. Epäselvissä tapauksissa voidaan jättää väli viimeiseen tiedossa olevaan päänumeroon ja aloittaa päänumeroiden antaminen esim. seuraavasta tai sitä seuraavasta tuhatluvusta.** Numeroinnin jälkeen esine mitataan ja siinä mahdollisesti olevat merkinnät ja koristelut kirjataan ylös. Samalla esine tarkistetaan huolellisesti kunnon ja mahdollisten tuholaisvaurioiden varalta. Esine valokuvataan ja kuva tai kuvat liitetään osaksi esineen tietoja sähköiseen järjestelmään (PaMu-kokoelmatietokanta).

Kun esine on puhdistettu, luetteloitu, numeroitu ja kuvattu, se siirretään säilytykseen tai pannaan esille näyttelyyn. Perusperiaatteena on esineen säilyvyyden takaaminen ja jokaisen esine- ja materiaaliryhmän oikeaoppinen säilyttäminen. Säilytykseen menevä esine pakataan sille soveltuviin suojaus- ja pakkausmateriaaleihin. Esineen sijainti on kirjattava luetteloon mahdollisimman tarkasti. Tämä on erityisen tärkeää, kun esineen luetteloinnista ja säilytyksestä vastaa museon kausityöntekijä. Esineitä siirreltäessä huolehditaan, että määritellyt paikat ja sijaintipaikkamerkinnät vastaavat toisiaan ja säilyvät ajantasaisina.

10.4.2. Valokuvien, filmien ja nauhoitteiden elinkaari

Museo voi ottaa vastaan sekä alkuperäisiä että reprokuvattuja valokuvia. Myös valokuvista, filmeistä ja nauhoitteista otettuja digitaalisia kopioita on mahdollista liittää osaksi kokoelmia, mikäli niiden laatu on riittävä. Esim. kuvista on tarkistettava niiden tarkkuus eli kuvapisteiden lukumäärä ja äänitiedostoissa laatu eli näytteenottotaajuus ja bittisyvyys. Lisäksi on tarkastettava digitaalisten tiedostojen pitkäaikaissäilytykseen soveltuvat versiot, mikä on ohjeistettu PaMu-kokoelmatietokannan ohjekirjassa. Vastaanotetut objektit kirjataan ja luetteloidaan osaksi museon pääkirjaa ja niille annetaan juoksevan päänumeron mukainen numero. Teknisten tietojen, kuvaajan/nauhoittajan ja aiheen lisäksi kirjataan ja varmistetaan tekijän- ja käyttöoikeuksiin liittyvät tiedot. Objektit säilytetään valolta suojattuna ja tarvittaessa ympäröitynä happovapaalla materiaalilla. Vanhat valokuvat, filmit ja negatiivit vaativat säilyäkseen tarkkaan säädeltyjä säilytysolosuhteita, ja tyypillisesti ne tuhoutuvat vähitellen verrattain hyvissäkin säilytysolosuhteissa. Tämän vuoksi valokuva- ja audiovisuaalisen aineiston digitointi ja varmuuskopiointi sekä digitaalisen aineiston säilyvyydestä huolehtiminen on erityisen keskeistä niiden pitkäaikaissäilytyksen kannalta. Lisäksi valokuva- ja audiovisuaalisten objektien kuntoa on syytä seurata. Mahdolliset muutokset ja vauriot objektissa dokumentoidaan ja kirjataan luettelointitietoihin.

9.5. Ennaltaehkäisevä konservointi

Mäntyharjun museo noudattaa ennakoivan konservoinnin periaatteita. Käytännössä tähdätään hyvien säilytys-, esilläpito- ja kuljetusolosuhteiden järjestämiseen. Museo pyrkii säilyttämään objektinsa mahdollisimman hyvin ja käsittelemään niitä varovasti, jotta konservoinnille ei tulisi tarvetta. Pääsääntöisesti esineiden tarpeetonta siirtelyä vältetään, ja niitä käsitellessä käytetään puuteroimattomia nitriilihanskoja. Esine- ja asiakasturvallisuutta edistää esineiden sijoittaminen näyttelyssä niin, että kävijät eivät pääse koskemaan niihin. Esineille tehdään säännöllisiä kuntotarkastuksia, joiden ohessa pidetään silmällä merkkejä vaurioista ja tuholaisista. Kunnossa havaitut puutteet dokumentoidaan ja esinetietoihin lisätään tiedot vaurioista sekä niiden havaitsemisajankohdasta. Tuholaisille altistuneet esineet eristetään karanteeniin, kunnes vaara tuholaisten leviämisestä muihin esineisiin on ohi. Tässä yhteydessä tuholaistilanteen seurantaan voidaan käyttää esim. hyönteisansoja. Vaurioituneet esineet voidaan puhdistaa tai poistaa kokoelmista, riippuen tuholaisongelman uusiutumisen vaarasta ja vaurioiden laajuudesta, sekä esineen yleisestä kunnosta ja arvoluokasta (ks. 5.3. Kokoelmapoistot). Esineelle tehdyistä toimenpiteistä, kuten puhdistuksesta, tehdään asiaankuuluvat merkinnät esineluetteloon ja PaMu-kokoelmatietokannassa Konservointikenttään. Karanteenissa olevista esineistä tehdään asianmukaiset merkinnät, ja niiden sijaintimerkinnät

pidetään ajantasaisina. Varsinaiseen konservointityöhön museolla ei ole resursseja, mutta erityiseen tarpeeseen konservointipalvelut voidaan hankkia ostopalveluna.

Museorakennukset ovat olennainen osa museotoimintaa, vaikka ne eivät kuulukaan museon omistukseen. Niihin kohdistuvista korjaus- ja hoitotoimenpiteistä huolehtii Mäntyharjun kunnan kiinteistöhallinto.

11. Metatiedon hallinta ja dokumentointi

Mäntyharjun museon kokoelmat ja toiminta dokumentoidaan ensisijaisesti sähköisesti. PaMu-tietokannan soveltuvuutta pitkäaikaissäilytykseen kontrolloidaan mediatiedostojen osalta PAS-palvelujen ohjeiden mukaan.

11.1. Kokoelmaluettelot

Kokoelmien luetteloinnilla pyritään varmistamaan aineistojen saatavuus nyt ja tulevaisuudessa sekä museon toimijoille että yleisölle. Kokoelmaesineet luetteloidaan mahdollisimman laaja-alaisesti eri tekniikoita ja menetelmiä käyttäen, jotta kokoelmien kautta tapahtuvaa kulttuuriperintötiedon saatavuutta, tallentamista ja säilyttämistä voidaan edistää mahdollisimman hyvin. Kokoelmatöistä erityisesti luettelointi on jatkuvaa kulttuurityötä, joka vie taloudellisia ja henkilötyöresursseja. Työ on ollut lyhytaikaisten hankkeiden ja vaihtuvan henkilökunnan varassa, joten kokoelmiin liittyvien tietojen ja tarinoiden tallentaminen kirjallisina on ensiarvoisen tärkeää. Kokoelmatietokannan ottaminen käyttöön luetteloinnin välineenä tekee kokoelmatiedoista saavutettavampia museoiden henkilökunnalle ja turvaa luettelointitietojen pitkäaikaisen säilymisen. Finna-liitäntä tulee tekemään kokoelmatiedoista saavutettavampia myös museon yleisöille.

Sähköinen luettelointi palvelee paremmin sekä museon sisäistä tiedon, esineiden, kuvien ja muun aineiston hallintaa, että tuottaa yleisölle tietoa kokoelmista. Sähköinen kokoelmajärjestelmä kaipaa kuitenkin huoltoa ja päivitystä paperista enemmän. Mäntyharjun museon kokoelmatiedot on kirjattu 1970-luvulta lähtien käsin erillisiin diaarikirjoihin, joita on 2000-luvulla siirretty digitaaliseen muotoon. Siirretyt kokoelmatiedot on kirjattu Excel-taulukkoon, joka on nähtävä vain eräänlaisena hätäratkaisuna esinetietojen säilyttämiselle ennen niiden siirtämistä PaMu-kokoelmatietokantaan.

11.1.1. Mäntyharjun museon esineluettelointi

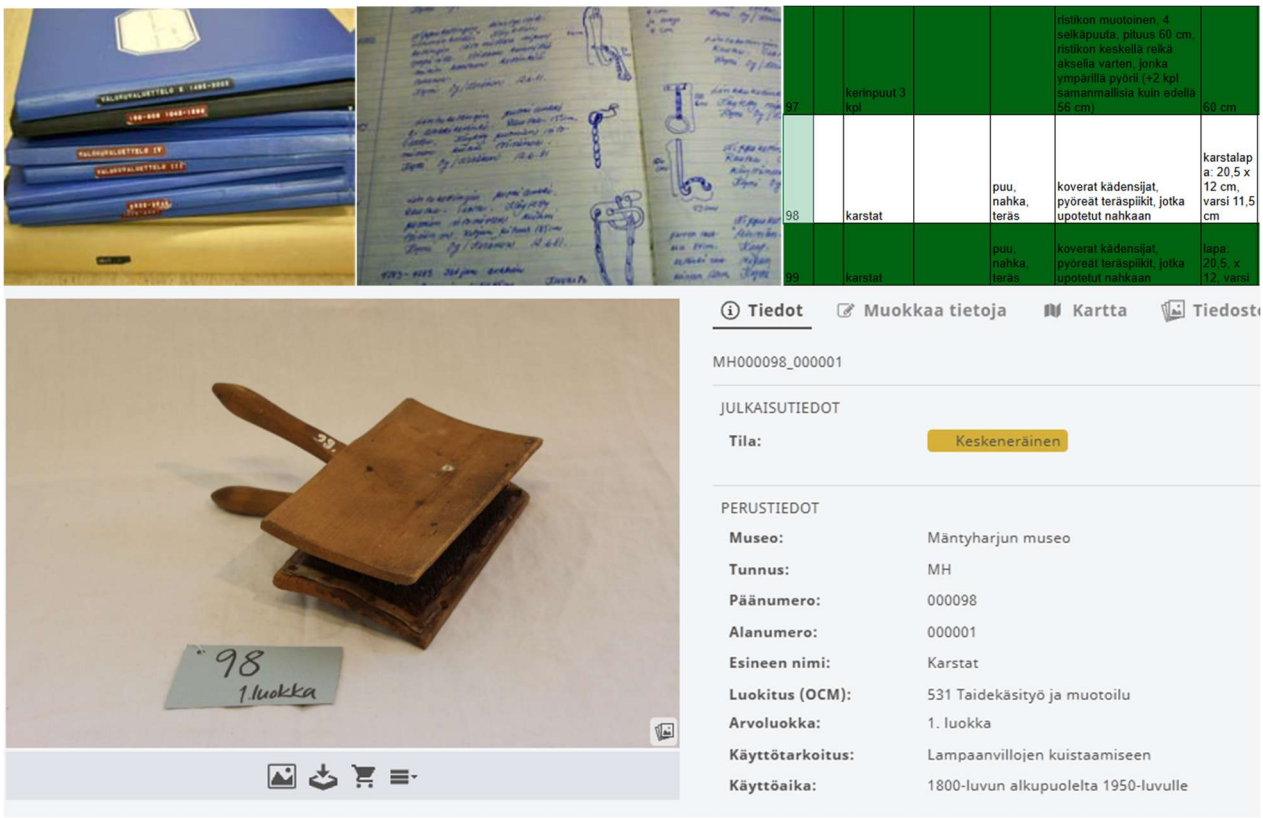
Mäntyharjun museon esinekokoelmat on kirjattu ylös käsinkirjoitettuihin pääkirjoihin ja kortistoon sekä digitaaliseen muotoon Excel-taulukkoon. Esinekortit on täytetty takautuvasti diaarien pohjalta ja jaettu peltisiin laatikoihin aihepiireittäin.[24] Sähköinen esineluettelo on tehty pääkirjojen perusteella. Vuodesta 2012 on jatkettu vain sähköisen esineluettelon/diaarin ylläpitoa. Jatkossa ensisijaisena esineluettelona

[24] Esinekortiston rakentamisessa on käytetty Suomen Museoliiton lomaketta n:o 2. Aihepiirejä on yhteensä 36 (aihepiirien laajuus vaihtelee kattavista, kuten yhteiskunta ja teollisuus, yksittäisempiin, kuten merkinantolaitteet ja köydet ja nyörit) ja ne jakautuvat yli 200 alaluokkaan (esimerkiksi yhteiskunta-luokka on jaettu matriiseihin, puumerkkeihin ja sinetteihin, joukkotiedotusvälineisiin, rahaan, mitaleihin ja kirjoitusvälineisiin).

toimii PaMu-tietokanta. Fyysiset pääkirjat ja esinekortisto sekä Excel-esineluettelo säilytetään, mutta niitä ei päivitetä.

Sähköiseen esinediaarin on kirjattu ylös esineen numero sekä mahdollinen entinen numero, esineen nimi ja mahdollinen paikallinen nimitys, saantitiedot, materiaali, valmistustapa ja rakenne, mitat, koristelu, mahdolliset leimat ja merkit, käyttötarkoitus ja -aika, historiatiedot, lahjoitusvuosi, sijainti säilytystiloissa tai näyttelyssä, mahdollinen esinekuva, kunto sekä kuntotarkastuksen ajankohta, arvoluokka ja arvoluokittaja. Noin 1500:n luetteloidun kokoelmaesineen esinetiedot on siirretty Excel-luettelosta PaMu-tietokantaan kesään 2026 mennessä. Esinetiedot on siirretty suoraan sähköisestä luettelosta PaMu-kokoelmatietokantaan, eli esineitä ei ole tarkistettu siirron yhteydessä, ja esinekuvat on otettu eri ajankohtana. PaMu-tietokantaan on merkitty mm. museon tunnus, esineen numero, nimi ja erityisnimi, luokitus (OCM), käyttötarkoitus, käyttöpaikka ja käyttäjä, hankinta-aika, luetteloija, luettelointiaika, mitat, materiaali, sisällön kuvaus, lisätiedot, kunto ja nykyinen sijainti, sekä mahdollinen esinekuva[25].

Digitaalisessa muodossa olevan Excel-esineluettelon varmuuskopiointi toteutetaan säännöllisin väliajoin ja varmuuskopiota säilytetään tulipalo- ja varkausvaaran varalta erillisessä tilassa. PaMu-tietokannan varmuuskopiointi tapahtuu kerran vuorokaudessa. Tarvittaessa PaMu-tietokannasta on myös mahdollista tuoda esineiden metatiedot MS Excel -tiedostoon, sillä PaMu tallentaa metatiedot tekstinä.

Museon diaarikirjat 1970- ja 1980-luvuilta olivat pitkään kokoelmanhallinnan perusta. Museon sähköisen Excel-luettelon esinetiedot pohjautuvat niihin, josta esinetiedot on siirretty PaMu-kokoelmatietokantaan.

[25] Käytettävissä olevia esinekenttiä on PaMu-tietokannassa enemmän, mutta tässä luetellut kentät kuuluvat tavallisimmin Mäntyharjun museon kokoelmista tunnettuihin ja tietokantaan lisättyihin tietoihin. Loput kentät ja niiden täyttöohjeet löytyvät PaMu-tietokannan käyttöohjeesta.

11.1.2. Miekankosken uittomuseon esineluettelointi

Miekankosken uittomuseon esineistä on luetteloitu ainoastaan Mäntyharjun museolta lainassa olevat esineet. Museon omaan kokoelmaan kuuluvat esineet luetteloitiin 1990-luvulla, mutta luettelo on kadonnut luultavasti 2000-luvulla. Museon kokoelmien luettelointi ja inventointi on ensisijaisen tärkeää kokoelmien haltuunoton kannalta, kuten myös esineturvallisuuden vuoksi. Museon perustaja Päivi Tuokko on tehnyt uittomuseon näyttelyn esineistön alustavaa kartoitusta vuonna 2026. Koska museon arkistoidut esinetiedot ovat hyvin niukat tai täysin olemattomat, eikä kokoelman esineitä ole dokumentoitu kunnan toimesta, ovat Tuokon museon yksityisomistuksen ajalta keräämät arkistot, sekä hänen omaamansa muistitieto ja perehtyneisyys uittoperinteeseen kriittisiä luetteloinnin kannalta. Luetteloinnissa hänen, samoin kuin mahdollisesti muiden uittoon perehtyneiden henkilöiden, konsultointi on hyvin suositeltavaa.

Miekankosken uittomuseon kokoelmat luetteloidaan suoraan PaMu-kokoelmatietokantaan. Luettelointia on aloitettu koeluonteisesti syksyllä 2026. Tarvittaessa esinetiedot voidaan tuoda myöhemmin tietokannasta MS Excel-tiedostoon. Esineluokitus tehdään tietokantaan OCM- eli KULTU-luokitusjärjestelmää käyttäen (ks. luku 11.2.), ja lisäksi voidaan tarvittaessa hyödyntää muita asiasanastoja tai ontologioita, kuten esim. Yleistä suomalaista ontologiaa (YSO) tai Museoalan ja taideteollisuusalan ontologiaa (MAO/TAO). Esineluokituksessa käytettävät luokat valitaan priorisoiden uittomuseon ja sen kokoelmien kannalta relevanteimmat teemat. Esinetietoja voidaan myös täydentää tarvittaessa myöhemmin esim. esinekuvien ja arvoluokkien osalta. Ajankohtaiset kunto- ja sijaintitiedot lisätään kuitenkin luetteloinnin yhteydessä. Erityisesti sijaintitietojen ajanpitävyys on tärkeää esinetietojen täydentämisen kannalta.

11.1.3. Vanha-Rantalan esineluettelointi

Vanha-Rantalan talomuseon esinekokoelmat on kirjattu käsinkirjoitettuihin pääkirjoihin, käsinkirjoitettuun esinekortistoon, joka ei käsitä kaikkia museon kokoelmaesineitä, mutta joka on digitoitu, sekä sähköiseen muotoon Excel-taulukkoon. Sähköinen luettelo on tehty pääkirjojen pohjalta. Tilan alkuperäisen kokoelman esineet on luetteloitu juoksevalla päänumerolla. Luettelointi aloitettiin ennen museon avaamista, vuonna 1966, jolloin Kytölä ja Niemi luetteloivat päänumerot 1-510. Luettelointia jatkettiin vuonna 1995, jolloin otettiin käyttöön päänumerot 512–636. Esineet 512–636 löytyivät numerottomina museon säilytystiloista, ja osa niistä voi olla Aino Paloniemen museolle sen avaamisen jälkeen tuomia esineitä. Numeroitujen ja luetteloitujen esineiden lisäksi sähköiseen luetteloon on tehty merkinnät tilan säilytystiloista vuosina 1995–1999 löydetyistä numerottomista esineistä. Kyseisistä esineistä on kirjattu luetteloon niiden tiedot, mutta niitä ei ole numeroitu. Lisäksi osa luetteloiduista ja numeroiduista esineistä on merkitty kadonneeksi. Luettelointia jatkettiin vuosina 1997–1999, mutta uusia päänumeroita ei enää otettu käyttöön. Luetteloitu alkuperäinen kokoelma kattaa 636 päänumeroa ja noin 1000 yksittäistä objektia. Lisäksi luettelossa on luetteloituja, mutta kadonneita esineitä noin 50, ja luetteloon kirjattuja mutta numerottomia esineitä noin 30 kappaletta. Numerottomissa esineissä on sekä museon tiloista vuoden 1995 jälkeen löytyneitä, mahdollisesti alkuperäiseen kokoelmaan kuuluneita esineitä, että lahjoitettuja esineitä, joita ei ole vielä luetteloitu osaksi L-osakokoelmaa. Osasta luetteloiduista esineistä on otettu valokuvat, joiden negatiivit ovat museon säilytyksessä. Esinekuvia ei ole digitoitu.

Museon kirja- ja lehtikokoelmat liitettiin vuonna 1989 osaksi Pertunmaan kunnan hallinnoimia Vanha-Rantalan talomuseon kokoelmia. Kirjakokoelmat on luetteloitu erilleen esinekokoelmasta museon käsinkirjoitettuihin pääkirjoihin, mutta kokoelmaluettelot ovat osin päällekkäisiä: osa kirjoista on luetteloitu sekä esine- että kirjaluetteloon, mutta eri päänumeroilla. Luetteloituja kirjoja ja lehtiä on museon kirjaluettelossa 866 päänumeroa, mutta esineiden todellinen lukumäärä on tätä suurempi, sillä esimerkiksi saman vuosikerran lehdet on voitu merkitä saman päänumeron alle. Luetteloon on merkitty esineen päänumero, kirjan nimi, kirjoittaja, painoaika ja -paikka, sivumäärä, onko kirja sitomaton, sekä muut tiedot, kuten mahdolliset merkinnät tai esineen tunnettu omistushistoria. Pieni osa kirjakokoelman esinetiedoista, eli esinekokoelman kanssa päällekkäinen osa, on siirretty myös sähköiseen luetteloon Excel-

tiedostoon, mutta valtaosaa kirjaluettelosta ei ole digitoitu. Kirja- ja lehtikokoelman esineistä ei ole myöskään otettu esinekuvia. Jatkossa kirja- ja lehtikokoelman esinetiedot siirretään pääkirjoista PaMu-tietokantaan, ja kokoelma liitetään osakokoelmana osaksi esinekokoelmaa. PaMu-tietokannassa tämä tapahtuu merkitsemällä Kokoelmat-kenttään esim. Kirja- ja lehtikokoelmat -nimike ja Lisätiedot-kenttään selvennys, että kyseessä on esinekokoelman osakokoelma.

Vanha-Rantalan museon lahjoitettujen esineiden kokoelma, eli L-kokoelma, koostuu 38 päänumerosta ja noin 150 yksittäisestä esineestä. Esineet on numeroitu juoksevalla päänumerolla, ja erotettu muusta esinekokoelmasta omaksi kokoelmakseen päänumeron alkuun merkityllä L-kirjaimella. Osakokoelma on luetteloitu käsinkirjoitettuihin pääkirjoihin erilleen tilan alkuperäisestä esinekokoelmasta, mistä esinetiedot on siirretty museon sähköiseen esineluetteloon 2010-luvulla. Lahjoitettujen esineiden numerointia ei ole jatkettu arviolta vuoden 1995 jälkeen, mutta lahjoituksia on otettu vastaan vielä 1990-luvun loppupuolella. Luettelointia jatkettiin vuosina 1997–1999, ja viimeisimmät luetteloon merkityt, numerottomat lahjoitukset ovat vuodelta 1997. Lahjoitettuja esineitä ei ole kuvattu. L-osakokoelman siirrossa PaMu-tietokantaan se merkitään esinekokoelman osakokoelmaksi, jolloin teknisellä tasolla toimitaan samoin kuin kirja- ja lehtikokoelman kohdalla. PaMu-tietokannassa päänumerosta jätetään L-kirjain pois, ja merkitään esineen vanha numero Memo-kenttään. Syksyllä 2026 aloitetussa koeluontoisessa Vanha-Rantalan esinekokoelmien luetteloinnissa PaMu-kokoelmatietokantaan on kuvattu kaksi L-osakokoelman esinettä, ja otettu käyttöön päänumero 39 (esineet 39:1 ja 39:2).

Vanha-Rantalan talomuseon arkeologinen kokoelma on numeroitu ja luetteloitu kaivausten yhteydessä vuonna 1984. Listamuotoiseen, konekirjoitettuun luetteloon on merkitty löydön numero, nimi ja löytöpaikka kaivauksen tason ja ruudun tarkkuudella, sekä mahdolliset lisämerkinnät, kuten esineen erityisnimi. Artefaktiluetteloon on päivitetty myöhemmin käsinkirjoittamalla löytöjen sijaintitiedot, mikäli niitä on siirretty, mutta sijaintitiedot eivät ole tarkkoja. Arkeologisten kokoelmien luettelo on esinetiedoiltaan niukka, eikä sitä ole pääasiallisesti päivitetty, joten esim. löytöjen kunnosta ei ole ajankohtaista tietoa. Arkeologista kokoelmaa ei ole liitetty osaksi museon kokoelmia. Arkeologisten löytöjen luettelon digitoimisen, päivittämisen, ja esinetietojen laajentamisen yhteydessä se liitetään osaksi talomuseon esinekokoelmaa omana osakokoelmanaan. PaMu-tietokannassa tämä tapahtuu teknisesti samoin kuin kirja- ja lehtikokoelmien ja L-kokoelman kohdalla. Esineiden inventoinnin yhteydessä tarkistetaan niiden kunto, otetaan niistä mitat, ja kuvataan ne. Lisäksi päivitetään artefaktien sijaintitiedot, ja ne pidetään ajantasaisina löytöjä siirrettäessä. Mahdollisuuksien mukaan luetteloinnin yhteydessä tai myöhemmin esinetietojen päivityksen ohessa voidaan myös tehdä esinelöytöjen tarkempaa identifiointia.

Vanha-Rantalan esinekokoelmien tietojen syöttäminen PaMu-tietokantaan aloitettiin syyskuussa 2026 koeluonteisesti. Jatkossa jo olemassa oleva esineluettelo siirretään kokonaisuudessaan manuaalisesti tietokantaan, ja esineiden luettelointia jatketaan suoraan tietokantaan. Sähköinen luettelo sekä fyysiset pääkirjat säilytetään, mutta niitä ei jatkossa päivitetä tai täydennetä. Esinetietoja siirrettäessä on huomioitava, että joidenkin esineiden kohdalla sähköinen luettelo sisältää museon pääkirjoihin verrattuna niukemmat esinetiedot, joten esinetietoja täytettäessä on hyvä tukeutua sähköisen luettelon lisäksi myös käsinkirjoitettuihin pääkirjoihin. Varsinkin numerottomien esineiden kohdalla myös museon arkistoaineistosta on hyötyä, sillä joidenkin esineiden lahjoituskirjat tai muut kontekstitiedot on arkistoitu virka-aineistoon, vaikkei niistä ilmeneviä tietoja olisi merkitty luettelointitietoihin. Luetteloitujen esineiden sijainti- ja kuntotiedot ovat osin vanhentuneet, joten nämä tiedot päivitetään tietokantaan myöhemmin esineinventoinnin yhteydessä, mikäli inventointia ei suoriteta ennen tietojen siirtoa tai sen aikana. L-osakokoelma luetteloidaan PaMu-tietokannassa esinekokoelmassa omaksi osakokoelmakseen, samoin kuin sähköisesti luetteloimattomat lehti- ja kirjakokoelma sekä arkeologinen kokoelma. Luetteloimattomat esineet luetteloidaan suoraan PaMu-tietokantaan. Esineluokitus tehdään tietokantaan manuaalisesti OCM- eli KULTU-luokitusjärjestelmää käyttäen (ks. luku 11.2.). Tarvittaessa voidaan hyödyntää muita asiasanastoja tai ontologioita, kuten esim. Yleistä suomalaista ontologiaa (YSO) tai Museoalan ja taideteollisuusalan ontologiaa (MAO/TAO) niin että käytetyn asiasanan perään merkitään, mistä sanastosta tai ontologiasta sana on otettu. Esineluokituksessa käytettävät luokat valitaan priorisoiden talomuseon ja sen kokoelmien

kannalta relevanteimmat aihepiirit. Esinekuvat voidaan lisätä tarvittaessa myöhemmin, samoin kuin esineen arvoluokka. Aiemmin kuvattujen esineiden kohdalla voidaan harkita vanhojen esinekuvien hyödyntämistä, mutta mahdollisuuksien mukaan nämäkin esineet olisi hyvä kuvata uudelleen, sillä esineen kunto ja ulkomuoto voi olla muuttunut kuvausajankohdasta, eivätkä kuvat välttämättä sovi tiedostomuodon tai kuvanlaadun perusteella pitkäaikaissäilytykseen.

11.1.4. Museoiden valokuva-, filmi- ja nauhoitekokoelmat

Mäntyharjun museon valokuvakokoelma on kirjattu diaarikirjoihin ja valokuvakortistoon[26]. Diaareissa on huomioitu valokuvan numero, tekniikka, koko, valokuvaaja, saantitiedot, aihe, kuvassa esiintyvät henkilöt sekä kuvausaika. Tekniikan lisäksi on kirjattu, onko kyseessä alkuperäiskappale vai jäljennös. Diaarikirjoihin ja kortistoon luetteloitujen valokuvien metatiedot on siirretty sähköiseen Excel-luetteloon vuosien 2015–2022 aikana. Luetteloidut valokuvat käsittävät noin 5000 päänumeroa. Vain yksi aiemmin luetteloimaton valokuva on luetteloitu vuoden 2012 jälkeen, mutta luetteloimattomat valokuvat on valtaosin päänumeroitu ja osin myös alanumeroitu vuonna 2022. Sähköisen valokuvaluettelon asiasanoituksessa on huomioitu vuoden 2015 tallennussuunnitelmassa määritellyt valokuva- ja audiovisuaalisen aineiston tallennuksen painopisteet, ja valokuvaluettelo on muokattu PaMu-tietokannan kenttiä mukailevaksi vuonna 2022. Sähköiseen valokuvaluetteloon on merkitty museon nimi ja tunnus, valokuvan numero, kuvatyyppi, kuvakoko, negatiivin koko, kuvaaja, kuvausaika, kuvauspaikka, kategoriat/asiasanat, sisällön kuvaus ja lisätiedot, kuten onko kyseessä alkuperäinen valokuva vai sen kopio, sijainti, saantitiedot, sekä luetteloinnin tai tietojen siirron ajankohta ja luetteloija.

Mäntyharjun museon filmi- ja nauhoitekokoelmien sisältö on kirjattu ylös erillisiin luetteloihin, mutta tietoja ei pääosin ole liitetty osaksi pääkirjoja. 30 luetteloidun filmin tiedot on siirretty sähköiseen luetteloon vuonna 2015, mutta luetteloihin kirjattuja, numerottomia filmejä tai äänitteitä ei ole siirretty sähköiseen luetteloon, eikä niitä ole numeroitu. Sähköiseen filmiluettelon kentät sisältävät filmin numeron, ja tiedot filmin laadusta, kuvaajasta, saantitiedoista, kuvausajasta ja -paikasta, aiheesta, sijaintipaikasta sekä luetteloijasta ja luettelointiajasta. Filmiluetteloon on varattu myös kentät asiasanoitusta, filmien julkaisu- ja näyttelykäyttöä sekä lisätietoja varten, mutta näitä ei ole täytetty.

Noin 110 luetteloitua Mäntyharjun museon kokoelmien valokuvaa on digitoitu skannaamalla. Kaikkia luetteloituja kuvia ei ole päädytty digitoimaan. Skannaus kuluttaa valokuvia, joten erityisen arvokkaita tai vanhoja valokuvia ei ole digitoitu tällä metodilla, vaan esim. Nestor Kurvisen valokuvat on jätetty tämän vuoksi odottamaan muunlaista digitoimista. Reprokuvaus on valokuvia vähemmän kuluttava digitoimiskeino. Maakunnan alueelle on harkittu reprokuvausvälineistön hankkimista esim. yhteiskäyttöön useammalle alueen paikallismuseolle, mutta tämä ei ole toistaiseksi toteutunut. Toisaalta tasoskannerien tekniikka on parantunut: aiemmin standardina valonlähteenä oli kylmäkatodiloistelamppu (Cold Cathode Fluorescent Lamp), mutta nykyisin standardina on LED-valo, joka ei käytännössä tuota ultravioletti- tai infrapunasäteilyä, ja ainoastaan vähän lämpösäteilyä. Hyvälaatuisissa tasoskannereissa värintoistoindeksi on jo lähellä sataa, eli luonnollisia värejä. Digitoitujen kuvien lisäksi museolla on runsaasti syntyperäisiä digikuvia (ks. luku 3.2.), joita ei ole luetteloitu tai numeroitu.

Mäntyharjun museon audiovisuaalista kokoelmaa on digitoitu rajatusti. Heiliön filmejä on digitoitu 2000-luvulla erityisesti opetuskäyttöön, ja Helsingin Taide- ja kulttuurivirastoon (Kuvi) säilytykseen siirretyt, Mäntyharjun säästöpankilta lahjoituksena saadut filmit on digitoitu ja tallennettu digimuodossa Mäntyharjun kokoelmiin. Nauhoitekokoelmaa ei ole digitoitu yhtä luetteloimatonta C-kasettia ja muutamia

[26] Kortiston pääluokkia ovat: I julkiset rakennukset, II juhlat, III julkisen elämän tapahtumat ja juhlat, IV näyttelyt, V ammatit, VI näytelmät, VII vapaa-aika ja retket, VIII yhdistystoiminta, IX rakennukset, rakennustyömaat, tiet ja sillat, X museoesineiden kuvat, XI henkilökuvat, XII maisemat, luonto ja eläimet, XIII yhteiskunta, IXX sairaalat ja sosiaalihuolto, XX taide, XXI muistomerkit, patsaat ja hautausmaat.

sisällissotaan liittyviä kasetteja lukuun ottamatta. Sisällissodasta kertovat kasetit täytyy kuitenkin digitoida uudelleen, sillä niitä ei ole digitoitu käyttökelpoisessa muodossa. Lisäksi museolla on runsaasti luetteloimatonta ja numerotonta, digitaalista tai digitoitua audiomateriaalia, jonka konteksti ja kuuluminen kokoelmaan on monelta osin epävarmaa. Osa kyseisestä äänitemateriaalista on luultavasti kerätty tai digitoitu museon vaihtuvia näyttelyjä varten, mutta numeroiden ja luettelointitietojen puuttuessa, sekä äänitiedostojen epäjohdonmukaisen nimeämisen takia materiaalin identifiointi on haastavaa.

Vanha-Rantalan talomuseon valokuvakokoelmasta on luetteloitu 19 kehystettyä tai kehystämätöntä valokuvaa ja 3 valokuva-albumia museon esinekokoelmaluetteloon. Valtaosaa museon valokuvakokoelmasta ei ole kuitenkaan numeroitu tai luetteloitu, eikä valokuvakokoelmaa ole digitoitu. Miekankosken uittomuseon valokuvakokoelma on täysin luetteloimatonta, numeroimatonta ja digitoimatonta Mäntyharjun museolta lainassa olevia valokuvia lukuun ottamatta.

Vanha-Rantalan talomuseon valokuvakokoelman luettelointia varten siitä muodostetaan oma kokoelmansa, johon luetteloimattomat valokuvat luetteloidaan juoksevalla päänumerolla. Esinekokoelmaan alun perin liitetyt valokuvat siirretään osaksi museon uutta valokuvakokoelmaa ja numeroidaan uudelleen. Vaihtoehtoisesti luetteloidut, kehystetyt valokuvat ja valokuva-albumit pidetään esinekokoelmassa, mutta kehyksettömät valokuvat liitetään osaksi valokuvakokoelmaa. Esineluettelossa olevaa merkintää valokuvista ei poisteta siirron yhteydessä, eikä valokuvien esineluetteloon merkittyjä numeroita oteta uudelleen käyttöön, vaan esineluettelotietoihin tehdään siirron yhteydessä merkintä objektin siirrosta ja uudesta numerosta. Talomuseon luetteloimattomien valokuvien luettelointi voi olla haasteellista, sillä valokuvista ei ole tehty diaarimerkintöjä kokoelmaan liittämisen yhteydessä. Lisäksi monien valokuvien henkilöiltä on mahdotonta enää saada ensikäden tietoa niihin liittyen. Valokuvien metatiedoista, kuten kontekstista, niissä esiintyvistä henkilöistä, sekä kuvauspaikasta ja -ajasta voi kuitenkin saada vihjeitä joistakin kuvista löytyvistä merkinnöistä. Lisäksi Vanha-Rantalan tilan asukkaiden perillisistä ja muista sukulaisista voi olla apua kuvien kontekstoinnissa. Tarvittaessa objektitietojen täydentämisessä, esim. paikkojen ja henkilöiden tunnistuksessa, voidaan tukeutua myös muihin paikallisiin toimijoihin. Miekankosken uittomuseon valokuvakokoelman luetteloinnissa konsultoidaan mahdollisuuksien mukaan museon alkuperäistä omistajaa, ja tarvittaessa myös muita paikalliseen uittoperinteeseen ja metsäteollisuuden (paikallis)historiaan perehtyneitä toimijoita.

Vanha-Rantalan ja Miekankosken museoiden valokuvaluetteloille tehdään erilliset Excel-luettelot. Niiden kentät täytetään Savonlinnan museon valokuvatietokannan mukaisesti, sillä PaMu-tietokannan tulevan valokuvatietokannan metatietokentät tulevat vastaamaan sitä. Maakuntamuseotutkija tekee valmiit Excel-pohjat sähköistä luettelointia varten. Asiasanoituksessa suositellaan käytettäväksi esim. valokuvien samoin kuin esineiden asiasanoitukseen soveltuvaa OCM-luokitusjärjestelmää, KOKO-ontologiaa, tai muita valokuvien luettelointiin soveltuvia asiasanastoja tai ontologioita niin, että luetteloon merkitään asiasanan perään suluissa käytetty asiasanasto tai ontologia. Käytettyjen asiasanastojen tai ontologioiden tulee olla ylläpidettyjä: esim. Yleisen suomalaisen asiasanoituksen (YSA) ylläpito on lakkautettu vuonna 2019, joten sen sijaan asiasanoituksessa käytetään sen korvannutta Yleistä suomalaista ontologiaa (YSO). Lisäksi voidaan hyödyntää esim. Museo- ja taideteollisuusalan ontologiaa (MAO/TAO). Asiasanoituksessa painotetaan museoiden aihealueita ja kokoelmien painopisteitä, kuten Miekankosken uittomuseon kohdalla uittoa ja metsäteollisuutta, ja Vanha-Rantalan talomuseon kohdalla esim. agraari- ja talonpoikaisyhteisöjen elämää, sekä henkilöhistorioita ja -suhteita (esim. OCM-pääluokat 150, 200, 340, 520, 550–600). Mikäli luettelointia tehdään PaMu-tietokannan laajennuttua käsittämään myös valokuva-aineiston, voidaan valokuvat luetteloida suoraan kokoelmatietokantaan. Tietokenttien täytössä pyritään kirjaamaan objektista mahdollisimman laajat tiedot, eli tavoitteena on kaikkien kenttien täyttäminen.

Kokoelmien valokuvat pyritään digitoimaan luetteloinnin yhteydessä. Jokainen digitointikerta kuluttaa valokuvaa, joten digitointi on pyrittävä tekemään kerralla niin hyvin, että sitä ei ole tarvitse enää toistaa. Käytännössä tämä tarkoittaa kuvan tallentamista riittävän suurena ja laadukkaana. Digitoitavan kuvan minimiresoluution tulisi olla 300 ppi (pixels per inch) ja minimibittimäärän värikuvien kohdalla 24 bittiä

ja harmaasävydigitoinnissa 8 bittiä. Kuvasta tallennetaan TIFF-tiedosto ja tarvittaessa JPEG-tiedosto. Kaikki digitoidut kuvat (TIFF) tallennetaan kahteen erilliseen määrättyyn tiedostosijaintiin, esimerkiksi verkkolevylle ja ulkoiselle kovalevylle, jotta tiedoston säilyminen olisi mahdollisimman vakaalla pohjalla. Varmuuskopiota säilytetään esimerkiksi valokuva-arkistossa.

Osa digitoiduista Mäntyharjun museon valokuvakokoelman valokuvista on julkaistu Mäntyharjun museon verkkomuseossa, ja museo myy niiden julkaisulupia. Valtaosa kokoelman valokuvista ei kuitenkaan ole asiakkaiden saavutettavissa. Miekankosken uittomuseon ja Vanha-Rantalan talomuseon valokuvakokoelmia ei ole digitoitu, eivätkä ne ole asiakkaiden saavutettavissa näyttelyssä esillä olevia valokuvia lukuun ottamatta. Luetteloinnin yhteydessä tulisikin pyrkiä mahdollisuuksien mukaan digitoimaan kuvat, sekä harkita niiden julkaisemista esim. verkkomuseossa. PaMu-kokoelmatietokanta tulee tulevaisuudessa laajenemaan niin, että tietokanta käsittää myös valokuvakokoelmat, ja PaMu-kokoelmatietokannan liittymä Finna-hakupalveluun tulee tapahtumaan vuosien 2027–2030. Museoiden kuvien lisääminen tietokantaan ja Finna-hakupalveluun lisää niiden saavutettavuutta, turvaa niiden säilyvyyttä, sekä helpottaa museotyötä.

11.2. Etelä-Savon paikallismuseoiden kokoelmatietokanta PaMu

PaMu, eli Etelä-Savon paikallismuseoiden kokoelmatietokanta, on Collection Pro -sovelluksen pilvipalveluna toteutettu maakunnan ei-ammatillisten museoiden kokoelmatietokanta. Kokoelmatietokanta on ollut käytössä vuoden 2020 lopulta lähtien ja vastaa kentiltään Savonlinnan museon esinetietokantaa. Collection Pro tarjoaa kokoelmatiedonhallintajärjestelmän sisältäen digitaalisen aineistonhallintajärjestelmän. PaMu-tietokannan ylläpitosopimus on laadittu Savonlinnan museon ja Oy Communication Pro Ab:n välillä. Savonlinnan museo tekee tietokannan liittymissopimukset paikallismuseoiden kanssa. Mäntyharjun ja Pertunmaan kunnat tekivät päätöksen kokoelmatietokantaan liittymisestä syyskuussa 2021, ja Mäntyharjun sopimus solmittiin saman vuoden lopussa.

Kokoelmatietokantaan merkittäviin esineen perustietoihin kuuluvat luettelointitietojen, kuten numeron, esineen nimen, arvoluokan, museon luokituksen ja esineen käyttöhistorian lisäksi mm. museon tunnus ja PaMu-tietokannassa käytettävän Kulttuuriaineistojen luokitusjärjestelmän (KULTU) (OCM: The Outline of Cultural Materials) mukainen, esineelle annettava luokitus. Lisätietoihin on mahdollista lisätä merkintöjä liittyen esineen valmistukseen ja museossa siihen kohdistettuihin esineprosesseihin. Kuvaustietoihin merkitään tarkat tiedot esineestä fyysisenä objektina, esim. mitat ja materiaali, kuvailutiedot, kunto, säilytyspaikka ja -ohjeet. Tietokannan käyttö on kuvattu tarkemmin sen ohjekirjassa. Mikäli esineitä ei luetteloida suoraan PaMu-kokoelmatietokantaan, vaan Excel-taulukkoon, taulukon kenttien täyttäminen PaMu-tietokannan tietokenttiä vastaavalla tavalla mahdollistaa esineiden metatietojen massasyötön tietokantaan myöhemmin.

Mäntyharjun museossa esinetietojen syöttäminen esinetietokantaan on aloitettu heinäkuussa 2022. Kesän 2022 aikana PaMu-järjestelmään siirrettiin manuaalisesti noin 1200 esineen tiedot museon Excel-tiedostoon kirjatusta pääkirjasta. Tietojen siirtämistä jatkettiin kesällä 2023, jolloin tietokantaan siirrettiin noin 320 esineen tiedot. Esinetietojen siirtoa ei ole jatkettu tämän jälkeen. Yhteensä Mäntyharjun museon kokoelmista on kesään 2026 mennessä siirretty 1 524 esinettä kokoelmatietokantaan. Vain osaan tietokannan esinekorteista on liitetty kuva esineestä.

Miekankosken uittomuseon ja Vanha-Rantalan esinetietojen siirtoa ole vielä aloitettu. Uittomuseon esinetietojen siirrosta tekee haasteellista, että museon esineitä ei ole aiemmin luetteloitu. Vanha-Rantalan kohdalla tilanne on parempi, sillä esineet on luetteloitu pääkirjoihin, ja niiden tiedot on siirretty sähköiseen Excel-taulukkoon. Vanha-Rantalan esineiden metatietojen siirto tietokantaan voidaan aloittaa suoraan manuaalisesti, tai vaihtoehtoisesti esinetietojen siirto voidaan toteuttaa massasyötöllä muokkaamalla ensin sähköinen luettelo PaMu-kokoelmatietokantaa vastaavaan muotoon. Esinetietoja voi myös täydentää

tietokantaan siirtämisen jälkeen, joten esimerkiksi esinekuvat ja tiedot esineiden sijainnista, kunnosta ja arvoluokasta voi tarvittaessa lisätä esinetietoihin myöhemmin. Miekankosken uittomuseon kohdalla esinetietojen kokoelmatietokantaan siirtäminen vaatii enemmän työtä, koska museo-objektit täytyy ensin inventoida, minkä jälkeen ne voidaan luetteloida manuaalisesti suoraan PaMu-kokoelmatietokantaan.

Vain esineitä liitetään tällä hetkellä osaksi kokoelmatietokantaa. Tämänhetkisen arvion mukaan valokuvakokoelma tulee käyttöön PaMu-kokoelmatietokannassa vuosien 2031–2034 aikana tai sen jälkeen riippuen tietokannan kehitystyöstä, ja samanaikaisesti valokuvakokoelma liitetään todennäköisesti Finna-hakupalveluun. Tätä ennakoiden Mäntyharjun museon valokuvien sähköinen luettelo on pyritty muokkaamaan kentiltään yhteensopivammaksi PaMu-kokoelmatietokannan kanssa. Mäntyharjun museon valokuvakokoelman luettelointia jatkettaessa valokuvat luetteloidaan tähän luetteloon, ja Vanha-Rantalan talomuseon ja uittomuseon valokuvia luetteloitaessa Excel-taulukon kentistä tehdään tulevan kokoelmatietokannan kenttiä vastaavia. Tämä mahdollistaa esinetietojen massasyötön tulevaisuudessa. Mikäli valokuvatietokanta on jo otettu käyttöön luettelointia tehtäessä, luetteloidaan valokuvat suoraan kokoelmatietokantaan.

Etelä-Savon paikallismuseoiden kokoelmatietokannan kokoelmien julkaisemista Finna-hakupalvelussa liittymän kautta suunnitellaan toteutettavaksi vuoteen 2030 mennessä. Tämä parantaisi huomattavasti kokoelmien saavutettavuutta, ja voisi myös mahdollistaa yleisön osallistumisen esineiden ja valokuvien tietojen täydentämiseen. Tällä hetkellä joukkoistaminen edellyttää yleisön päästämistä museon säilytystiloihin tai esineiden siirtelyä, mitä on haastavampaa toteuttaa nykyisten resurssien ja esine- ja asiakasturvallisuuden kannalta.

11.3. Digitointi ja digitaalisen aineiston säilytys

Esinekokoelmasta otettuja digikuvia säilytetään ensisijaisesti PaMu-tietokannassa. Digitoitua tai digitaalista valokuvakokoelmaa säilytetään Mäntyharjun museolla ulkoisella kovalevyllä sekä pilvipalvelussa. Hallinnoinnin helpottamiseksi kuvat on sijoitettu kansioihin, jotka käsittävät päänumeron tai niiden välin (esim. 20–31, 67, 300). Tiedostot on nimetty kuvan numerolla niin, että kaksoispiste on muutettu tiedoston nimessä alaviivaksi. Tallennusmuodon ajantasaisuutta ja säilymistä tarkistetaan vuosittain avaamalla sekä tulostamalla TIFF-kuvia pistokokeilla vähintään 10 kappaletta kummastakin tiedostosijainnista. Avatut kuvat/kuvakansiot sekä tarkistusaika kirjataan ylös, jotta tulevat pistokokeet kohdistuvat tarkistamattomiin kuviin. Mikäli kuvien avaamisessa/tulostamisessa ilmenee ongelmia, selvitetään ongelman laajuus ja syy, sekä koskeeko ongelma molempia tiedostosijainteja. Jos kuvatiedosto on vioittunut kummassakin tiedostosijainnissa, niin negatiivien ja vedosten kohdalla aineisto digitoidaan uudelleen. Jos alkuperäisaineisto on tullut digitaalisena, tiedoston korjaus joudutaan todennäköisesti hankkimaan ostopalveluna. Jos ostopalveluun ei ole varaa tai korjaus ei onnistu, niin tiedosto menetetään.

Itse kuvatiedostojen lisäksi vuosittain tulee tarkistaa luettelointietoja sisältävien tekstitiedostojen/taulukoiden toimivuus avaamalla ja tulostamalla. Erityisesti käyttöjärjestelmien ja sovellusohjelmien muutosten yhteydessä tulee varautua mahdollisiin epäyhteensopivuusongelmiin. Luettelointitietojen siirtäminen PaMu-tietokantaan ehkäisee jatkossa tästä aiheutuvia ongelmia.

Valokuvien digitointiin pyritään mahdollisuuksien mukaan hakemaan hankerahoitusta. Reprokuvaus on skannaamista parempi vaihtoehto. Se kuluttaa digitoitavia kuvia vähemmän, mikä on erityisen tärkeää museon vanhimman kuva-aineiston kohdalla. Lisäksi reproamalla digitoiminen on skannaamista nopeampaa. Reprokuvaaminen voisi onnistua esimerkiksi jakamalla tarvittavaa kalustoa ja kustannuksia lähialueen muiden museoiden kanssa.

Mikäli asiakkaalta lainataan valokuvia tai av-aineistoa vain museon kokoelmiin digitointia varten, vastaanottolomakkeen lisätiedot-kohtaan on kirjattava, että alkuperäisaineistot on palautettu tai palautetaan

omistajalle. Jos digitointi tehdään asiakkaan odottaessa, niin otetaan lomakkeelle normaalisti allekirjoitus ja lisätiedot-kohtaan tehdään merkintä, että alkuperäisaineistot on palautettu omistajalle + päivämäärä. Jos aineistot jäävät odottamaan digitointia, allekirjoitus otetaan lomakkeelle normaalisti ja lisätiedot-kohtaan tehdään merkintä siitä, että alkuperäisaineistot palautetaan omistajalle. Palautettaessa kenttään merkitään päivämäärä, otetaan omistajan allekirjoitus, ja merkitään, että alkuperäisaineistot on palautettu omistajalle.

Vaikka valokuvan omistaja ei tahtoisi lahjoittaa museolle fyysistä kuvaa, vaan ainoastaan digitoidun version, museo pyrkii mahdollisuuksien mukaan tekemään valokuvan digitoinnin, jotta aineisto saataisiin kokoelmiin riittävän hyvälaatuisena myöhempää käyttöä silmällä pitäen. Jos kyseessä on digikameralla otettu kuva, josta on olemassa vain digitaalinen versio, museo ottaa vastaan mahdollisimman korkealaatuisen ja muokkaamattoman version kyseisestä valokuvasta.

Audiovisuaalisen materiaalin kohdalla tulisi harkita siirtämistä valtakunnallisen arkistotason toimijalle, jolla on tarjota Mäntyharjun kunnan arkistoa paremmat säilytysolosuhteet. Näin on toimittu museossa aikaisemminkin. Kaikki av-aineisto ei kuitenkaan välttämättä ole kansallisella tasolla niin merkittävää, että tällainen arkisto olisi siitä kiinnostunut. Jos arkisto ottaa aineiston vastaan, sovitaan mahdollisen digitaalisen käyttökopion teettämisestä Mäntyharjun museoille. Myös valmiiksi digitaalisessa muodossa lahjoitettu av-aineisto voidaan toimittaa säilytykseen jollekin toiselle arkistolle. Aineiston siirroista tulee kuitenkin aina tehdä ja säilyttää sopimukset sekä kirjata siirrot ylös esimerkiksi filmiluetteloon. Näin tieto tehdyistä siirroista siirtyy eteenpäin esimerkiksi museon henkilökunnan vaihtuessa. Mikäli mikään muu arkistotaho ei ota av-materiaalia säilytykseensä, vaan se jää Mäntyharjun museoiden säilytettäväksi, aineiston digitoinnista päätetään tapauskohtaisesti. Av-aineiston digitointi toteutetaan ostopalveluna. Ensisijassa digitoidaan huonompikuntoista filmiaineistoa tai filmejä, jotka halutaan laajempaan käyttöön, esimerkiksi mukaan näyttelyihin. Digitoitujen filmien suhteen menetellään samoin kuin valokuvien kohdalla, eli kopio tiedostosta tallennetaan kahteen paikkaan. Aineisto digitoidaan säilytyskelpoiseen tiedostomuotoon.[27]

Digitointi voi vaatia kaksi versiota, toisen pidempiaikaista säilytystä varten ja toisen esittelykäyttöön, mikä saattaa nostaa digitoinnin kustannuksia. Digitoinnin yhteydessä kirjataan ylös tekijä(t), aika sekä muun muassa muuntamiseen käytetyt laitteistot/ohjelmistot, digitaalisen tiedoston tekniset tiedot, digitaalisen tiedoston esittämiseen vaadittavat laitteistot/ohjelmistot ja mahdolliset digitoimisessa kohdatut ongelmat tai digitoinnin epäonnistuminen.

Valmiiksi digitaalista av-aineistoa vastaanotettaessa pyritään saamaan siirto- tai säilytyskelpoisuussuosituksia vastaavia tiedostomuotoja, mutta tämä ei aina ole mahdollista. Vastaan otetaan mahdollisimman korkealaatuista ja alkuperäistä aineistoa. Tiedostomuoto muunnetaan vastaamaan Kansallisen digitaalisen kirjaston antamia suosituksia säilytyskelpoisista tiedostomuodoista (ks. em.).

11.4. Museotoiminnan dokumentointi

Mäntyharjun museo on aktiivinen vaihtuvien näyttelyiden järjestäjä, ja myös Vanha-Rantalan talomuseossa järjestetään vuosittain vaihtuvia näyttelyitä. Kaikissa museoissa järjestetään lisäksi erilaisia tapahtumia. Miekankosken uittomuseolla ei ole kunnan omistuksen aikana tehty museotoiminnan dokumentointia. Vanha-Rantalan talomuseolla museotoiminnan dokumentointi on vaihdellut eri vuosikymmeninä, ja vaikuttaa olleen aktiivisinta 1990-luvulla ja 2000-luvulla. Näyttelyjä tai museotoimintaa ei kuitenkaan ole juuri dokumentoitu vuoden 2008 jälkeen museopalvelujen ja näyttelysuunnittelun ulkoistamisen vuoksi. Jatkossa museoiden toimintaa, kuten näyttelyitä ja muita tapahtumia, dokumentoidaan tarvittaessa

[27] Ks. Kansallinen digitaalinen kirjasto, Säilytys- ja siirtokelpoiset tiedostomuodot, sekä Kansalliset pitkäaikaissäilytyspalvelut: Säilytys- ja siirtokelpoiset tiedostomuodot.

henkilökunnan voimin. Mäntyharjun museot saavat ilman sopimusta työntekijöiden työsuhteessa ja työaikana ottamiin valokuviin normaalin toimintansa edellyttämän käyttöoikeuden (työn tulos kuuluu työnantajalle).

Näyttelyiden ulkoasu dokumentoidaan valokuvaamalla ja näyttelyteksteistä arkistoidaan viimeisin versio sähköisesti. Myös näyttelyiden painotuotteista, markkinointikuvista ja oheistapahtumien tiedotteista arkistoidaan omat kappaleensa fyysisenä, sähköisenä, tai soveltuvin osin sekä fyysisenä että sähköisenä versiona.

12. Kokoelmien säilytystilat ja turvallisuus

12.1. Mäntyharjun museon kokoelmien säilytystilat

Museolla on säilytystiloja näyttelytiloissa ja kunnan muissa tiloissa. Kaikissa tiloissa ei ole mahdollista noudattaa Suomen Museoliiton suosituksia esineiden säilytysolosuhteille. Säilytystilojen olosuhteiden ja esineiden kunnon seuraamisesta huolehtii museovastaava. Tilojen vartioinnista ja ylläpidosta vastaa pääosin Mäntyharjun kunnan kiinteistöpalvelu.

Selkeimmät uhat kokoelmien säilymiselle ovat säilytys- ja näyttelytiloissa tapahtuvat vesi- ja palovahingot sekä rakennus- ja kokoelmatuholaiset. Vesivahinkojen merkkejä seurataan säännöllisesti säilytystiloissa niin museon kuin kunnan muidenkin työntekijöiden toimesta. Herkimmät esineet sijoitetaan olosuhteiltaan parhaisiin säilytystiloihin ja ne pakataan happovapaaseen paperiin. Arkisto-, valokuva- ja muu paperimateriaali säilytetään erikseen muista materiaaleista. Museon käytössä olevat tilat on varustettu vähintään alkusammutuskalustoin ja asianmukaisin opastemerkinnöin. Museorakennuksissa ja säilytystiloissa on myös huolehdittu tarvittavista lukituksista. Tuholaisten jälkiä seurataan museon säilytys- ja näyttelytiloissa ja niihin pyritään puuttumaan mahdollisimman pian.

12.2. Miekankosken uittomuseon säilytystilat

Suuri osa Mäntyharjun museon uittoa koskevista esineistä on sijoitettu pysyvästi Miekankosken Uittomuseon perusnäyttelyyn. Joitakin suurempia esineitä on kuitenkin yhä säilytyksessä muissa museon säilytystiloissa. Uittomuseon tilat ovat talvikylmiä ja esineet altistuvat lämpötilanvaihteluiden lisäksi lintujen jätöksille, roskille, hyönteisille ja pieneläimille. Jatkossa pyritään estämään lintujen ja pieneläinten pääsy museotiloihin. Päivittäisestä siisteydestä ja avoinnapidosta vastaa Miekankosken kahvilayrittäjä. Laajempia siivoustöitä tehdään museon varoilla tarpeen ja resurssien mukaan. Säilytysolosuhteiden vaihtelun, pieneläinten ja tuholaisten lisäksi selkeän, akuutin riskin kokoelmille aiheuttavat varkaudet ja ilkivalta. Näyttelytiloihin on vapaa pääsy museon aukioloaikoina, esineitä ei ole suojattu, eikä tiloissa ole valvontaa. Näyttelykokoelmiin on tämän vuoksi kohdistunut varkauksia, ja näyttelytiloissa on tapahtunut ilkivaltaa. Jatkossa tilojen vartiointia lisätään mahdollisuuksien mukaan, tai vaihtoehtoisesti näyttelyesineet suojataan esimerkiksi fyysisillä esteillä. Näyttelyesineet tulee inventoida säännöllisesti, jotta esineiden katoaminen tai vaurioituminen huomataan mahdollisimman pian tapahtumahetkestä. Havaitusta varkaudesta tai esineeseen kohdistuneesta ilkivallasta tehdään merkintä esinetietoihin ja tarvittaessa rikosilmoitus (ks. luku 10.3.).

Miekankosken uittomuseon näyttelyssä on tällä hetkellä esillä uittomuseon valokuvakokoelman originaalikuvia. Alkuperäisten kuvien säilytys valvomattomassa, peruslämmittämättömässä tilassa, johon pääsee tuholaisia ja auringonvaloa, on kuvien säilymisen kannalta merkittävä riski. Kuvien säilymisen kannalta

on ensisijaisen tärkeää, että alkuperäiset kuvat siirretään Mäntyharjun museon kuva-arkistoon säilytykseen, ja näyttelyyn sijoitetaan niistä otettavat reprokuvat.

12.3. Vanha-Rantalan talomuseon säilytystilat

Vanha-Rantalan talomuseon kokoelmien esineiden säilytystiloja on sekä näyttelytiloissa että kunnan muissa tiloissa. Perusnäyttelyn esineitä säilytetään lähtökohtaisesti näyttelytiloissa. Lisäksi museorakennuksen yleisöltä suljetuissa tiloissa säilytetään tällä hetkellä joitakin museoesineitä. Vanha-Rantalan tiloista kamarit ja sali ovat talvilämmitettyjä, ja kyseisiin tiloihin on asennettu rullaverhot suojaamaan esineitä auringonvalolta museon ollessa suljettuna. Tupaa ei kuitenkaan ole lämmitetty, joten erityisesti siellä säilytettävät esineet altistuvat lämpötilan ja ilmankosteuden vaihtelulle. Tuvan esineet altistuvat lisäksi auringonvalolle. Aiemmin osa museokokoelman tekstiileistä siirrettiin talven ajaksi talvilämpimiin säilytystiloihin, mutta tästä käytännöstä on sittemmin luovuttu. Jatkossa tekstiilit siirretään talven ajaksi museon talvilämpimiin tiloihin.

Selkeitä uhkia Vanha-Rantalan kokoelmien säilyvyydelle ovat muiden Mäntyharjun museoiden tavoin vesi- ja palovahingot sekä rakennus- ja kokoelmatuholaiset. Museorakennuksien tiloja seurataan laajempien vaurioiden ehkäisemiseksi, ja rakennuksia kunnostetaan tarvittaessa. Vanha-Rantalassa tilojen altistuminen kosteudelle on aiheuttanut merkittävimpiä vaurioita ja uhkia museorakennuksia ja niissä säilytettäviä kokoelmia kohtaan. Vakavin kosteuden aiheuttama uhka museorakennukselle ja -kokoelmille on museossa ollut vuonna 2015 todettu lattiasieni, joka on viimeisimpien tarkastusten perusteella saatu hallintaan. Kosteus houkuttelee myös muita rakennus- ja kokoelmatuholaisia, kuten homeita ja hyönteisiä. Esineissä onkin havaittu jälkiä esim. hyönteisistä ja hiiristä. Tuholaisten aiheuttamien tuhojen riskiä lisää museoesineiden säilytys talvella muutoin käyttämättömissä tiloissa, jolloin niiden kuntoa ei seurata aktiivisesti. Mahdollisuuksien mukaan olisikin hyvä panostaa esineiden säilytysolosuhteisiin, tilojen puhtaanapitoon sekä esineiden ja rakennusten säännöllisiin kuntotarkastuksiin. Erityisesti herkkien museotekstiilien kuntoa olisi tärkeää pitää silmällä. Mikäli tämä ei ole mahdollista ja kokoelmaesineeseen todetaan kohdistuvan säilytyspaikassa merkittäviä uhkia, tulisi harkita vaihtoehtoisia ratkaisuja sen säilytystä koskien. Erityisesti Helmet- ja 1. arvoluokan esineiden kohdalla tulee panostaa esineturvallisuuteen.

Valtaosaa museon arkeologisesta kokoelmasta säilytetään tällä hetkellä museorakennuksessa. Ne on sijoitettu säilytykseen paperipussien ja pahvilaatikoiden sisään, joihin on merkitty niiden sisältämien artefaktien numerot. Säilytysolosuhteet eivät ole löydöille ideaalit, sillä niitä säilytetään talvilämmittämättömässä tilassa, jossa ne voivat altistua kosteuden ja lämpötilan vaihtelulle sekä erilaisille tuholaisille. Niiden säilytyspaikka ei myöskään suojaa niitä täysin ilkivallalta tai varkauksilta. Murto-osa arkeologisista löydöistä on näytillä vitriinissä Pertunmaa-talon museohuoneessa. Kyseisten artefaktien säilytysolosuhteet ovat olleet paremmat, sillä ne ovat talvilämpimässä, valvotussa tilassa, osan ajasta valolta suojattuina, ja vitriinit suojaavat niitä mm. tuholaisilta ja pölyltä. Jatkossa kaikki arkeologiset artefaktit tulisi siirtää mahdollisuuksien mukaan suojatumpiin, talvilämpimiin säilytystiloihin, tai esim. vitriineihin säilytykseen.

Osa museoesineistä on sijoitettu vuonna 2021 museoalueen ulkopuolelle säilytystiloihin, jotka ovat talvilämmitetyt ja joissa esineet on suojattu valolta. Säilytyksessä olevat esineet on pakattu pahvilaatikoihin, ja varsinkin herkemmät esineet on kääritty happovapaaseen paperiin. Mahdollisten kokoelmatuholaisten vuoksi esinelaatikoita on säilytystilaan siirrettäessä aluksi pidetty karanteenissa ilmatiiviissä pusseissa – tällaisessa tapauksessa on syytä konsultoida Savonlinnan museon konservaattoria. Säilytyksen museon ulkoisessa säilytystilassa tekee haasteelliseksi tilanahtaus, jonka vuoksi siellä säilytettävät esineet on suositusten vastaisesti sijoitettu lattiatasoon ja seinien viereisille hyllyille. Esineet on suositeltavaa mahdollisuuksien mukaan siirtää ylös lattialta ja kauemmas seinistä esineturvallisuuden kannalta.

12.4. Yleiset uhat

Tällä hetkellä merkittävimmät uhat esineille aiheutuvat säilytysolosuhteista, jotka altistavat esineet niin olosuhteiden, tuholaisten kuin myös ilkivallan aiheuttamille vaaroille. Heikoissa säilytysolosuhteissa esineitä poistuu kokoelmista passiivisesti ja kontrolloimattomasti niiden materiaalien tuhoutumisen myötä. Säilytysolosuhteiden kehittämisestä tekee osaltaan haastavaa museoiden säilytystilojen niukkuus, vaihtelevat säilytysolosuhteet, ja talvilämpimien säilytystilojen pieni koko. Museoiden säilytystilojen tehokkaampi ja suunnitelmallisempi käyttö mahdollistuu, kun museoiden kokoelmat saadaan paremmin haltuun inventoinnin, luetteloinnin, arvoluokituksen ja tarpeellisten poistojen toteuttamisen myötä. Tämä mahdollistaa merkityksellisempien tai herkempien esineiden säilytykseen panostamisen. Samalla kiinteistökuluihin meneviä resursseja ei mene hukkaan, kun talvilämpimistä säilytystiloista siirretään esim. kestävämmät, 3. arvoluokan, ja poistoluokan esineet.

Oma uhkansa esineiden säilyvyydelle on myös niitä koskevan tiedon hajanaisuus, puutteellisuus ja ajanpitämättömyys. Kaikissa museoissa esineluetteloiden sijainti- ja kuntotiedot ovat osin vanhentuneet. Varsinkin uittomuseon kohdalla museon kokoelmista on rajallisesti tietoa, mutta myös Iso-Pappilan ja Vanha-Rantalan esineluetteloiden sijaintitiedot ovat osin paikkansapitämättömiä. Tiedonhallinnan parantaminen mm. luettelointitietojen päivittämisen kautta olisi tärkeää ennaltaehkäisevän konservoinnin tehostamisen vuoksi. Säännölliset kuntotarkastukset auttavat ehkäisemään tuholaisten ja säilytysolosuhteiden aiheuttamia vaurioita esineissä, ja siten myös vähentävät konservoinnista ja kokoelmapoistoista aiheutuvia kuluja ja menetyksiä. Sijaintitietojen paikkansapitävyys olisi tärkeää niin näyttelytoiminnan kuin myös kokoelmien säilytyksen kannalta. Ajankohtaiset sijaintitiedot säästävät työntekijöiden henkilöresursseja, kun esineen paikantamiseen ei kulu ylimääräistä aikaa ja vaivaa, jolloin myös näyttelysuunnittelu helpottuu. Museotyöstä tulee kaikin puolin resurssitehokkaampaa, kun esineet voidaan paikantaa nopeasti näyttelykäyttöä varten ja kokoelmien kuntoa voidaan pitää tiiviimmin silmällä, kun esim. herkempien esineiden kuntotarkastukset sujuvat vaivattomammin.

Museoiden talvilämpimissä säilytystiloissa esineet järjestetään mahdollisuuksien mukaan hyllyille ja korotetaan lattiasta lavojen avulla. Pienemmät esineet on pakattu pahvilaatikoihin, ja herkemmät esineet on kääritty happovapaaseen paperiin. Pääosaa perusnäyttelyjen esineistä säilytetään näyttelytiloissa ympärivuotisesti. Monet Mäntyharjun museoiden näyttelytiloista altistavat niissä säilytettävät esineet valolle sekä lämpö- ja kosteustilan vaihtelulle. Harvoja näyttelyesineitä on suojattu, mikä lisää myös varkauksien ja ilkivallan riskiä. Kuvissa Mäntyharjun museon talvilämmitetty säilytystila (vasen), Vanha-Rantalan talomuseon säilytystila (keskellä), ja vitriinillä suojattu vorokin pienoismalli Miekankosken uittomuseon perusnäyttelyssä (numeroimaton/Miekankosken uittomuseon esinekokoelma).

13. Lainaaminen ja valokuvakokoelmien saavutettavuus

Kokoelmaesineiden lainaaminen muista museoista tai yksityishenkilöiltä on mahdollista näyttelyä ja/tai tutkimusta varten. Mäntyharjun museo voi lainata esineitä sellaisille tahoille, jotka voivat taata esineelle asialliset ja turvalliset säilytys- ja käsittelyolosuhteet. Tällä tarkoitetaan vähintään sellaisia olosuhteita, jotka vastaavat Mäntyharjun museon esineelle tarjoamia säilytys- tai näyttelytiloja ja olosuhteita. Museo ei lainaa esineitä kaupallisiin tarkoituksiin. Lainaaja huolehtii lainasta aiheutuvista, kuten lähetys- ja vakuutuskuluista. Esineen vakuutusarvon määrittelee museovastaava. Lainasta tehdään aina kirjallinen sopimus, jossa määritellään lainan ehdot.

Museon valokuvakokoelmasta voidaan lainata valokuva- tai muuta materiaalia käyttösääntöjen mukaan. Originaaliaineistoja ei lainata, vaan asiakkaan pyytämästä aineistosta pyritään tekemään sopiva käyttökopio. Samoin toimitaan myös arkistoaineiston suhteen. Jos sopivan käyttökopion luominen osoittautuu haastavaksi, arkistoaineistoa voidaan tarjota tarkasteltavaksi myös museon tai kunnan tiloissa. Valokuvien käyttö tiede- ja myyntijulkaisuissa on mahdollista museon suostumuksella, mutta maksullista. Tämä vaatii kunnassa vuosittaisen hinnaston päättämisen joko viranhaltijan tai lautakunnan toimesta.

13.1. Lainaus Mäntyharjun museoiden kokoelmista

Lainauspyyntö Mäntyharjun museonkokoelmista tulee esittää museovastaavalle viimeistään kolme kuukautta ennen toivottua lainan toteutumista. Museovastaava tarkistaa lainaajan tiedot ja lainattavan esineen ehdotetun käyttötarkoituksen ja varmistaa niiden olevan soveliaita ja vastaavan Mäntyharjun museon periaatteita. Tämän jälkeen museovastaava etsii esineen ja tarkistaa sen kunnon. Jos esine todetaan riittävän hyväkuntoiseksi ja sopivaksi lainausta varten, museovastaava arvioi lainasta museolle aiheutuvat kustannukset ja lähettää lainaussopimusehdotuksen lainauspyynnön esittäneelle taholle. Lainan toteutuessa lainasta tehdään ja allekirjoitetaan kaksi lainaustodistusta, joista toinen jää Mäntyharjun museolle ja toinen lainaavalle taholle (LIITE 3). Lisäksi esine valokuvataan ennen luovuttamista kuntoseurantaa varten. Laina-ajan päätyttyä esineen paluusta museoon huolehditaan ennalta sovitusti ja museovastaava tarkistaa esineen kunnon vertaamalla esinettä ennen lainausta otettuihin valokuviin. Mikäli kaikki on kunnossa, kuittaa museovastaava lainan palautetuksi lainaustodistukseen.

13.2. Lainaus Mäntyharjun museoihin

Lainattaessa esineitä tai muuta materiaalia Mäntyharjun museoihin noudatetaan ensisijaisesti lainaavan museon lainausehtoja. Lainauspyynnön tekee museovastaava, joka myös vastaa lainattavan esineen kunnosta ja säilytysoloista lainan ajan.

13.3. Mäntyharjun museoiden valokuvien saavutettavuus

Pieni osa Mäntyharjun museon valokuvakokoelmasta on yleisön nähtävillä museon verkkonäyttelyssä. Valtaosa kuvista ei kuitenkaan ole tällä hetkellä julkisia. Kuvien saavutettavuus tulee parantumaan, kun alueen paikallismuseoissa otetaan käyttöön valokuvakokoelmatietokanta, ja erityisesti, jos kuvia päädytään julkaisemaan Finna-hakupalvelussa. Mäntyharjun museon internetsivuilta ja verkkomuseosta löytyvien kuvien käyttö on sallittua ainoastaan museon luvalla, eikä niitä saa ladata sivuilta.

14. Kokoelmatyössä tarvittavat lomakkeet

Vastaanottolomake (LIITE 1)

Juridinen asiakirja, jolla siirretään vastaanotettavan materiaalin omistusoikeus museolle. Vastaanottolomake on täytettävä jokaisesta vastaanotetusta esineestä, valokuvasta tai muusta aineistosta tai edellä mainittuja sisältävästä erästä. Luovutustodistuksesta tehdään kaksi samanlaista kappaletta, joista toinen jää lahjoittajan ja toinen museon haltuun. Museon kappaletta säilytetään pysyvästi. Mäntyharjun museoiden käyttämä vastaanottoasiakirja on maakunnallisen museosuunnitelman vastaanottolomake, jota maakuntamuseotutkija päivittää tarvittaessa. Ajantasainen tiedosto on ladattavissa maakunnan museosivustolta: etelasavonmuseot.fi/museotyo.

Poistopöytäkirja (LIITE 2)

Jokainen poistettava esine kirjataan poistopöytäkirjaan. Pöytäkirjan mukaan on liitettävä kuva poistettavasta esineestä, kuvassa voi kuitenkin olla useampi poistettava esine. Poistopöytäkirja säilytetään pysyvästi. Mäntyharjun museot käyttää Etelä-Savon maakunnallisen museosuunnitelman poistopöytäkirjaa. Ajantasainen tiedosto on ladattavissa maakunnan museosivustolta: etelasavonmuseot.fi/museotyo.

Lainaussopimus (LIITE 3)

Lainaustodistuksesta käyvät ilmi lainauksen kaikki tiedot. Erityisen tärkeää on kirjata selkeästi auki lainan ehdot, laina-aika sekä lainan myötä museosta poistuva materiaali. Ennen lainausta esineestä otettu kuntotarkastusvalokuva liitetään osaksi museon lainaustodistusta. Lainaustodistuksesta tehdään kaksi samanlaista kappaletta, joista toinen jää museolle ja toinen siirtyy lainattavan esineen mukana lainaajalle. Mäntyharjun museot käyttää Etelä-Savon maakunnallisen museosuunnitelman lainaussopimusta. Ajantasainen tiedosto on ladattavissa maakunnan museosivustolta: etelasavonmuseot.fi/museotyo.

Tavoitteet ja toteuma (LIITE 4)

Tavoitteet ja toteuma -liitteen avulla seurataan Kokoelmapoliittisen ohjelman voimassaolon ajaksi määritettyjen museotyön tavoitteiden toteutumista. Tavoitteet on kirjattu museokohtaisesti, ja niiden toteumaa seurataan vuosittain.

KOPO:n toteumaraportti 2013–2026 (LIITE 5)

Vuonna 2012 laaditun Mäntyharjun museon kokoelmapoliittisen ohjelman tavoitteiden ja niiden toteuman seurantakooste vuosilta 2013–2026.

Mäntyharjun museon kuva-arkiston kehittämisen toteumaraportti 2017–2026 (LIITE 6)

Vuonna 2015 laaditun Mäntyharjun kokoelmapoliittisen ohjelman täydennysosan, Valokuvien ja audiovisuaalisen aineiston hallinta- ja tallennussuunnitelman, tavoitteiden ja niiden toteuman seurantaraportti vuosilta 2017–2026.

KÄSITTEET

Diaari eli pääkirja sisältää perustiedot kokoelmaobjekteista sekä yhdistää objektin tiettyyn kokoelmanumeroon, jonka avulla esine tai valokuva on mahdollista tunnistaa. Diaaria laajemmat tiedot löytyvät luettelointitiedoista, jotka voivat olla myös diaaritietojen yhteydessä.

Digitointi tarkoittaa museo-objektien tietojen siirtämistä paperimuodosta sähköiseen, käsitteellä voidaan tarkoittaa myös valokuvien skannaamista sähköiseen muotoon tai esineiden digitaalikuvausta.

Hylätty tavara on museon alueelle tai museosta vastaavien henkilöiden toimitiloihin ilman lupaa jätetty tavara, josta ei ole saatavilla riittäviä taustatietoja, kuten omistajaa, valmistajaa tai käyttäjää. Löytötavaralaki ei koske omistajansa hylkäämiä esineitä tms. materiaalia. Löytötavaralain alaiseksi sen sijaan katsotaan henkilökohtaisiksi katsottavat esineet, kuten vaatekappaleet, sateenvarjot ja laukut, eikä näitä katsota hylätyiksi.

ICOM (Kansainvälinen museoneuvosto) on vuonna 1946 perustettu Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO) alainen, hallituksista riippumaton ja ei-kaupallinen järjestö, joka kehittää museoiden hallinnointia ja kokoelmien organisointia määritteleviä standardeja ja parhaita käytäntöjä.

Kaksoiskappaleet ovat keskenään samanlaisia eli duplikaatteja (huomioiden käsityönä tehdyissä esineissä esiintyvät pienet erot), esim. samaa höylämallia edustavat höylät. Tällöin erot kunkin kaksoiskappaleen arvoluokituksen välillä koostuvat lähinnä esineen kunnosta ja/tai käyttö- ja saantitiedoista. Museokokoelmissa voi myös olla alkuperäisen esineen mallin tai taideteoksen mukaan tehtyjä **kopioita tai reproduktioita**, jotka asettuvat kaksoiskappaleiden kanssa samaan museaaliseen asemaan.

Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) tarkoituksena on varmistaa kulttuurin ja tieteen sähköisten aineistojen laadukas hallinta, palvelujen esteetön saatavuus ja luotettava pitkäaikaissäilytys. Hankkeessa arkistot, kirjastot ja museot tekevät yhteistyötä taltioidakseen kansallisperintömme aineistot digitaaliseen muotoon ja tuodakseen ne kaikkien saataville.

Kartunta eli museon kokoelmien kasvaminen tai museo-objektien lisääntyminen tapahtuu varsinaisesta tallentamisesta poiketen yleensä ilman suunnitelmallisuutta tai tavoitteellisuutta.

Kirjaamisessa on kyse objektin tietojen liittämisestä osaksi diaaria, eli objektin perustietojen merkinnästä ja tietojen/objektin yhdistämisestä tiettyyn kokoelmanumeroon.

Kokoelma käsittää museon pääkirjaan luetteloidut esineet, valokuvat ja arkistomateriaalin (myös mahdollisesti muita objektimuotoja), jotka muodostavat museotyön pohjan.

Kokoelmanhallintajärjestelmä eli museotietojärjestelmä on tietokonepohjainen ohjelma, jolla hallitaan kokoelmia. Järjestelmä mahdollistaa museoesineiden ja kuva-aineistojen tietojen kirjaamisen standardoidusti, hakujen tekemisen ja tietojen liittämisen suurempiin kokonaisuuksiin. Tunnetuimpia ammattimuseoiden käytössä olevia ohjelmia ovat mm. ~~Muskетti~~ MuseumPlus, Muusa ja ~~E-kuva~~ Collecte.

Kontekstitieto merkitsee objektin tai kokoelman asiayhteyteen liittyvää tietoa, esim. tietoa sen käyttäjistä, valmistajista ja käyttötarkoituksesta.

Luettelointi tarkoittaa esineeseen tai materiaaliin liittyvän tiedon (esimerkiksi materiaalin, ulkonäön, käyttötavan ja käyttäjästä kertovien tietojen) mahdollisimman perusteellista tallentamista niin, että tieto säilyy ja esine on helposti erotettavissa muista samankaltaisista esineistä ja käytettävissä sekä tutkimus että näyttelytarkoitukseen.

Metatieto käsittää objektin tai kokoelman kuvailutiedot ja kontekstitiedot.

Museokenttään kuuluvat museoalan toimijat, kuten ammatilliset ja ei-ammatilliset museot, näitä hoitavat yhdistykset ym. sekä muut museoalan vaikuttajat, esim. yliopistomaailmassa.

Museo-objekti on museon tallennuksen, tutkimuksen, hallinnan, säilyttämisen ja käytön kohteena oleva kulttuurin ilmaus, joka on museossa osa kulttuuriperintöä. Se on museon valitsema tiedon, merkitysten ja aineellisen tai aineettoman kulttuurin ilmauksen muodostama kokonaisuus, joka voi koostua yhdestä tai useista osista, tai muodostaa kokonaisuuksia. Museo-objektilla on sekä fyysinen että kulttuurinen elinkaari, ja se voi olla myös digitaalinen.

Museovirasto vastaa Suomen museoalan yleisestä kehittämisestä, museoiden alueellisen toiminnan sopimusohjauksesta, valtionavustusten jakamisesta ja museotilaston ylläpidosta.

Paikallismuseo tarkoittaa tässä ohjelmassa kunnan, yhdistyksen, säätiön, seurakunnan tai valtion omistamaa, sivutoimisesti tai vapaaehtoisvoimin ylläpidettyä museokohdetta.

Provenienssi merkitsee esineen dokumentoitavissa olevaa omistajahistoriaa. Täydellisimmillään tämä kattaa objektin omistushistorian sen valmistushetkestä nykypäivään saakka, ml. esineen olinpaikat, omistajat ja kokoelmat, joihin se on kuulunut eri aikoina. Tyypillisesti provenienssit ovat kuitenkin vaillinaisia, jolloin niiden provenienssissa on havaittavissa pitkiäkin ajallisia katkoksia.

Toisinnoilla tarkoitetaan esineen rinnakkaismuotoja tai variantteja, esim. erityyppisiä höyliä. Toisintojen merkitys kokoelmalle on ensisijaisesti tuoda kokoelmaan tietoa alueellisesta tai ajallisista vaihteluista ja varianttien runsaudesta.

LÄHTEET 2012

ICOM: Museotyön eettiset säännöt
http://finland.icom.museum/etiikka.html

Kymenlaakson museoiden kokoelmaohjelma
http://www.kotka.fi/menu_description.asp?oid=3540&menu_id=3540&menupath=1413,3528,3540#aa3540

Museotoimikunnan kokouspöytäkirjat 1959–1969; museolautakunnan toimintakertomukset 1964–1985; kulttuurilautakunnan museojaoston toimintakertomukset 1985–1988; kunnalliskertomukset, museon toimintakertomukset ja kulttuuritoimen kokouspöytäkirjat 1989–2001 sekä kunnan tilinpäätökset 2002–2007. Mäntyharjun kunta/Mäntyharjun museo/museoarkisto.

Paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmän loppuraportti
http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/Rakkaudesta_kulttuuriperintoon.html?lang=fi&extra_locale=fi

Savonlinnan maakuntamuseon kokoelmapoliittinen ohjelma
http://www.savonlinna.fi/filebank/1046-Savonlinnan_maakuntamuseon_Kokoelmapolitiikka_2009.pdf

Savonlinnan maakuntamuseo: Etelä-Savon maakunnallinen museosuunnitelma 2007
http://www.savonlinna.fi/filebank/1047-museosuunnitelma2007.pdf

Tampereen kaupungin museopalvelut/Historialliset museot: Kokoelmapoliittinen ohjelma 2009. http://www.tampere.fi/material/attachments/k/5m5Hjhgbm/KOPO2009.pdf

Tiihonen, Arja: ”Mökkikunnat kuntaliitosten jälkeen uusjakoon”, Tieto&trendit 4-5/2009, Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-07-15_004.html?s=0

Tilastokeskuksen PX-Web-tietokanta: Teollisuus/teollisuuden alue- ja toimialatilastot. http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/teo/atoi/atoi_fi.asp

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx

LÄHTEET 2015

Kansallinen digitaalinen kirjasto 2014. Säilytys- ja siirtokelpoiset tiedostomuodot. http://www.kdk.fi/images/tiedostot/KDK-PAS-tiedostomuodot-v1.3.pdf. Viitattu 5.8.2015.

Kantapuu, Hinnasto. http://kantapuu.fi/hinnasto.php. Viitattu 5.8.2015.

Luettelointiohje, Valokuva. http://www.luettelointiohje.fi/luettelointiohjeet/valokuva/. Viitattu 5.8.2015.

Museovirasto, Museo 2015 -hanke. http://www.nba.fi/fi/museoalan_kehittaminen/museo_2015. Viitattu 5.8.2015.

Närhi, Anne 2012. Museo – Mäntyharjun esineellinen muisti. Kokoelmapoliittinen ohjelma. Mäntyharjun museo. http://www.mantyharju.fi/tiedostot/kulttuuri/Kokoelmapoliittinen_ohjelma.pdf. Viitattu: 5.8.2015.

Rakennusperinto.fi, Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä. http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/ Viitattu: 5.8.2015.

LÄHTEET 2026

Alhon kotimuseo (alhonkotimuseo.fi): Miekankosken museoiden historiaa. https://alhonkotimuseo.fi/miekankosken-museoiden-historiaa/. Viitattu 28.7.2026.

Ekosaari, Maija, Sari Jantunen ja Leena Paaskoski 2013: Kokoelmapolitiikan muistilista museoille. Helsinki: Museo 2015 ja Museovirasto.

Etelä-Savon museot (www.etelasavonmuseot.fi):

Vuodenkierto 2013 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2014 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2015 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2016 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2017 Etelä-Savon museoissa.

Vuodenkierto 2019 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2021 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2023 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2024 Etelä-Savon museoissa.
Vuodenkierto 2025 Etelä-Savon museoissa.

Favorin, Martti 1983: Mäntyharjun historia II – 1860-luvulta 1980-luvulle. Mäntyharju: Mäntyharjun kunta.

Häyhä, Heikki, Sari Juntunen ja Leena Paaskoski 2015: Merkitysanalyysimenetelmä. Helsinki: Suomen museoliitto. https://museoliitto.fi/wp-content/uploads/2023/10/Merkitysanalyysimenetelma1.pdf.

Kansalliset pitkäaikaissäilytyspalvelut: Säilytys- ja siirtokelpoiset tiedostomuodot. digitalpreservation.fi/specifications/fileformats.

Kinnunen, Erkki 2018: Pertunmaan historia – Kaskesta kasvanut, nykykunnaksi kehittynyt: Esihistoriasta vuoteen 2016. Pertunmaa: Pertunmaan kunta.

Etelä-Savon maakuntaliitto: Yritysten toimipaikat Etelä-Savossa kunnittain 2020–2024. www.esavo.fi/resources/public/Tietoa-Etela-Savosta/Tilastot/Yritykset/yritystentoimipaikat2020-2024.pdf.

Helminen, Susanna 2015: Valokuvien ja audiovisuaalisen aineiston hallinta- ja tallennussuunnitelma – Täydennysosa Mäntyharjun museon kokoelmapoliittiseen ohjelmaan. Mäntyharjun museo: Mäntyharju.

Helminen, Susanna 2017: Helmet. *Mäntyharjua puolin ja toisin.* https://museotesti.wordpress.com/museo/kokoelmat/helmet/.

Helminen, Susanna 2017: Kokoelmat. *Mäntyharjua puolin ja toisin.* https://museotesti.wordpress.com/museo/kokoelmat/.

Helminen, Susanna 2017: Teollisuus. Toimijoita. *Mäntyharjua puolin ja toisin.* https://museotesti.wordpress.com/teollisuus/toimijoita/.

Helminen, Susanna 2017: Teollisuus. Töissä teollisuuslaitoksessa. Työntekijät. *Mäntyharjua puolin ja toisin.* https://museotesti.wordpress.com/teollisuus/tyontekijat/.

Helminen, Susanna 2017: Teollisuus. Tuotteet ja niiden valmistus. *Mäntyharjua puolin ja toisin.* https://museotesti.wordpress.com/teollisuus/tuotteet-ja-niiden-valmistus/.

Honkasalo, Merja, Elina Kallio, Kirsi Ojala, Tiina Paavola, Piia Pietarinen ja Emilia Västi 2015: Kokoelmapoistojen hyvät käytännöt. Helsinki: Suomen museoliitto.

Hytönen, Jorma/Riihisaari – Savonlinnan museo 2022: Vanha-Rantalan talomuseon perusselvityksen päivitys.

Hytönen, Jorma/Riihisaari – Savonlinnan museo 2022: Etelä-Savon maakunnallinen museosuunnitelma.

ICOM 2021: Museotyön eettiset säännöt.

Ikonen, Laura 2022: Sukeltajanpumpun ja nokkakärryn konservointi ja restaurointi – Luetteloimattoman esineen ”einon” vieminen museon kokoelmiin. Artenomin opinnäytetyö. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Keränen, Kauko (toim.) 1999: Uittomuistoja Mäntyharjun reitiltä. Mäntyharju: Mäntyharjun kunta.

Korhonen, Teppo 1994: Sähköposti, aiheena tolla-sanan etymologia. Tuloste, Vanha-Rantalan talomuseon arkisto.

Mikkelin läänin henkikirjat:

M:240 Henkikirja (1923–1923).

Mäntyharjun museo: Kokoelmapoliittisten ohjelmien toteumaraportit.

Mäntyharjun kunnanarkisto:

Mäntyharjun kulttuuri- ja kirjastotoimen lautakunnan pöytäkirja 5.2.1998.
Mäntyharjun kunnanhallituksen pöytäkirja 14.10.1996.
Pertunmaan kulttuurilautakunnan toimintakertomus 1985, liite 2: Pertunmaan kulttuurilautakunnan toimintasuunnitelma 1986.
Pertunmaan kulttuurilautakunnan pöytäkirjan 5.2.1987 liite 4: Pertunmaan kulttuurilautakunnan toimintasuunnitelma 1987.
Pertunmaan kunnanhallituksen kokouspöytäkirja 8.4.1988.
Pertunmaan kunnanhallituksen kokouspöytäkirja 24.10.1988.
Pertunmaan kunnanvaltuuston kokouspöytäkirja 19.4.1988.
Pertunmaan kunnanvaltuuston kokouspöytäkirja 21.11.1988.
Pertun säätiön arkisto:
Ilmoitus oikeusministeriölle Pertun säätiön lakkauttamisesta 18.1.1989.
Oikeusministeriön päätös Pertunmaan manttaalikunnalle Pertun säätiön perustamisesta 1.10.1960.
Pertun säätiön talkookeräyslistat 1976.
Pertun säätiön tilikirjat 1962–1988.
Pertunmaan kunnanvaltuuston avustuspäätös 1976, 1979–1989.
Pöytäkirja Pertunmaan manttaalikunnan kokouksesta 17.3.1959.
Päätös Pertun säätiön lakkauttamisesta. Annettu Helsingissä 29.8.1988.

Mäntyharjun seurakunnan arkisto:

I Ab:13.Lastenkirjat (1865–1874).
I C:8 Syntyneiden ja kastettujen luettelot (1856–1875).

Pulkkinen, Ritva 2013: Poistot museoiden kokoelmahallinnassa. Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Savia, Satu (toim.) 2013: Museoiden kokoelmahallinnan kokonaisarkkitehtuuri 1.0. Museoviraston ohjeita ja oppaita 2. Museo 2015 ja Museovirasto: Helsinki.

Suomen Metsämuseo Lusto 2021: Luston kokoelmapolitiikka. Punkaharju: Suomen Metsämuseo Lusto.

Tieteen termipankki: Taidehistoria: provenienssi. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Taidehistoria:provenienssi. Viitattu 8.7.2026.

Tuokko, Päivi 2026: Tervetuloa Miekankosken uittomuseoon! Uiton historiaa ja uittomuseon esineistö. Miekankosken uittomuseon esite.

Tuokko, Päivi 2026: Tiedonanto Miekankosken uittomuseon ja sen alueen historiasta. Sähköpostiviesti Jari Hautamäelle 17.8.2026.

Vanha-Rantalan talomuseon arkisto.

Västi, Emilia 2015: Kuinka tulkita ICOMin eettisiä sääntöjä? Kokoelmapoistojen ja poistamattomuuden eettisyydestä. Teoksessa *Museoetiikka 2.0 – Puheenvuoroja ja keskustelunavauksia,* toimittaneet Johanna Myllyäri, Maiju Nurminen, Leena Paaskoski, Anni Pykäläinen, Jesse Saarinen ja Minna Sarantola-Weiss. 34–38.

Ympäristöministeriö 2024: Ympäristöministeriön asetus maakunta-, yleis- ja asemakaavojen kaavamääräysten ja kaavakohteiden esitystavasta. Liite 4. Kaavamääräysten ja kaavakohteiden esitystapa. Helsinki: Oikeusministeriö.

LIITTEET

Liite 1

Ajantasainen tiedosto on ladattavissa maakunnan museosivustolta: etelasavonmuseot.fi/museotyo.

Mäntyharjun kunta / Mäntyharjun museot Mäntyharjun kunta Käyntiosoite: Pentinpolku 1, 52700 Mäntyharju Postiosoite PL 76, 52701 Mäntyharju Puhelinnumero: 044 770 7252 (koulutus- ja kulttuurikoordinaattori)			**VASTAANOTTOLOMAKE** aineiston luovutuksesta ja käyttämisestä sekä luovuttajan ja/tai aineistoon liittyvien henkilötietojen käyttämisestä	
Luovutustapa ☐ Lahjoitus ☐ Osto, hinta e ☐ Siirto ☐ Muu, mikä	**Luovutuspäivämäärä**	**Diaarionumero**	**(Osa)kokoelma**	☐ Omistajan nimen saa ilmoittaa aineiston yhteydessä ☐ Omistajan nimeä ei saa ilmoittaa aineiston yhteydessä
Omistaja Postiosoite Puhelin		**Luovuttaja (jos eri henkilö kuin omistaja)** Postiosoite Puhelin		

Aineiston sisältö ja lukumäärä tai arvio eritelty liitteessä ☐ Aineisto on ☐ Arkistoaineisto kpl ☐ Teksti kpl ☐ Esine kpl ☐ Taideteos kpl ☐ Valokuva kpl ☐ Äänite kpl ☐ Liikkuva kuva kpl ☐ Muu, mikä kpl
Käyttäjä ja käyttöpaikka
Käyttöaika ja käyttötarkoitus
Valmistusaika ja valmistaja
Valmistustapa
Aikaisemmat omistajat
Lisätiedot
Aineiston tekijänoikeudet ovat tiedossa ja siirtyvät museolle ☐ kyllä ☐ ei
☐ Aineiston tekijänoikeudet eivät ole tiedossa
Erityisehdot

Hyväksyn, että luovutettavan aineiston omistus-, käyttö- ja hallintaoikeus siirtyy Mäntyharjun kunnalle, joka saa asettaa aineiston esille ja oikeuden julkaista aineiston julkisessa verkossa. Aineiston julkinen käyttöoikeus on rajoittamaton, ellei erityisehdot-kohdassa ole toisin mainittu. Hyväksyn myös, että Mäntyharjun kunta voi tarvittaessa poistaa aineiston kokoelmastaan tai siirtää sen jonkun muun museon kokoelmiin. Hyväksyn myös, että Mäntyharjun kunta voi antaa aineiston toisen tahon hallinnoitavaksi. Samalla vakuutan edellä olevat tiedot oikeiksi.

Olen tietoinen siitä, että Mäntyharjun kunta saa aineiston ja siihen liittyvät henkilötiedot ikuisesti yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) sekä voimassa olevan tietosuojalainsäädännön mukaisesti. Mäntyharjun kunnalla on oikeus käsitellä aineiston liittyviä henkilötietoja EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 c ja e kohtien mukaisesti.

Omistajan tai hänen valtuuttamansa luovuttajan allekirjoitus ja nimen selvennys Päiväys

Mäntyharjun kunnan puolesta olen vastaanottanut em. aineiston.

Vastaanottajan allekirjoitus, nimen selvennys ja virka- tai muu asema Päiväys

Tätä vastaanottolomaketta on tehty kaksi samansisältöistä kappaletta, yksi omistajalle ja yksi Mäntyharjun kunnalle.

☐ Jatkuu toisella lomakkeella. Liitteet kpl.

Liite 2

Ajantasainen tiedosto on ladattavissa maakunnan museosivustolta: etelasavonmuseot.fi/museotyo.

POISTOPÖYTÄKIRJA

Päiväys:

Organisaation nimi:

Museon nimi:

1. Poistettavan esineen tarjoaminen toisen museon kokoelmaan:

☐ Kyllä

Milloin:

Kenelle:

Miten:

☐ Ei

Syy:

2. Esineen yleis- ja/tai erikoisnimi:

3. Esinenumero (päänumero, pää- ja alanumero, numeroton, muu tunnistetieto):

4. Poiston tarve todettu päivämäärällä:

5. Poiston perustelut (ks. maakunnallinen museosuunnitelma/pysyvästi säilytettävien museokokoelmien esinepoistojen yleiset kriteerit):

6. Ehdotettu poistotoimenpide/ehdotetut poistotoimenpiteet:

☐ Tuhoaminen

☐ Siirto museon omaan opetus-, rekvisiitta- tai käyttökokoelmaan

☐ Siirto toiseen museoon

☐ Palauttaminen lahjoittajalle

☐ Lahjoittaminen julkiseen käyttöön

☐ Hyödyntäminen materiaalina

☐ Vaihtaminen

☐ Myynti

☐ Muu poistotapa

Tarkennukset poistotoimenpiteeseen/poistotoimenpiteisiin:

7. Poistoa ehdottavan henkilön asema/titteli sekä etu- ja sukunimi (tulee olla eri henkilö kuin kohdassa 8):

8. Poiston hyväksynyt/hylännyt:

☐ Hyväksytty

Tarkennukset:

☐ Hylätty

Tarkennukset:

Henkilön asema/titteli, etu- ja sukunimi ja allekirjoitus (tulee olla eri henkilö kuin kohdassa 7):

9. Toteutettu poistotoimenpide, poiston suorittajan asema/titteli, poistopäivämäärä ja allekirjoitus:

10. Valokuva/valokuvat poistetusta esineestä:

Liite 3

Ajantasainen tiedosto on ladattavissa maakunnan museosivustolta: etelasavonmuseot.fi/museotyo.

Lainaussopimus

1. Lainauksen sopimuspuolet

Lainanantaja:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.
Osoite:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.
Yhteyshenkilön nimi, sähköposti ja puhelin:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

Lainansaaja:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.
Osoite:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.
Yhteyshenkilön nimi, sähköposti ja puhelin:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

Lainan vastaanottaja (jos muu, kuin lainansaaja, nimi, sähköposti ja puhelin):
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

2. Lainauksen tarkoitus (lainaus tehdään vain tässä kohdassa määriteltyä tarkoitusta varten)
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

3. Lainauksen sijoituspaikka
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

4. Lainausaika

Lainausaika on oletusarvoisesti kiinteä. Poikkeuksen tekee, jos lainanantaja haluaa lainan omaan käyttöönsä tilapäisesti lainausajan kuluessa. Tällainen poikkeus pyritään kirjamaan lainaussopimukseen jo allekirjoitusvaiheessa. Mikäli lainanantaja haluaa lainan omaan käyttöönsä tilapäisesti lainausajan kuluessa ilman, että tätä on kirjattu lainaussopimukseen, niin asiasta on sovittava yhteisesti lainansaajan kanssa. Tällöin lainansaaja voi kieltäytyä tilapäisestä lainauksesta. Lainausajan keskeytyksestä aiheutuneet kustannukset maksaa lainanantaja. Lainausajan muutosta koskee kohta 12.
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

5. Lainauksen kohde, kunto ja valokuva

Sopimus koskee seuraavia lainansaajalle lainattavia kohteita, joita käytetään ainoastaan sopimuksen määrittelemässä tarkoituksessa ja sovittuna aikana.

Lainauksen kohteen nimi ja tunniste (numero tai muu yksilöivä tunniste):
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

Lainauksen kunto (hyvä, kohtuullinen, heikko; tarpeen tullen eritellään tarkemmin kohdekohtaisesti):
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

Lainauksen valokuva(t):

☐ Valokuvat ovat erillisellä liitteellä.

6. Lainauksen vakuutus ja vakuutusarvo

☐ Laina vakuutetaan kokonaisuutena lainausajaksi kaikkien riskien varalta. Vakuutus astuu voimaan siitä hetkestä, kun laina lähtee lainanantajalta ja vakuutus päättyy, kun laina palautetaan lainanantajalle. Lainansaaja maksaa tarvittavat vakuutukset lainan alkaessa ja päättyessä sekä kuljetukset ellei erikseen sovita kohdassa 15.

Lainauksen vakuutusarvo kokonaisuutena (€, sis. alv.):
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

☐ Lainasta vakuutetaan seuraavat kohteet lainausajaksi kaikkien riskien varalta. Vakuutus astuu voimaan siitä hetkestä, kun laina lähtee lainanantajalta ja vakuutus päättyy, kun laina palautetaan lainanantajalle. Lainansaaja maksaa tarvittavat vakuutukset lainan alkaessa ja päättyessä sekä kuljetukset ellei erikseen sovita kohdassa 15.

Lainauksen vakuutusarvo kohteittain eriteltynä (€, sis. alv.):
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

☐ Lainaa ei vakuuteta laina-ajaksi.

7. Lainauksen kuljetus

Lainan kuljetuksen vastuuhenkilön ja/tai kuljetuksen suorittajan nimi, yritys, sähköposti ja puhelin:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

Lainan kuljetusta koskevat ehdot (kuljetusvälineen tyyppi, erityisjousitus, kuljetuslaatikko tms.):
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

☐ Lainan kuljetuksen tarkat ajankohdat:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

☐ Lainan kuljetuksen arvioidut ajankohdat:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

Fyysisesti kuljetuksen hoitavan henkilön nimi, allekirjoitus ja päivämäärä, jolloin kuljetusta on tehty (lainaa tai sen osaa palauttaessa täytä myös kohta 17):

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

8. Lainauksen korvaukset

☐ Lainausaikana kohteeseen tulleista vahingoista ilmoitetaan välittömästi lainanantajalle. Vahinkotapauksissa lainatut kohteet pysyvät aina lainanantajan omaisuutena. Kaikki vaurioitumiseen liittyvät aineistot tallennetaan. Lainansaaja ei saa korjata lainaa.

☐ Mikäli lainassa havaitaan lainausajan päätyttyä tehdyssä tarkastuksessa vaurioita, jotka ovat syntyneet lainausaikana, niin lainansaaja on velvollinen korvaamaan niiden kohtuulliset korjaus-/konservointikustannukset sekä muut vahingosta aiheutuneet kustannukset sekä mahdollisen korjauksen/konservoinnin jälkeisen arvonalennuksen tai tuhottujen tai hukattujen kohteiden vakuutusarvon.

☐ Sopimuksen osapuolet ovat vastuussa toisilleen tämän sopimuksen ehtojen vastaisesta toimimisesta aiheutuneista vahingoista, kuitenkin siten, että vastuu rajoittuu vain välittömiin vahinkoihin. Lainansaaja ei vastaa mistään kolmansien osapuolten tahallaan tai tuottamuksellisesti kohteelle aiheuttamasta vahingosta.

☐ Mikäli lainansaaja ei palauteta lainaa ajoissa ilman ylivoimaisen esteen (force majeure) syytä, niin lainanantaja voi vaatia tästä korvausta, miten kohtaan 15 on kirjattu.

9. Lainauksen turvallisuus ja käsittely

☐ Lainansaaja sitoutuu huolehtimaan kaikkien lainan sijoituspaikkojen turvallisuudesta ja valvonnasta/vartioinnista.

Lainasaaja vastaa, että lainan sijoituspaikka on ☐ paloturvallinen, ☐ varustettu sammuttimilla ☐ varustettu palohälytinjärjestelmällä ja ☐ varustettu hälytysjärjestelmällä.

☐ Lainanantaja vastaa, että laina on siinä kunnossa, että se kestää näytteille asettamisen vaatiman käsittelyn ja kuljetuksen.

☐ Lainansaaja vastaa lainan turvallisesta ja ammattitaitoisesta säilyttämisestä ja käsittelemisestä mukana tulevien ohjeiden ja/tai museoalan yleisten ohjeistusten mukaisesti. Lainalle ei tehdä mitään toimenpiteitä ilman lainanantajan lupaa.

☐ Lainaa on käsiteltävä sen ainutkertaisuus huomioiden. Laina puretaan pakkauksista ohjeiden mukaan. Lainaa ei saa purkaa kuljetuslaatikosta tms. ennen kuin se voidaan asettaa sille tarkoitettuun lopulliseen sijoituspaikkaan. Oletusarvoisesti kylmänä vuodenaikana kuljetuslaatikon tms. on saavutettava sijoituspaikan lämpötila ennen avaamista. Kuljetuslaatikko säilytetään asiallisessa tilassa. Palautettaessa laina pakataan kuljetuslaatikkoon ohjeiden mukaan.

☐ Lomake, joissa on tietoa lainan käsittelystä ja säilyttämisestä, seuraa lainan mukana koko lainaajan.

10. Lainauksen sijoituspaikan olosuhteet

☐ Lainansaaja vastaa, että sijoituspaikan lämpötila ja kosteus vastaavat yleisiä museoalalla kohteelle asetettuja tasaisia olosuhteita.

☐ Olosuhteita tarkkaillaan koko näytteillä oloajan.

☐ Lainansaaja sitoutuu toimittamaan pyydettäessä sijoituspaikan olosuhdetiedot ja olosuhteiden mittaustiedot lainanantajalle.

11. Lainauksen käyttö

☐ Lainanantajan nimeä ei saa mainita.

☐ Lainanantajan nimen tulee olla esillä julkaisuissa, näyttelyissä, tiedotteissa yms., joissa laina mainitaan tai se on julkisesti esillä. Ellei kohdassa 15 erikseen määritellä, niin nimenä käytetään kohtaan 1 kirjattua lainanantajan nimeä.

☐ Lainansaajan on pyydettävä erikseen lupa kaikkiin ei-tuhoavilla menetelmillä tapahtuviin kohteen tallentamisiin (esim. valokuvaus, skannaus, videointi) ja tallenteiden julkaisuihin.

Lainansaaja saa tallentaa ei-tuhoavilla menetelmillä kohteen (esim. valokuvaus, skannaus, videointi):
☐ kaikkea sähköistä ja paperista tutkimus- ja julkaisutoimintaa varten
☐ kaikkea sähköistä ja paperista tiedotusta ja markkinointia varten.

☐ Mikäli tallenteet jäävät pysyvästi säilytteille lainansaajalle, niin tämä lainasopimus on liitettävä tallenteisiin tavalla tai toisella ja tallenteiden lainausajan jälkeisestä käytöstä on sovittava erikseen.

12. Lainauksen sopimusmuutokset ja sopimuksen siirtäminen

Sopimusta voidaan muuttaa ainoastaan kirjallisesti – muut muutokset ovat mitättömiä. Sopimuksen muuttamiseksi ei katsota yhteyshenkilöiden muutoksia eikä lainan osapuolten nimenmuutoksia.

Lainan osapuolilla ei ole oikeutta siirtää tätä sopimusta kolmannelle osapuolelle ilman toisen osapuolen kirjallista suostumusta.

13. Lainauksen sopimuksen voimaantulo ja päättyminen

Sopimus astuu voimaan, kun kumpikin osapuoli on sen allekirjoittanut, ja sopimus päättyy laina-ajan päätyttyä tai vaihtoehtoisesti sitten, kun laina on palautettu.

14. Lainauksen neuvotteluvelvoite ja riitojen ratkaisu

Sopimukseen sovelletaan Suomen lakia. Riitatapauksissa osapuolet neuvottelevat ensin keskenään, ja mikäli yhteisymmärrykseen/sopimukseen ei päästä, niin asia ratkaistaan lainanantajan tuomiopiirin yleisessä alioikeudessa eli käräjäoikeudessa.

15. Lainauksen erityisehdot
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

16. Lainauksen allekirjoitukset ja sopimuskappaleet

Tätä sopimusta on tehty kaksi samansisältöistä kappaletta, yksi kummallekin osapuolelle.

. . . . . .
Lainanantajan allekirjoitus

Asema, nimi:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.
Paikka, päivämäärä:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

. . . . . .
Lainansaajan allekirjoitus

Asema, nimi:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.
Paikka, päivämäärä:
Kirjoita tekstiä napsauttamalla tai napauttamalla tätä.

17. Lainauksen palautus

☐ Lainattu kohde on palautettu kokonaan lainanantajalle.

. . . . . .
Lainanantajan allekirjoitus

Asema, nimi:

. . . . . .
Paikka, päivämäärä:

. . . . . .

☐ Lainattu kohde on palautettu osin lainanantajalle.

Erittely: . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Lainanantajan allekirjoitus

Asema, nimi:

. . . . . .

Paikka, päivämäärä:

. . . . . .

Liite 4

Kokoelmapoliittisen ohjelman päivityksen 2026 tavoitteet ja toteuma

1. prioriteetin tavoitteet

1. prioriteetin tavoitteet on saavutettava kolmen valtuustokauden aikana.

Mäntyharjun museo

Tavoitteet	Toteuma X.X.20XX–X.X.20XX
Luettelointi ja digitointi	
Esinetietojen siirtämistä PaMu-kokoelmatietokantaan jatketaan.	
Esineiden digikuvaamista PaMu-kokoelmatietokantaa varten jatketaan.	
Poistot	
Poistettaviksi merkityt esineet (4. luokka eli poistoluokka, nykyinen sijainti Iso-Pappilan vintti) hävitetään.	
Kokoelmien hoito ja säilytys	
Aloitetaan museon säilytystiloissa olevien esineiden kartoitus ja sijaintitietojen päivitys PaMu-kokoelmatietokantaan. Tarvittaessa esineitä voidaan siirtää talvilämpimistä tiloista muihin säilytystiloihin, ja muista säilytystiloista talvilämpimiin, riippuen esineiden kunnosta, arvoluokasta ja materiaalista. Ennen siirtoja tarkastetaan kummastakin tilasta mahdolliset tuholaiset.	

Vanha-Rantalan talomuseo

Tavoitteet	Toteuma X.X.20XX–X.X.20XX
Luettelointi ja digitointi	
Luetteloitujen esineiden metatiedot siirretään PaMu-kokoelmatietokantaan.	
Numeroimattomat esineet numeroidaan ja valokuvataan. Kuvat ja esineiden metatiedot (vähintään esineen nimi) siirretään PaMu-kokoelmatietokantaan.	
Kokoelmien hoito ja säilytys	
Aloitetaan museoesineiden inventointi ja niiden kunto- ja sijaintitietojen päivittäminen PaMu-kokoelmatietokantaan.	
Tekstiilit siirretään talven ajaksi tuvasta salin puolelle, missä pidetään talvisin peruslämpö.	
Kunnantalon säilytystilassa olevat esineet siirretään irti seinistä ja ylös lattialta. Esineiden on oltava vähintään 10 cm:n korkeudella lattiasta.	

Miekankosken Uittomuseo

Tavoitteet	Toteuma X.X.20XX–X.X.20XX
Luettelointi ja digitointi	
Aloitetaan luetteloimattomien museoesineiden numerointi, valokuvaus ja luettelointi PaMu-kokoelmatietokantaan.	
Luetteloimattomat valokuvat numeroidaan, digitoidaan skannaamalla tai reprokuvaamalla ja luetteloidaan.	
Museon näyttelyssä esillä olevat Keräsen alkuperäiset, originaalivalokuvat siirretään museon kuva-arkistoon säilytykseen. Näyttelyssä pidetään esillä vain originaalien kuvien reproduktioita.	
Kokoelmien hoito ja säilytys	
Valvontaa museotiloissa tehostetaan. Vaihtoehtoisesti museoesineet suojataan näyttelytiloissa esimerkiksi esteiden tai vitriinien avulla.	
Näyttelyesineet inventoidaan luetteloinnin yhteydessä ja kuntotarkastetaan kerran vuodessa. Tapahtuneet varkaudet ja ilkivalta pyritään havaitsemaan ja dokumentoimaan mahdollisimman pian.	

2. prioriteetin tavoitteet

2. prioriteetin tavoitteiden toteutuminen tai niiden toteutuminen osittain on ei ole yhtä kriittistä kuin 1. prioriteetin tavoitteiden toteutuminen. Mikäli 2. prioriteetin tavoite ei toteudu kolmen seuraavan valtuustokauden aikana, voidaan harkita niiden siirtämistä seuraavan KOPO-päivityksen tavoitteiksi.

Mäntyharjun museo

Tavoitteet	Toteuma X.X.20XX–X.X.20XX
Tallennus	
Tallennustoiminnassa painotetaan aineettoman kulttuuriperinnön tallennusta sekä digitaalista aineistoa.	
Esineitä, valokuvia tai audiovisuaalista aineistoa vastaanotettaessa täytetään vastaanottolomakkeet, ja kerätään mahdollisimman laajat tiedot objektista.	
Luettelointi ja digitointi	
Museon esinekokoelma julkaistaan PaMu-kokoelmatietokannan Finna-liittymän kautta vuosina 2027–2030.	
Mäntyharjun teollisuus - ja Mäntyharjun huvila- ja mökkielämää -näyttelyitä varten vastaanotettu kuva-aineisto numeroidaan ja luetteloidaan alustavasti sähköisesti Excel-luetteloon PaMu-kokoelmatietokantaan siirtämistä varten.	
Valokuvien digitointia jatketaan vähintään koeluontoisesti skannaamalla ja selvitetään reprokuvaamisen mahdollisuutta.	
Aloitetaan valokuvien ja niiden metatietojen siirtäminen PaMu-tietokantaan. (Tietokannan kehitystyöstä riippuen vuosina 2031–2034 tai sen jälkeen.)	
Aloitetaan luetteloimattoman audiovisuaalisen kokoelman luettelointi Excel-taulukkoon.	
Poistot	
Huonokuntoiset tai muutoin museovastaavan arvottomiksi katsomat esineet, joiden kuuluminen kokoelmiin ei ole tiedossa (EiNo) eikä realistisesti selvitettävissä, hävitetään tai luovutetaan hävitettäviksi. Numeroitujen kokoelmaesineiden poistoista tehdään poistopöytäkirja, ja poistot hyväksyy/hylkää hallintosäännön mukaan sivistysjohtaja. Mikäli hallintosäännössä ei mainita kenellä on ratkaisuvalta museota ja sen kokoelmia	

koskevissa asioissa, niin poistot hyväksyy/hylkää museovastaavan esihenkilö.	
Kokoelmien hoito ja säilytys	
Esineet ja säilytystilat kuntotarkastetaan säännöllisin aikavälein. Erityisesti materiaaliltaan herkempien esineiden kuntoa seurataan. Näyttelytilat ja niissä olevat esineet tarkastetaan vuosittain, säilytystilat ja niissä säilytettävät esineet vähintään kahden vuoden välein. Tarkastusajat kirjataan ylös.	
Aloitetaan priorisoitujen esineiden (1. arvoluokka), sekä herkkien esineiden (poislukien 3. arvoluokka) siirto lämpimiin säilytystiloihin. Ennen siirtoja tarkastetaan kummastakin tilasta mahdolliset tuholaiset.	
Luetteloimattomat digitoidut ja digikuvat siirretään osaksi kuva-arkistoa viimeistään, kun niille on annettu pää-/alanumero.	

Vanha-Rantalan talomuseo

Tavoitteet	Toteuma X.X.20XX–X.X.20XX
Luettelointi ja digitointi	
Valokuvista muodostetaan valokuvakokoelma, ja luetteloimattomien valokuvien numerointi ja luettelointi aloitetaan. Luetteloidut valokuvat joko siirretään esinekokoelmasta valokuvakokoelmaan tai säilytetään esinekokoelmassa, jos kyseessä on esim. kehystetty valokuva tai valokuva-albumi.	
Valokuvat digitoidaan skannaamalla tai reprokuvaamalla.	
Kirja- ja lehtikokoelma liitetään osaksi esinekokoelmaa osakokoelmana.	
Arkeologinen kokoelma luetteloidaan PaMu-kokoelmatietokantaan vähintään pussitasolla (mahdollisesti useampi esine/pussi) ja liitetään esinekokoelman osakokoelmaksi. Mahdollisuuksien mukaan esineistö digikuvataan PaMu-kokoelmatietokantaan vähintään pussitasolla.	
Luetteloitujen valokuvien tiedot siirretään PaMu-kokoelmatietokantaan. (Tietokannan	

kehitystyöstä riippuen vuosina 2031–2034 tai sen jälkeen.)	
Kokoelmien hoito ja säilytys	
Arkeologiset löydöt siirretään talvilämpimiin, valolta suojattuihin ja lukittuihin säilytystiloihin. Vaihtoehtoisesti artefakteja voidaan siirtää vitriineihin.	
Museo-objektit kuntotarkastetaan säännöllisesti: näyttelyesineet kerran vuodessa ja säilytystiloissa olevat vähintään kahden vuoden välein.	

Miekankosken Uittomuseo

Tavoitteet	Toteuma X.X.20XX–X.X.20XX
Luettelointi ja digitointi	
PaMu-kokoelmatietokantaan lisätyt esineet kuvataan ja kuvat lisätään osaksi esinetietoja.	
Aloitetaan valokuvien tietojen siirtäminen PaMu-kokoelmatietokantaan. (Tietokannan kehitystyöstä riippuen vuosina 2031–2034 tai sen jälkeen.)	
Kokoelmien hoito ja säilytys	
Tuholaisten ja lintujen pääsy museon näyttelytiloihin pyritään estämään.	
Lainaus	
Alhon kotimuseolta Miekankosken Uittomuseolle lainatuista esineistä ja valokuvista tehdään lainaussopimukset.	

Liite 5

Mäntyharjun museon KOPO-seurantaraportti 2013–2026

Jorma Hytönen/SLNMM ja kulttuurisihteeri Anu Yli-Pyky/Mäntyharjun kunta	1. seurantaraportti 13.3.2013–22.2.2016 2. seurantaraportti 23.2.2016–16.2.2018, käyty läpi Iso-Pappilassa 29.5.–18 Hytönen–Yli-Pyky 3. seurantaraportti 17.2.2018–17.1.2019, käyty läpi Iso-Pappilassa 13.6.–19 Hytönen–Yli-Pyky (puhelimitse) 4. seurantaraportti 18.2.2019–9.8.2019, kirjannut ylös ma. tutkija Emma Saarinen 9.8.2019
Jorma Hytönen/SLNMM ja vs. kulttuurisihteeri, myöh. kulttuurituottaja Eveliina Mäenpää/Mäntyharjun kunta	5. seurantaraportti 10.8.2019–31.7.2020, käyty läpi Iso-Pappilassa 10.5.–21 Hytönen–Mäenpää 6. seurantaraportti 1.8.2020–28.7.2021, kirjannut ylös ma. tutkija Joni Pelkonen 28.7.–21 7. seurantaraportti 29.7.2021–29.3.2022 käyty läpi kunnanvirastolla 29.3.–22 Hytönen–Mäenpää 8. seurantaraportti 30.3.–30.8.2022, kirjannut ylös ma. tutkija Henri Partanen 30.08.–22
Jorma Hytönen/SLNM ja kulttuurituottaja Kaisa Pikkarainen/Mäntyharjun kunta	9. seurantaraportti 31.8.2022–20.2.2023, käyty läpi kunnanvirastolla 20.2.–23 Hytönen–Pikkarainen
Jorma Hytönen/SLNM ja kirjastotoimenjohtaja/kansalaisopiston rehtori Jari Hautamäki/Mäntyharjun kunta	10. seurantaraportti 21.2.2023–29.5.2024, käyty läpi 17.6.2024 (Jari Hautamäen sähköpostiviesti)
Jorma Hytönen/SLNM ja kirjastotoimenjohtaja/kansalaisopiston rehtori Jari Hautamäki/Mäntyharjun kunta ja taitoaineiden opettaja Salla Wahlman	11. seurantaraportti 29.5.2024–9.4.2025, käyty läpi 9.4.2025 Iso-Pappilassa 9.4.2025 Hytönen–Hautamäki–Wahlman
Jorma Hytönen/SLNM ja sivistysjohtaja Jari Hautamäki	11. seurantaraportti 10.4.2025–20.5.2026, Jari Hautamäki täyttänyt 20.5.2026, Jorma Hytönen käynyt läpi 3.6.2026

Tarkasteltava asia:	**Toteuma:** 13.3.2013–22.2.2016	**Toteuma:** 23.2.2016–16.2.2018	**Toteuma:** 17.2.2018–17.1.2019	**Toteuma:** 18.2.2019–9.8.2019	**Toteuma:** 10.8.2019–31.7.2020	**Toteuma:** 1.8.2020–28.7.2021	**Toteuma:** 29.7.2021–29.3.2022	**Toteuma:** 30.3.–30.8.2022	**Toteuma:** 31.8.2022– 20.2.2023	**Toteuma:** 21.2.2022– 29.5.2024	**Toteuma:** 29.5.2024–9.4.2025	**Toteuma:** 10.4.2025–20.5.2026
TALLENNUS												
1. Ovatko tallennuksen ensisijaiset painopistealueet (huvila-, mökki- ja loma-asuntokulttuuri Mäntyharjulla sekä mäntyharjulaiset teollisuuselinkeinot, niiden tuotanto ja työkulttuuri) vaikuttaneet kokoelmiin (mm. Vapaa-aika kokoelma, Teollisuus-kokoelma, vastaanotosta kieltäytyminen, yms.)?	Aiheeseen liittyviä esineitä vastaanotettu 0 kpl. Huvila- ja vapaa-ajan asumiseen liittyen on vastaanotettu noin 200 valokuvaa digitaalisena kuvana ja noin 50 sivua ainestoa ja muisteluita. Teollisuusperinteeseen liittyviä esineitä 0 kpl, kuva-aineistoa noin 100 kpl ja haastatteluja 10 kpl (litteroitu).	Vastaanotettu 1 kpl Exelin valmistamat kuulosuojaimet 80-luvun alusta sekä Mäntykeron (myöh. Exel) suksisauvat (pyöreäsompaiset). Em. edelleen luetteloimatta.	Ei ole vastaanotettu esineistöä.	Vastaanotettu 1 pari Mäntyharjun Kenkätehtaan kenkiä.	Ei ole vastaanotettu aiheeseen liittyvää esineistöä.	Kokoelmiin lisätty näihin pohjautuen esineitä, mm. Askeleen kenkiä.	Ei ole vastaanotettu aiheeseen liittyvää esineistöä.	Ei ole vastaanotettu aiheeseen liittyvää esineistöä.	Ei tietoe, ei ole oletettavasti otettu vastaan.	Otettu vastaan Varpasen kylän historiikki. Kirja on tallennettu museon kokoelmaan. Lisäksi se on tallennettu Mäntyharjun kirjaston e-kirjakokoelmaan osana kotiseutukokoelmaa. Neuvotellaan noin Varpasen kylästä otetun 300 digitoidun kuvan tallentamisesta museon kokoelmaan.	Tulevana kesänä toteutunee Askeleen kenkien lahjoitus (yksi pari). MUUTA: Varpasen kylän digitoidut kuva otettu vastaan ja sijoitettu kuvat.fi-palveluun (https://varpanen.kuvat.fi/kuvat/). Linkki kuviin Mäntyharjun verkkomuseon sivulla. Pelastuslaitokselta Mikkelistä otettu vastaan lyhyellä varoitusajalla Mäntyharjussa käytetyt sammutuskärryt, jotka eivät jostain syystä kelvanneet Mikkeliin Eloisan alaiseen Palomuseoon.	Askeleen kengät otettu vastaan Varpasen kuvat upotettu verkkomuseoon. Sammutuskärryt sijoitettu kivinavetan yläkertaan.

2. Ovatko tallennuksen ensisijaiset painopistealueet (huvila-, mökki- ja loma-asuntokulttuuri Mäntyharjulla sekä mäntyharjulaiset teollisuuselinkeinot, niiden tuotanto ja työkulttuuri) vaikuttaneet näyttelytoimintaan tai muuhun yleisöpalveluun (huvila, mökki, loma-asunto, teollisuus)?	Museolla oli kaksivuotinen näyttelyprojekti: Huvilaelämää 2014, Mökkielämää 2015. Mäntyharjun teollisuus -näyttelyt 2016-2017.	Näyttelyt toteutettu ja aineistot siirretty mäntyharjunverkkomuseo.com luettavaksi. Mökki- ja huvilanäyttelyn tiivistelmä edelleen esillä museon navettagalleriassa ja teollisuusnäyttelylle etsitään paikkaa (mahdoll. Askel).	Teollisuusnäyttelyn kiertoon ei ole päätöstä - 2019 näyttelysivuaa mm. teollisuusteemaa _Mäntyharju muutoksessa, joten osa tehdystä materiaalista tulee kiertoon.	Kesän 2019 vaihtuva näyttely Muuttuva Mäntyharju sivuaa teollisuusteemaa.	Kesällä 2020 uusintana vaihtuva näyttely Muuttuva Mäntyharju, joka sivuaa teollisuusteemaa. Mökki- ja huvilanäyttelyn tiivistelmä esillä museon navettagalleriassa.	Ei varsinaisesti.	Teollisuusnäyttelylle etsitään paikkaa navettagalleriasta.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.
ARVOLUOKITUS												
3. Onko arvoluokitusta jatkettu kesän 2012 jälkeen?	Kesä 2013 noin 2 kk. Arvoluokitusta ja kartoitusta tehtiin lähinnä nykyisten näyttelyissä olevien esineiden parissa. Mm. koulumuistoja näyttelyssä ja Väentuvassa vaihdettiin esineitä siten, että käyttökokoelman esineitä vaihdettiin näyttelyyn (opettajan tuoli yms. ja osa kimpiastioista vietiin säilytykseen ja tuotiin	Arvoluokitusta jatkettiin noin 2, 5 kk (kesä 2018). Helmi-luokka valittu (Mäntyharju Lasin tuotanto). Mäntyharjun lasit kuvattu. Lasien pakkaus ja säilytys tarkastettu.	Arvoluokitusta ei tehty vuonna 2018.	Arvoluokitusta jatkettiin kesällä 2019 (20.5.–9.8.2019).	Arvoluokitusta ei ole tehty vuonna 2020 (10.8.-31.7.2020)	Arvoluokitusta tehty 3 kuukautta kesällä 2021. (406 esinettä joista 82 uusia kokoelmiin.)	Ei muutosta edelliseen.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.
	luetteloimatonta tai käyttökokoelmaa tilalle). Raha ja mitalikokoelmat käytiin läpi ja siirrettiin 1.luokkaan.											
4. Jos/kun esineitä on vastaanotettu, niin onko tässä yhteydessä määritelty esineen arvoluokka?	0 kpl esinettä vastaanotettu.	Ei toistaiseksi (kuulosuoj. ja suksisauvat odottavat). Em. luetteloidaan kun saadaan kesäksi työntekijä	Ei vastaanotettu.	Mäntyharjun Kenkätehtaan kengät määriteltiin 1. luokan esineiksi.	Ei vastaanotettu.	Ei vastaanotettu.	Ei vastaanotettu.	Ei vastaanotettu.	Ei tietoe, ei ole oletettavasti otettu vastaan.	Ei ole.	Ei ole.	Ei ole.
5. Mitä Helmet-luokka sisältää tällä hetkellä?	0 kpl toistaiseksi.	Mäntyharjun Lasin kokoelma	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutosta.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia. Kunnanviraston tyhj. yht. 1/–25 Hautamäki & Wahlman pelastaneet jätelavalta mm. alle 10 kpl Mäntyharjun lasin tuotantoa. Samoin kunnan taidekokoelman "600" taulua pelastettu ynnä perhos- ja kivikokoelma.	Pelastetut tavarat sijoitettu Askeleen kiinteistöön sijoitettuun tauluvarastoon.
6. Onko Helmet-luokan esineitä nostettu esille markkinoinnissa tai näyttelytoiminnassa?	Ei toistaiseksi.	Asiasta kirjoitettiin blogitekstit ja paikalliset lehdet uutisoi https://mantyharjunverkkomuseo.com/2017/09/13/mantyharjun-lasin-kokoelma-on-mantyharjun-museon-helmi/ .	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutosta.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.
VASTAANOTTO												
7. Jos esineitä on otettu vastaan, niin onko vastaanottolomakkeet	–	Kyllä.	Ei vastaanotettu.	Ei ole.	Ei ole.	–	–	–	Edellisen kulttuurituottajan siirryttyä toisiin tehtäviin oli hänen huoneeseensa tuotu osin huonokuntoinen	Neuvotellaan vanhan palokaluston vastaanottamisesta palo- ja pelastuslaitokselta	Varpasen kuvista on tehty vastaanottolomake. sammutuskärrystä ei.	Sammutuskärrystä tehty ei ole tehty vastaanottolomaketta .

täytetty kummallekin osapuolelle?									lihta ilman vastaanottolomaketta.	Mäntyharjun museon kokoelmaan.		Vastaanotetuista kengistä on tehty vastaanottolomake.
8. Onko opetus- ja käyttökokoelmaan (3. arvoluokka) otettu esineitä, ja onko niihin tehty K-merkintä? (Päätökset vorokin sekä tulossa olevien palkeiden suhteen?)	Varpasen koulun lakkautuksen yhteydessä otettiin vastaan mikroskooppi, höyrykone ja opetustauluja, joita ei ole vielä kirjattu käyttökokoelmaan (opetustaulut tuhoutuivat sittemmin vesivahingossa).	Vorokille on paikka navetassa (ei siirretäkään Miekankoskelle), mutta palkeet asiat edelleen käymistilassa, koska pajaa ei ole saatu peruskorjattua (ovi ja ikkunarempa). K-merkinnät puuttuvat molemmista.	Vorokin paikkaa tarkastellaan, kun sisällissotanä yttelyn kierrätykseen liittyen. Jos 1918 näyttely siirtyy navettaan, niin navetan alakerran esineistöä tiivistetään ja ehkä siirretään varastoon.	Kirkonkylän koululta otettiin vastaan esineaineistoa, joista osa siirrettiin koululuokkaan rekvisiitaksi (ei luetteloitu eikä tehty merkintöjä, mutta kohdellaan kuin 3. luokan esineitä).	Kirkonkylän koulun lakkautuksen yhteydessä otettu vastaan aineistoa, joista osa siirrettiin koululuokkaan rekvisiitaksi. Aineistoa ei ole luetteloitu eikä tehty merkintöjä, mutta kohdellaan kuin 3. luokan esineitä.	On otettu joitakin esineitä Iso-Pappilan vintiltä, pääosin kalusteita. Lisäksi joitakin kaksois-kappaleita jo luetteloidussa aineistossa laitettu luokkaan 3.	Ei muutosta.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.
LUETTELOINTI												
9. Onko jatkettu sähköisen esineluettelon/ diaarin ylläpitoa?	Esinediaarista 90 % kopioitu sivarin toimesta.	Esinediaari ilm. lähes täysin sähköisessä muodossa. Valokuvapuoli aloitettu (nyt noin numerossa 400) – tavoite saada valmiiksi kesän –18 aikana.	Esinediaarin tilanne tarkistetaan, mutta tod.näk on sähköisessä muodossa kokonaan.	Ei muutoksia? (Esinediaariin on tehty täydennyksiä kesän 2019 arvoluokitustyön myötä.)	Ei muutoksia.	On jatkettu, arvoluokituksen ja luettelointinn tulokset diaarissa.	Ei muutosta.	Sähköisen PaMu-kokoelmatietokannan käyttö aloitettu, noin 1200:n esineen tiedot kopioitu tietokantaan.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.
POISTO												
10. Onko tehty poistoja poistoluokkaan (4. arvoluokka) luetteloiduista esineistä?	Poistoja 0 kpl.	On kesällä 2017 (13 esinettä). Poistoja ei ole toteutettu (tilanne 29.5.–18).	Ei poistoja.	On kesällä 2019 (12 esinettä). Poistoja ei ole toteutettu (tilanne 9.8.2019).	Ei poistoja.	Poistoja tehty 9 kpl, mutta ei toteutettu. (Esineet Iso-Pappilan vintillä merkittynä.)	9 kpl odottaa poistoa.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.
11. Onko tehty poistoja poistoluokkaan (4. arvoluokka) luetteloimattomista esineistä?	Juuri vastaanotetut koulutaulut on poistettu.	–	Ei.	Ei.	Ei.	On suunniteltu tehtäväksi (romuksi/ tarpeettomaksi katsotut kasattu erilliseen	Odottavassa tilassa.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia	Ei muutoksia	Ei muutoksia.

						paikkaan Iso-Pappilan vintillä.)						
12. Jos on tehty poistoja, niin onko kuultu maakuntamuseota (ehdotus lähetetään lausuntoa varten Savonlinnan maakuntamuseoon)?	Asiasta ei ole oltu yhteydessä maakuntamuseon.	On kuulta S. Helmisen toimesta, maak.museo lausui kirjallisesti 29.8.2017.	–	E. Saarisen laatima poistopöytäkirja lähetetään 9.8.2019 maakuntamuseolle.	–	J. Pelkonen lähettänyt poistopöytäkirjan maakuntamuseolle 28.7.2021	–	–	Ei muutoksia.	Ei muutoksia	Ei muutoksia	Ei muutoksia.
13. Jos poistoja on tehty, niin onko poistotoimenpide merkitty esinetietoihin/ pääkirjaan?	Ei poistoja.	Ei ole merkitty.	Ei pääkirjaan, on Exceliin.	Ei ole merkitty.	-	Exceliin on merkitty.	–	–	Ei muutoksia.	Ei muutoksia	Ei muutoksia	Ei muutoksia.
14. Jos poistoja on tehty, niin onko tehty poistopöytäkirja, josta käyvät ilmi esineen kaikki tiedot ja valokuva, poiston syy, ehdotetut ja toteutetut poistotavat, poiston ehdottaja ja toteuttaja sekä poiston lopullinen päivämäärä? (Poistopöytäkirjaan on aina liitettävä Savonlinnan maakuntamuseon lausunto poistettavasta materiaalista. Poistoja tehdään kerran vuodessa niin, että edellisen toimintavuoden poistot tehdään seuraavan vuoden tammi-helmikuussa.)	Asiasta ei ole oltu yhteydessä maakuntamuseon.	Poistopöytäkirja tehty 31.8.2017.	–	Poistopöytäkirja tehty 9.8.2019.	-	Poistopöytäkirja tehty 2021.	–	–	Ei muutoksia.	Ei muutoksia	Ei muutoksia	Ei muutoksia.

15. Jos poistoja on tehty, niin onko esineitä tarjottu maakuntamuseon kautta maakunnan muille museoille?	Asiasta ei ole oltu yhteydessä maakuntamuseon.	Ei (rikkinäiset esineet).	–	Ei (poistettavat esineet rikkinäisiä).	–	Ei (poistetut kaikki huonokuntoisia.)	–	-	Ei muutoksia.	Ei muutoksia	Ei muutoksia	Ei muutoksia.
16. Onko tehty museoalueelle hylättyjen tai sieltä löydettyjen esineiden vastaanottopäätöksiä (tehdään kerran vuodessa tammi–helmikuussa)?	Onneksemme ei ole hylätty mitään vuonna 2015.	Ei ole hylättyjä.	–	Ei ole hylättyjä.	–	Ei ole.	Ei ole.	Ei ole.	Ei muutoksia.	Ei muutoksia	Ei muutoksia	Ei muutoksia.
VARMUUSKOPIOINTI												
17. Onko tiedot varmuuskopioitu? (Digitaalisessa muodossa olevan esineluettelon varmuuskopiointi toteutetaan säännöllisin väliajoin ja varmuuskopiota säilytetään tulipalo- ja varkausvaaran varalta erillisessä tilassa. Uusi varmuuskopio tehdään kunkin vuoden maaliskuussa erilliselle levykkeelle. Lisäksi esineluettelo kopioidaan sähköisenä kunnan palvelimelle aina kokoelmatyötä tehneen	Varmuuskopiot tehty, tammikuu 2016.	Varmuuskopiot tehty ilmeisesti kesällä 2017. Tarkistamatta.	Kunnan palvelimella varmuuskopioinnin piirissä.	Varmuuskopiot tarkoitus tehdä kesän 2019 päätteeksi?	Varmuuskopiot tehty kunnan palvelimella keväällä 2020.	Varmuuskopiot ulkoisella kovalevyllä, jätetty Eveliina Mäenpään toimistoon.	Siirretty palvelimelle.	Ei muutoksia.	Sijainti selvityksessä (K. Pikkaraisen s-postiviesti 9.3.–23: selvitetty.)	Ei muutoksia	Ei tiedossa!!!	Varmuuskopiot ulkoisilla kovalevyillä. Pyritään selvittämään kokonaistilanne kesän 2026 aikana.

kausityöntekijän työsuhteen päättyessä.)												
LAINAUS												
18. Onko museon kokoelmista lainattu ulos esineitä?	Ei vuosina 2014–2106.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.	Lainattu Mäntyharjun seurakunnalle vanhaa kirkkokalustoa, josta tehty pitkä ~~vuokra~~sopimus. Esineistö esillä Mäntyharjun kirkossa.	Tänä vuonna on lisätty esineitä, jotka on myös kirjattu sopimukseen.	Ei.

Liite 6

4. Tavoitteet ja toteuma

Alla on lueteltu kuva-arkiston kehittämistä koskevat tavoitteet vv. 2021–2024 mennessä. Tavoitteita tarkastellaan yhdessä maakuntamuseon kanssa joka vuoden alkupuolella ja edeltävän vuoden toteumat kirjataan ylös. Tavoitteiden toteuttamisessa voidaan hyödyntää esimerkiksi harjoittelijoita, kesätyöntekijöitä ja muuta väliaikaista työvoimaa.

Tavoitteet:

Jorma Hytönen/SLNMM ja kulttuurisihteeri Anu Yli-Pyky/Mäntyharjun kunta	Tilanne elokuussa 2017 Tilanne tammikuussa 2019 (jäänyt käymättä läpi 13.6.2019)
Jorma Hytönen/SLNMM ja vs. kulttuurisihteeri Eveliina Mäenpää/Mäntyharjun kunta	Tilanne heinäkuussa 2020 (käyty läpi 16.10.2020)
10.5.2021 Jorma Hytönen/SLNMM ja kulttuurituottaja Eveliina Mäenpää, ma. tutkija Joni Pelkonen/Mäntyharjun kunta 19.8.2021 Jorma Hytönen/SLNMM ja kulttuurituottaja Eveliina Mäenpää	Tilanne elokuussa 2021 (käyty läpi 10.5.2021 ja 19.8.2021)
29.3.2022 Jorma Hytönen/SLNMM ja kulttuurituottaja Eveliina Mäenpää	Tilanne maaliskuun lopussa 2022 (käyty läpi 29.3.2022)
30.08.2022 ma. tutkija Henri Partanen	Tilanne elokuun 30. pvä 2022
20.2.2023 Jorma Hytönen/SLNM ja kulttuurituottaja Kaisa Pikkarainen	Tilanne helmikuussa 2023 (käyty läpi 20.2.2023)
17.6.2024 Jorma Hytönen/SLNM ja Kirjastotoimenjohtaja/kansalaisopiston rehtori Jari Hautamäki/Mäntyharjun kunta	Tilanne kesäkuussa 2024 (käyty läpi 17.6.2024)
9.4.2025 Jorma Hytönen/SLNM ja kirjastotoimenjohtaja/kansalaisopiston rehtori Jari Hautamäki/Mäntyharjun kunta ja taitoaineiden opettaja Salla Wahlman	Tilanne huhtikuussa 2025 (käyty läpi 9.4.2025)
20.5.2026 sivistysjohtaja Jari Hautamäki, 3.6.2026 Jorma Hytönen/SLNM	Tilanne toukokuussa 2026 (käyty läpi 20.5.2026)

1) Kaikki viisi käsin kirjoitettua valokuva- ja negatiiviluetteloa siirretään Excel-muotoiseen taulukkoon.
TOTEUMA:

Toteutettu kesinä 2015–2016, hyödynnetty Iso-Pappilan kesätyöntekijöitä.
Sijainti ei tiedossa.
Ei muutoksia.

2) Kun valokuvaluettelot on kokonaisuudessaan siirretty taulukkoon, luetteloitujen valokuvien osalta tehdään täydentävää luettelointia, johon kuuluu muun muassa asiasanoittaminen.
TOTEUMA:

Toteutus aloitettu kesällä 2017, hyödynnetty Iso-Pappilan lippukassan kesätyöntekijöitä. Elokuussa 2017 asiasanoitettu valokuvaan nro 632 asti.
Luettelo on tehty – asiasanoittamista voidaan tehdä kesätyöntekijöiden toimesta kesällä 2019, kun saadaan toimintaohjeet.
Asiasanoittamista ei ole tehty kesällä 2019, tutkitaan mahdollisuutta käyttää kesätyöntekijöitä hyväksi. Maakuntamuseon intendentin mukaan:

” Suositus on, että asiasanat valitaan kansallisista tai kansainvälisistä, yleisesti käytetyistä ja tunnetuista ontologioista tai asiasanastoista. Objektille kirjataan niin monta asiasanaa kuin on tarpeen (sisällönkuvailu ja tiedonhaku). Asiasanastot ovat saatavilla verkossa: https://finto.fi/fi/ Yleisimmät, joita museoalalla on paljon käytetty: YSA (Yleinen suomalainen asiasanasto) https://finto.fi/ysa/fi/ MAO (Museoalan ontologia) https://finto.fi/maotao/fi/ Objektien asiasanoittamiseen on suositeltu KOKO-ontologiaa: https://finto.fi/koko/fi/ ”
Ei muutoksia
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

3) Kuva-arkistossa oleville vielä luetteloimattomille valokuvakokonaisuuksille annetaan päänumerot.
TOTEUMA:

–
Asia ei ole edennyt.
Tilanne sama.
Ei muutoksia
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Tehty kesällä 2022. Päänumerot 5002–5060 otettu käyttöön.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

4) Museon kokoelmissa olevat luetteloimattomat valokuvat luetteloidaan. Tässä yhteydessä kuvat pakataan ja niille annetaan pää- ja alanumerot.
TOTEUMA:

–
Tilanne sama
Tilanne sama.
?
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Valtaosa luetteloimattomasta kuvamateriaalista alanumeroitu. Luettelointia ei ole tehty.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

5) Kaikki valokuva-arkiston kuvat tulee jatkossa sijoittaa lukkojen taa. Ensitilassa lukkojen taa sijoitetaan luetteloidut kuvat, mutta jatkossa lukkojen taa tulee saada myös toistaiseksi luetteloimattomat valokuvat.
TOTEUMA:

Museon kuva-arkisto siirretty entisen valtion virastotalon holviin kesällä 2017.
Ovat ko. paikassa edelleen (tosin taas häätö uhkaa noin 1–2 ? sisällä).
Museon kuva-arkisto siirretty Mäntyharjun Teletalon arkistoon kesäkuussa 2020 Virastotalon arkiston poistuttua käytöstä. Tilaan on yksi avain rak.valvonnalla.
?
Ei muutoksia. Ainut avain on rak.valvonnalla.
Ei muutoksia.
Museolla on nyt oma avain. Muuten ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia – edelleen Teletalossa.
Ei muutoksia – edelleen Teletalossa.

6) Digitoitujen kuvien, av-aineiston ja Excel-taulukkomuotoisen valokuvaluettelon tallennusmuodon ajantasaisuus ja säilyminen tulee varmistaa vuosittain. Varmuuskopioita säilytetään valokuva-arkistossa. Taulukon suhteen tulee varmistaa, että eri paikoissa säilytettävät taulukot ovat molemmat ajan tasalla.
TOTEUMA:

Tarkistettu kesällä 2017.
Tässä onkin ongelma mm. kunnassa ei ole enää CD-asemia – tosin hankin erillisen adapterin. Tälle pitäisi keksiä uusia tapoja toimia – esim. pilveen.
Tietohallinnon kanssa selvityksessä uudet toimintatavat, esim. pilvipalvelujen hyödyntäminen.
?
Materiaali on sekä kunnan palvelimella että ulkoisella levyllä. Kulttuurituottaja selvittää pilvipalvelun hyödyllisyyttä/mahdollisuutta/järkevyyttä.
Käytössä ulkoinen levy + palvelin, pilvipalvelua ei ole otettu käyttöön.
Ei muutoksia.
Ulkoisen levyn sijainnin selvitys.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

7) Digitoitujen kuvien ja kuvataulukon säilytyspaikan suhteen pitää selvittää, onko aineistolle mahdollista saada verkkolevytilaa, jolloin selkeintä olisi säilyttää kuvia ja taulukkoa verkkolevyllä ja sen lisäksi varmuuskopioita esimerkiksi tarkoitusta varten hankittavalla ulkoisella kovalevyllä.
TOTEUMA:

Verkkolevytilaa kasvatettu. Varmuuskopiot uudelleenkirjoitettavilla DVD-levyillä.
Verkkolevyllä on tilaa, ja digitoidut kuvat ovat myös siellä.
Tilanne sama.
?
Ei muutoksia.

Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia – sijainti selvityksessä.
Ei muutoksia.

8) Reprokuvaamiseen tarvittavan laitteiston hankkimista yhdessä esimerkiksi jonkun/joidenkin lähikuntien museoiden kanssa selvitetään. Kuvien digitoiminen mahdollistaisi esimerkiksi kuvien käyttöoikeuksien myynnin. Itse reprokuvaaminen voitaisiin toteuttaa jonkinlaisella hankerahoituksella.
TOTEUMA:

Suurin osa kuvista digitoitu (300 dpi) skannaamalla.
?
Ei muutoksia. Maakuntamuseotutkija alkaa selvitellä mahdollisuutta siirrettävän laitteiston hankintaan useammalle toimijalle.
?
Ei muutoksia.
Vireillä alhaisella prioriteetilla maakuntamuseotutkijan pöydällä.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

9) Kuvien käyttöoikeuksien myyntiä ja markkinointia parannetaan.
TOTEUMA:

Museon valokuvista tehty hinnasto kesäkuussa 2017.
Myyty joitain kuvia – painetta laitaa kuvat julkisesti nähtäville. Hinnastoa on käytetty harkitusti. Yleensä löytyy peruste olla laskuttamatta kuvista (koska laskuttaminen on kalliimpaa kuin kuvien hinta).
Kuvia ei myyty. Paine laittaa kuvat julkisesti nähtäville on kasvanut entisestään. Maakuntamuseotutkija toimittaa Savon Radan museon perinnekerhon -mallin tiedoksi kuvien esittämiseen siirrettävän taulu-TV:n kautta.
?
Ei muutoksia.
Hinnasto hlövaihdoksesta johtuen hukassa. Asiassa pitäisi tehdä maakuntatason linjaus paikallismuseoiden keskuudessa.
Ei muutoksia.
Maakuntamuseotutkija tekee esityksen paikallismuseovastaaville tänä vuonna.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

10) Pyritään liittymään maakunnalliseen/valtakunnalliseen kokoelmanhallintajärjestelmään.
TOTEUMA:

Asiaa pidetään esillä maakuntamuseon kanssa.
?

Ryhdytään edistämään asiaa yhteistyössä maakuntamuseon kanssa.
Maakunnallinen kokoelmanhallintajärjestelmä otettu käyttöön vuodenvaihteessa 2020–2021. Järjestelmän tulevaisuus riippuu vuoden 2022 alussa mahdoll. mukaan tulevien museoiden lukumäärästä, josta on saatava päätökset 15.9.2021 mennessä.
Lautakunta ei ehdi kokoontua ennen 15.9., joten harkinnassa on viranhaltijapäätös, joka vietäisiin lokakuussa tiedoksi lautakuntaan.
Mäntyharjun sivistyslautakunta 8.9.2021, kokous 8/2021, § 73 Mäntyharjun museon liittyminen maakunnalliseen paikallismuseoiden kokoelmatietokantaan (PaMu). Sivistyslautakunta päättää, että Mäntyharjun museo liittyy Etelä- Savon paikallismuseoiden PaMu- kokoelmatietokantaan. Kokoelmatietokannan käyttöönottoa ja ylläpitoa varten varataan esityksen mukaisesti tarvittava määräraha museon kustannuspaikalle 19447042. Hyväksyttiin esityksen mukaisesti. Tietokannan käyttösopimus maakuntamuseon kanssa allekirjoitettu 13.12.2021 (siv.johtaja).
Valokuvien Excel-luetteloista ja digitoiduista valokuvista on tehty kopiot. Excelin tietokentät ja valokuvien tiedostonimet on muokattu kokoelmatietokannan kanssa yhteensopiviksi tulevaa massasyöttöä ennakoiden.
Ei muutosta.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia. Maakuntamuseotutkija poistanut tilapäisesti hallintakäyttäjän tunnukset turvallisuussyistä.
Tietokantaohjelmiston muutoksen myötä annettu 3/2026 Jari Hautamäelle hallintakäyttäjän tunnukset.

11) Audiovisuaalinen materiaali numeroidaan ja luetteloidaan valokuvien kanssa samaan Excel-taulukkoon. Filmien luettelointia jatketaan Filmiluettelo-välilehdestä löytyvään taulukkoon, äänitallenteille tehdään oma välilehtensä.
TOTEUMA:

Audiovisuaalisen materiaalin paperinen kokoelmaluettelo on siirretty valokuvin kanssa samaan Excel-taulukkoon omalle välilehdelleen. Luettelointia ei ole tehty eteenpäin.
Tilanne sama.
Tilanne sama.
?
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutosta.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

12) Audiovisuaalisen materiaalin digitoinnin yhteydessä kirjataan ylös tekijä(t), aika sekä mm. muuntamiseen käytetyt laitteistot/ohjelmistot, digitaalisen tiedoston tekniset tiedot, digitaalisen tiedoston esittämiseen vaadittavat laitteistot/ohjelmistot ja mahdolliset ongelmat digitoinnissa tai digitoinnin epäonnistuminen.
TOTEUMA:

Yksi kokoelmiin luetteloimaton C-kasetti digitoitu kirjastolla keväällä 2017, mutta yllä mainitut tiedot ovat kirjaamatta. Yksi Säästöpankin filmi (12 min) digitoitu Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) arkistosta.

Kaikki Kavissa olleet Mäntyharju 1950 -Arvon Noron filmit on digitoitu ja kunnassa. Muutamia sisällissotaan liittyviä kasetteja on digitoitu, mutta on tehtävä uudestaan, koska TET-harjoittelija ei saanut kunnon ohjeita ja nauhat ovat nyt pätkinä, joista on vaikea saada irti kokonaisuutta.
Ei muutoksia.
?
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutosta.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.
Ei muutoksia.

